

gud är större

ETT MATERIAL OM TRO, HBT OCH SÅNT

gud är större

ETT MATERIAL OM TRO, HBT OCH SÅNT

gud är större - ett material om tro, hbt och sånt

ISBN: 978-91-637-0134-4

PROJEKTLEDARE: Göran Christersson och Lina Kurttila

PROJEKTGRUPP: *Projektägare:* Sveriges förenade HBTQ-studenter

Projektpartners: Sensus, KRIS - Kristna Studentrörelsen i Sverige, KIM - Kön Identitet Mångfald (till juni 2011), Svenska kyrkans unga (från juli 2011)

TEXTREDAKTÖR: Lina Kurttila

PEDAGOGISKT ANSVARIG: Göran Christersson

ARBETSGRUPP:

Metodnätverk: I metodnätverket har vi samarbetat med följande föreningar och samfund: EKHO, Equmenia, FPE-S, KIM, KRIS, Liberala Katolska kyrkan, Missionskyrkan, RFSL, RFSL-Ungdom, S:ta Eugenia katolska församling, Svenska kyrkan, Svenska kyrkans unga.

Metodutveckling: Metoderna och materialet har utvecklats tillsammans med: Hanna Bäckström, Lillian Granlund, Andreas Innab-Tiger, Hannah Kroksson, Ka Norberg, Marie Nordin, Camilla Nylundh, Mario Runesson, Alexander Sandrén, Sara Sör, Jonathan Wiksten.

INSPIRATION TILL METODER:

I materialet ingår metoder som har hämtat inspiration från: BRYT! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet, Forum för levande historia och RFSL Ungdom samt O/LIKA – Ett metodmaterial mot fördomar och diskriminering, LSU- Sveriges ungdomsorganisationer. Metoderna har omarbetats för att passa målgruppen.

PERSONPORTRÄTT:

Intervjuer: Lina Kurttila

Bearbetning: Anna-Maria Sörberg

TEXTREDIGERING OCH KORREKTURLÄSNING: Lillian Granlund, Mario Runesson och Hanna Nilsson.

GRAFISK FORM OCH ILLUSTRATION: Kajsa Bergström

TRYCK: Bookprint.lt, Vilnius, 2012

FOTO: Porträtten på Eva Brunne, David Lazar och Alen Delic; Karin Olsson.

Det här är ett material framtaget av Religion hjärta hbt, ett projekt med stöd från Allmänna Arvsfonden.

© Religion hjärta hbt och SFQ, Sensus, KRIS och Svenska kyrkans unga.

»Min erfarenhet av att vara lesbisk i religiösa sammanhang är att det väldigt ofta blir osynliggjort. Dels är det något man undviker i fikarummet men också på ett teologiskt plan. Jag tror det handlar om en rädsla att trampa någon på tårna och att med sin okunskap framstå som homofob. Då är tystnaden säkrare.

Som präst i hbt-sammanhang blir jag ibland misstänkliggjord, 'Hur kan du jobba på en så hemsk plats och stå för en sådan hemsk ideologi?' Ibland övergår det till och med till fientlighet. Det händer ofta att jag inte tar upp min tro för att slippa bli ifrågasatt.«

/Karin, präst i en stockholmsförsamling

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	8	Cecilia	80
ABC	10	Arabiskt initiativ	82
Du är inte ensam <i>Erik Andersson</i>	14	Att göra familj <i>Kristina Engwall</i>	83
Normkritisk pedagogik <i>Frida Darj</i>	18	Familjeboken	86
Intervju: David Lazar	22	Andreas	88
Elin	24	Intervju: Alen Delic	90
Religion + queer = sant <i>Albin Tanke</i>	26	Jag tror på kärleken <i>Erica Li Lundqvist</i>	92
Sara	30	Erik	96
Religion och könsnormer <i>Peter Forsberg</i>	32	Att få känna igen sig i bibelns berättelser <i>Maria Ytterbrink</i>	98
Varför är religion och hbt en brännande fråga?	36	Vad är familj?	102
Vad är trans? <i>Andy Candy</i>	38	Nyreligiositet <i>Inga Sanner</i>	103
Sex, samhället och livet <i>Sandra Dahlén</i>	42	Samira	106
Adam	46	Att vara troende och hbt <i>Linus Hedlund</i>	108
Med en man skall du inte ligga <i>Sebastian Selván</i>	48	Ut i det öppna <i>Lukas Romson</i>	109
Intervju: Eva Brunne	54	Handledning – studiecirkel	114
Alex	56	Fördelskompassen	116
Homofobins historia <i>Niklas Olaison</i>	58	En bit fram	118
Gud skapade människan till sin avbild <i>Karin Tillberg</i>	61	Toleransövningen	122
Olle	66	Varsågod välj!	124
Kontextuell islam <i>Mohammad Fazlhashemi</i>	68	Symboler i vardagen	126
Anja	72	Forumspel	128
Vad och var står det i de religiösa urkunderna	74	Och nu då?	130

INLEDNING

Bakgrund

Projektet Religion hjärta hbt formulerades utifrån en upplevelse av att religion och hbt-frågor uppfattades som motsättningar. För att börja förstå varför, samt utifrån en vilja att skapa ett utrymme för en dialog kring dessa frågor, startades projektet. Med verktygen information och möten sattes olika mål upp för projektet. Denna bok är ett av dem.

Projektet har omfattat såväl de abrahamitiska religionerna judendom, kristendom och islam som hbt-frågor. Vår målgrupp är personer som i sin nuvarande eller framtida yrkesutövning eller ideella engagemang möter unga – framförallt i religiösa och hbt-sammanhang. Trots detta tror vi att mycket av materialets innehåll är användbart oavsett organisation, trosuppfattning eller ålder.

Valet av titel på materialet – »gud är större, en bok om tro, hbt och sånt«, grundar sig på de personer vi intervjuat, de grupper vi träffat och de argument vi mött. För en troende hbt-person är oftast inte kombinationen tro och hbt något som i slutändan betraktas som problematiskt. När tro och hbt diskuteras som motsatser utgår det ofta från en snäv syn på tro, sexualitet och kön, vi vill visa att identiteten inte är snäv, skapelsen är inte enkel, när det gäller tro och hbt är gud större.

I ett av personporträtten som finns med, berättas det om en mamma som sa »du förminska ju gud när du målar in honom i en liten box», gud är större.

En tanke med materialet har varit meningen »du är inte ensam«. Vi har arbetat utifrån att det är fullt möjligt att vara troende hbt-person. Vi vill visa att det finns många troende hbt-personer som inte upplever sin identitet problematisk – problematiken ligger ofta i omgivningen.

I materialet vill vi också visa på olika sätt att resonera kring de frågor som kommer upp i samband med tro och hbt, ställa nya frågor och ge förslag till några svar.

Till sist vill vi också att materialet ska fungera som en del av ett förändringsarbete. I innehållet ges exempel på tillvägagångssätt, synsätt och övningar som kan vara användbara i den egna verksamheten.

Innehåll

Urvalet av texter och övningar i materialet har skett i olika steg. Under projektår två träffades en nätverksgrupp med representanter för olika religiösa organisationer och hbtq-organisationer. Under dessa möten lyftes frågor som kändes angelägna samt de artiklar som producerats. Vidare har en grupp personer träffats under sommaren och hösten 2011 för att arbeta med metoder och uppföljningar till texterna. Till sammans har vi diskuterat, övat och prövat. Under arbetets gång har texter lagts till, arbetats om och tagits bort.

Materialet bygger på tre delar:

- Artiklar med olika infallsvinklar som relaterar till religion, hbt och normer
- Personporträtt som lyfter olika erfarenheter kring hbt och tro
- Metoder och övningar

Texterna är tänkta att läsas i en följd, var för sig eller beroende på sammanhang. De kan följas upp med de samtalsfrågor som står efter, med en övning eller inte alls.

Personporträtten bygger på intervjuer med personer som har berättat om sin relation till tro och hbt. Intervjupersonerna har vi hittat i nätcommunityn eller genom kontakter. Efteråt har de transkriberade intervjuerna skrivits om till porträtt och intervju-personerna har fått godkänna. Alla namn och miljöer i porträtten är fingerade, det intressanta har varit sammanhanget, inte vem eller var det äger rum. Porträtten är tänkta att fungera som underlag för diskussion och reflektion, de ska också kunna läsas som just en artikel där någon delar med sig av sina erfarenheter till den som läser det.

Övningarna i materialet har en normkritisk ingång. Med detta förhållningssätt vill vi sätta normen, inte avvikaren, i fokus. Ett normkritiskt förhållningssätt fyller en viktig funktion i detta sammanhang då en problematik för troende hbt-personer är att man ofta befinner man sig i två, sinsemellan väldigt olika världar. Inom dessa världar kan det upplevas som svårt att »komma ut«, antingen som troende eller som hbt-person. Att människor tvingas »komma ut« beror på att det finns starka föreställningar kring hur människor är.

Vi hoppas att övningarna ska fungera i flera olika sammanhang och i flera olika grupper. Det kan vara i arbetslaget eller konfirmandgruppen, i studiecirkelform eller för att medvetandegöra de normer som finns i den egna gruppen och i samhället. Reflektionen kring övningarna kan ligga som grund för förändringsarbetet inom organisationen men också på ett personligt plan.

Förutom detta innehåller materialet också kortare intervjuer, enkäter och utdrag från böcker och tidigare framtaget material.

Vi hoppas att ni hittar något som passar er i materialet. Läs och begrunda, testa det i gruppen. Läser du det själv, kom ihåg, du är inte ensam.

Stockholm januari 2012.

Göran Christersson
& Lina Kurttila
projektledare

ABC

A

ABRAHAMITISK

Religionerna islam, judendom och kristendom tillhör gruppen abrahamitiska religioner eftersom Abraham är en gemensam stamfader.

B

BIBELN

Bibeln är kristendomens heliga skrift. Den består av Gamla och Nya Testamentet. Det Gamla Testamentet innehåller texter om världens uppkomst och det judiska folkets historia, och består av ett antal skrifter som är uppdelade i Lagen, Profeterna och Skrifterna. Den kristna Bibeln innehåller även Nya Testamentet som skildrar Jesus liv, lära, död och uppståndelse och de kristna församlingarnas uppkomst och tidigaste utveckling. Bibelns skrifter har tillkommit vid olika historiska tidpunkter och innehåller vitt skilda genrer som lagsamlingar, krönikor, berättelser och poesi. Det finns många tolkningar av det som står i Bibeln. Synen på hur Bibeln kan och bör användas kan skilja sig åt mellan enskilda troende personer liksom mellan olika församlingar och inriktningar av judendomen och kristendomen.

BISEXUELL

Person som kan bli kär i och/eller sexuellt attraherad av andra oavsett könstillhörighet.

C

CISPERSON

Cisperson är en person vars biologiska och juridiska kön, liksom personens könsidentitet, stämmer överens sedan födseln enligt normen för vad som är antingen »kvinnligt« eller »manligt«. Till exempel en person som föds med snopp, registreras som man i folkbokföringen och ser sig själv som man. En cisperson är en person som inte är transperson.

E

EKUMENISK

Ordet ekumenisk används ofta för att beteckna samarbete mellan församlingar eller samfund från olika trosinriktningar inom samma religion.

F

FRIKYRKA

En frikyrka är ett kristet trossamfund som alltid har varit självständigt i förhållande till staten. Den personliga tron betonas och det är vanligt att medlemmarna är frivilligt engagerade i församlingsarbetet. Pingströrelsen, Svenska missionskyrkan och Frälsningsarmén är exempel på frikyrkosamfund i Sverige.

H

HADITH

Hadith är enligt islamisk tradition nedtecknade efter

profeten Muhammeds sätt att leva, hans tankar ord och gärningar. Haditherna iakttar t.ex. när Muhammed accepterat något eller fördömt något. De beskriver också hur profeten handlat i olika situationer. Utifrån haditherna tolkas innebörden av koranens suror.

HBT

Hbt är ett samlingsbegrepp som innefattar homosexuella, bisexuella och transpersoner. Ibland inkluderas q, hbtq, som står för queer. Se längre ner.

HEN

Hen är ett könsneutralt pronomen för tredje person. Det kan även användas som personligt pronomen när kvinnligt eller manligt kön inte anges, det vill säga när en person benämns på motsvarande sätt som »hon« eller »han« utan att personen delas in i någon av dessa två köns kategorier.

HETEROSEXUELL

Person som kan bli kär i och/eller sexuellt attraherad av människor som denna person uppfattar är av annat kön, till exempel en kvinna som blir kär i och/eller sexuellt attraherad av män.

HETERONORM

Heteronormen är en norm som har både med kön och sexualitet att göra. Den utgår från en uppdelning av kvinnor och män i två »motsatta« kategorier, och att det förväntade och önskvärda är att kvinnor och män är olika och att de attraheras av varandra. Heteronormen gör att de som inte följer den kan uppfattas som avvikande - till exempel de som attraheras av någon av samma kön eller på annat sätt inte lever upp till förväntningarna på hur de ska vara och bete sig som »riktiga« kvinnor eller män, liksom de som inte upplever att de tillhör någon av dessa två köns kategorier.

HOMOFOBI

En stark rädsla för eller en starkt negativ syn på homo- eller bisexualitet eller på homo- och bisexuella personer.

HOMOSEXUELL

Person som kan bli kär i och/eller sexuellt attraherad av människor som denna person uppfattar är av »samma« kön, till exempel en man som blir kär i och/eller sexuellt attraherad av män.

I

ISLAM

Islam är en religion som växte fram på den arabiska halvön under 600-talet. Enligt islam har Gud talat till människorna genom profeter såsom Abraham, Mose och Jesus. Muhammed är den sista profeten och de uppenbarelser han fick och som står nedtecknade i Koranen, islams heliga skrift, är de slutgiltiga. De som bekänner sig till islam kallas muslimer. Islams fem grundpelare är trosbekännelsen, bönen, fastan, allmosan och pilgrimsfärden. Islam är uppdelat i olika inriktningar och de mest kända är sunni och shia

J

JUDENDOM

Judendom är judarnas religion som växte fram i Mellanöstern under årtusendet före Jesus födelse. Enligt judendomen finns en enda Gud som har utvalt judarna till sitt folk. Judendomens heliga skrift Tanach delas upp i Lagen (Torah), Profeterna och Skrifterna, de motsvarar Gamla Testamentet i den kristna Bibeln. För Torah och Talmud, se längre ner. Det finns flera inriktningar, exempelvis rabbinsk judendom, reformjudendom och ortodox judendom.

K

KOMMA UT

Att »komma ut« innebär att berätta för andra om sin sexuella läggning eller könsidentitet. Eftersom det är vanligt att människor betraktas som heterosexuella

och cispersoner, även när de inte har definierat sig så, är det oftast de som avviker från dessa förväntningar som behöver »komma ut« och berätta för andra om sin läggning eller könsidentitet.

KORAN

Koranen är guds ord uppenbarade för profeten Muhammed genom ängeln Gabriel. Inom islam menar man att gud uppenbarat sig för olika profeter för att dessa skulle förmå folket att vända sig till och tro på den enda sanna guden. Uppenbarelsen för Muhammed är det sista budskapet och sändes till Muhammed på det heliga språket, arabiska. Koranen innehåller regler för islam men även påbud och regler för hur människor bör leva. Koranen är tillsammans med haditherna de viktigaste böckerna för muslimer.

KRISTENDOM

Kristendom är en religion som växte fram ur judendomen med start under det första århundradet efter Kristus, med Bibeln som sin heliga skrift. Inom kristendomen betonas betydelsen av att tro på gud och på guds son Jesus, som dog på ett kors och sedan återuppstod för att människan ska kunna leva i enlighet med guds vilja och i en god relation till sina medmänniskor. Kristendomen är uppdelad i flera inriktningar såsom till exempel den romersk-katolska kyrkan, ortodoxa kyrkor och protestantiska kyrkor.

KYRKA

En kyrka är en byggnad där gudstjänster firas inom kristendomen, men ordet används också om kristna trossamfund och om den kristna gemenskapen.

KÖN

Kön är ett begrepp som ofta används för att dela in människor i grupperna »män« och »kvinnor«. Begreppet kan delas upp i fyra olika delar. Biologiskt kön definieras utifrån könsorgan, kromosomer och hormonnivåer och har därmed

med kroppens utseende och funktion att göra. Juridiskt kön är det kön som står registrerat i folkbokföringen. Könsuttryck är det kön som andra uppfattar att en person har utifrån till exempel kläder eller kroppsspråk. Könsidentiteten är en persons egen upplevelse av sin könstillhörighet – det vill säga om personen själv upplever sig vara kvinna, man eller en person som varken är kvinna eller man.

KÖNSKORRIGERING

Könskorrigering är en process som innebär att ändra kroppen hos en person så att den bättre överensstämmer med det kön som personen upplever sig ha. Det kan till exempel handla om behandling med hormoner, operationer och röstträning.

M

MOSKÉ

En byggnad där muslimer kan samlas till bön men också för undervisning och gemenskap

N

NORM

Normer är förväntningar och oskrivna regler om vad som är önskvärt, och de påverkar hur vi beter oss och hur vi ser på oss själva och andra. De kan vara medvetna eller omedvetna och ofta märks de inte förrän någon bryter mot dem. Vilka normer som råder i ett visst sammanhang beror på situation och maktförhållanden, och de går att förändra.

Q

QUEER

Queer är ett kritiskt förhållningssätt till heteronormen. Queer kan också beteckna en identitet: en person som har detta förhållningssätt, eller som inte vill kategorisera sig själv utifrån kön och/eller sexualitet, kan identifiera sig som queer.

R

RELIGION

En religion är ett sammanhängande trossystem. Ofta innebär det en tro på en högre makt, såsom en tro på en eller flera gudar eller gudomliga väsen, som människan förhåller sig till och kommunicerar med. I princip alla folk har någon form av religion. Inom religioner kan människor till exempel söka svar på frågor om livets mening, vad som händer efter döden, vad som är gott och ont och hur de ska behandla andra. Många religioner har heliga skrifter, liksom företrädare som tolkar dessa skrifter och leder sammankomster där människor möts för att uttrycka sin tro och känna gemenskap. Hur tron uppfattas och uttrycks kan variera mellan personer och grupper som bekänner sig till samma religion, och det finns personer som tror på en eller flera gudar utan att dela sin tro med andra.

RELIGIÖS

Religiös kan beteckna en person som är engagerad i en religion. Ordet kan också användas för att beteckna annat som har med religion att göra, till exempel religiösa skrifter och religiösa frågor.

S

SEKULÄR

Med sekulär menas att något inte är påverkat av religiösa lagar eller levnadsregler i det vardagliga livet. T.ex. en sekulär stat bygger inte sina lagar på religiös grund eller tro. Däremot kan vardagen vara påverkad av religiös tradition.

SYNAGOGA

Synagoga används både för att beteckna den judiska församlingen som samlas till gudstjänst och för lokalen som används för gudstjänsten.

T

TALMUD

Talmud är en central bok inom judendomen och

kan sägas innehålla de tidiga tolkningarna av Torah. Texten i Torah är beroende av Talmud för att kunna användas. Inom Judendomen finns en stark tradition av tolkning för att förstå regler, lagar och påbud. Senare tolkningar av Talmud finns.

TORAH

Torah är den mest centrala skriften inom judendomen. Torah berättar om Guds relation till människan och innehållerde lagar och sociala regler som reglerar förhållandet mellan människor. Torah gavs till Moses på berget Sinai. Torah tolkas och förstås med hjälp av Talmud

TRANSFOBI

Transfobi är en stark rädsla för eller starkt negativ syn på transpersoner och andra som inte följer normerna för vad som uppfattas som »manligt« och »kvinnligt«.

TRANSPERSONER

Transpersoner är ett samlingsbegrepp för dem som – periodvis eller alltid – skiljer sig från samhällets normer för könsuttryck och/eller könsidentitet. Det avser personer som uttrycker eller identifierar sig med ett annat kön än det som de biologiskt och juridiskt blev tilldelade vid födseln. Många transpersoner väljer att inte identifiera sig med detta begrepp utan ser sig som kvinnor, män eller helt enkelt som personer. Begreppet transpersoner rymmer många olika uttryck och identiteter. Det omfattar exempelvis transexuella som kan välja att korrigera sina kroppar för att stämma bättre överens med det kön de upplever sig tillhöra, liksom transvestiter som ibland uttrycker kön på ett annat sätt än enligt normen för sitt kön till exempel genom kläder och kroppsspråk. Begreppet transpersoner omfattar också intergender som inkluderar dem som inte vill definiera sig utifrån kön eller som upplever att deras identitet innefattar både manliga och kvinnliga sidor.

DU ÄR INTE ENSAM!

ERIK ANDERSSON

Ingen annan var som jag

Jag minns känslan som igår. Året var 2004 och jag levde mitt liv i en liten by i sydöstra Värmland. Ingen, inte en enda människa, visste mitt livs största och vad jag då trodde var min värsta hemlighet. Jag var inte som alla andra när det kom till kärlek. Jag var 18 år och hade aldrig varit tillsammans med någon. Däremot hade jag varit kär. Hemligt kär. Men inte i en tjej utan i en kille. Känslor som jag dittills hade gjort allt för att förneka, förtränga och glömma. Men, för det fanns ett men i det hela, efter att ha levt i 18 år så gick det inte att vare sig förneka, förtränga eller glömma längre. Det var så jag var, inte som någon annan. Känslan var otroligt skrämmande. Varför hade Gud gjort mig till något annat än alla andra? Svaret dröjde tills dagen då jag insåg att det var precis så här jag skulle vara, det var så här Gud ville att jag skulle vara och det var helt rätt. Jag var homosexuell och idag är jag stolt över att vara den jag är.

Annonsen som förändrade mitt liv

År 2004 blev 2005 och känslan av att inte vara som någon annan växte sig allt starkare. Till slut så stark att den blev olidlig. För mig fanns ingen annan utväg än att ta reda på om jag verkligen var den

enda kristna bögen. En natt i början av 2005 fick jag syn på en annons på hbtq-communityn Qruiser på nätet med texten »Ung? Kristen? Hbt?«. Tanken slog mig, var det inte precis det jag var; ung, kristen och hbt. Efter mycket funderande skickade jag ändå ett mail till en av arrangörerna och svaret kom snabbt. Vi snackade ett tag och hans erfarenhet av att leva öppet som hbtq och kristen fick mig att häpna. Kanske var det ändå möjligt. Jag funderade länge på beslutet att skicka iväg min anmälan men efter att ha fått löftet om att träffa någon av ledarna innan lägret så skickade jag in den, anmälan till EKHO:s ungdomsläger för kristna hbtq-personer. En vecka innan lägret berättade jag för min familj att jag var homosexuell. Det värsta och bästa jag gjort i hela mitt liv. Sen åkte jag på lägret där åtminstone några var precis som jag.

Det värsta och bästa

Att komma ut som hbtq-person är en process som pågår under hela livet. Alla människor gör det, hela tiden. Varje gång vi möter en ny människa så väljer vi vad vi vill att den andra människan ska få veta om oss. Det som är speciellt med att komma ut som hbtq-person är att det bryter mot heteronormen, den norm som styr hela människans tillvaro. Heteronormen berättar för oss vad som ses som normalt vad gäller identitet, sexualitet, relationer och hur

man bör vara som tjej eller kille. Att berätta att jag är kär i en annan människa av samma kön är att bryta med normen, vilket inte alltid är det lättaste.

Vi hbtq-personer måste komma ut i alla nya sammanhang vi sätts i. I början gör det väldigt ont men sen vänjer man sig. Min komma-ut-berättelse var som jag tidigare skrev det värsta och det bästa som hänt mig i livet. Den värsta för att jag trodde att alla människor i min omgivning skulle ta avstånd från mig. Så blev inte fallet, däremot tog det sin tid innan mina närmaste vände sig vid fakta, deras Erik var bög. En sak att komma ihåg är att det också måste få ta tid för familj, vänner och bekanta. Det som jag hade funderat på i över 10 år fick de kastat på sig vid ett enda tillfälle och sen skulle allt vara som vanligt igen. Visst, jag kan hålla med om att det är otroligt frustrerande att det överhuvudtaget ska vara ett problem att vara ickehetero eller transperson, men tyvärr lever vi i ett Sverige där normen ser ut så. Det fanns också en annan sida av komma-ut-berättelsen som gjorde att det var det värsta, att alla människor i den lilla byn jag kom ifrån talade om mig. De pratade inte med mig utan om mig. En känsla som var otroligt frustrerande, varför kunde inte jag få leva mitt liv utan att de skulle lägga sig i?

Lugn, bara lugn. Att komma ut har inte bara negativa effekter. Det är de positiva som väger tyngst i längden, jag lovar. Innan jag berättade min hemlighet så bar jag den helt för mig själv. Jag berättade inte för någon att jag var kär i en kille. En hemlighet som var otroligt jobbig att bära då den handlade om vem jag djupast var som människa. Året innan jag kom ut levde jag ett liv som ingen visste något om. Jag ljög för alla i min närhet om vem jag var, var jag var och hur jag mådde. När lögnen blir ens vardag är det lätt att inbilla sig att det är helt okej att ljuga. Jag lärde mig en viktig sak under den här perioden i mitt liv. Lögner håller inte i längden; det kan vara helt okej med en vit lögn någon gång ibland men att ljuga om sin innersta identitet är farligt. Dagen då jag kom ut för min familj släpptes en stor sten från mitt bröst. Jag kunde helt plötsligt andas igen. Trots

mina näras tårar så var jag befriad från min egen lögn och jag kunde vara den jag egentligen var. Min omgivning vände sig vid tanken att jag skulle ha en kille istället för en tjej och idag har de inga som helst problem med att jag lever ihop med en man. Att komma ut är jobbigt och tyvärr något som alla hbtq-människor måste gå igenom. I allt det som kan vara väldigt jobbigt är det viktigt att påminna sig om att livet som utkommen är så mycket lättare att leva än det i det fördolda. Ingen människa orkar eller kan leva hela sitt liv i en lögn.

EKHO

Ekumeniska grupperna för kristna hbtq-personer, EKHO, har sedan 1990-talet arrangerat tio ungdomsläger för människor i åldrarna 14-30 år som har en sak gemensamt; de är hbtq-personer och kristna. Lägren har inte förändrats nämnvärt från det första till det senaste. De har alla haft samma syfte; att unga, kristna hbtq-personer får komma till en miljö och en plats där de, för en helg, kan vara precis så som de är. Till våra ungdomsläger kommer ungdomar från vitt skilda samfund och miljöer. Allt från att bara söka ett socialt sammanhang till att fly bort från vardagen i ett bibelkonservativt och förtryckande samfund.

Vi har under de senaste åren sett generella tendenser som visar att ungdomar från de större samfunden i dag mår relativt bra medan det i många små samfund tyvärr inte skett någon som helst förbättring för hbtq-personer. Dock ska man passa sig för att generalisera för mycket; det finns undantag. Frågan som vi ofta möter är varför dessa ungdomar inte bara lämnar det samfund som förtrycker dem. I teorin är svaret enkelt men i praktiken är lösningen otroligt komplicerad. Att bryta med sin församling på grund av sin sexualitet kan i värsta fall betyda att man också måste bryta med sin familj och hela sitt sociala sammanhang. Något som av förklarliga skäl är otroligt svårt. Många av

»Om du är hbtq-person och kristen vill jag säga till dig: Du är inte ensam, det finns människor som är som du!«

dessa ungdomar mår tyvärr så dåligt att de går i tankarna att avsluta sina liv. För dessa människor kan ett ungdomsläger betyda skillnaden mellan att vilja dö och att orka leva vidare.

Det finns ingen hemlighet bakom EKHO:s ungdomsläger. Vår metod är att låta kristna hbtq-ungdomar få möta varandra under avslappnade former för att få dela med sig av den verklighet de lever i. En metod som visat sig vara mycket effektiv och uppskattad då dessa ungdomsläger har förändrat människors liv i en positiv riktning. Ungdomslägren innehåller personliga samtal, bibelstudier, sociala aktiviteter, andakter och mycket annat med målet att vi alla ska kunna möta varandra som de människor vi är.

En hälsning till dig!

Det finns inga motsägelser mellan att vara hbtq-person och kristen. Gud skapade människan med identitet och sexualitet som två egenskaper som är omöjliga att skilja åt. Vi ska vara stolta över både identiteten och sexualiteten. Om du är hbtq-person och kristen vill jag säga till dig: Du är inte ensam, det finns människor som är som du! Om du eller någon du känner har det svårt på grund av sin sexualitet och sin kristna tro så finns EKHO. Det ska inte behöva vara ett problem i 2010-talets Sverige. Hör av dig till oss för att möta och samtala med andra som är och har varit i samma situation som du. Vi erbjuder bland annat enskilda samtal, hbtq-ungdomsgrupp i Göteborg och ungdomsläger för dig som är hbtq och kristen. Tveka inte att höra av dig och glöm inte; det finns många människor som är hbtq och kristna. Du är inte ensam!

Erik arbetar som informatör i Svenska kyrkan och är aktiv i EKHO – kristna hbtq-personer. Hans mail-adress är erik@ekho.se

För mer information:
 Webbplats: www.ekho.se
 Blogg: HBTQungdom.blogg.se
 Facebook: [HBTQ-ungdomsgruppen](https://www.facebook.com/HBTQ-ungdomsgruppen)

Samtal och reflektion

1. I texten skriver författaren att omgivningen inte pratade med honom om hans sexualitet, i stället pratade de med varandra om honom. Vad kan det bero på? Hur bemöter du människor som har en annan sexualitet, eller ett annat könsuttryck, än det som är vanligast i ditt sammanhang?
2. Författarens erfarenhet är att »Lögner håller inte i längden, det kan vara helt okej med en vit lögn någon gång ibland men att ljuga om sin innersta identitet är farligt«. På vilket sätt tror du att det kan vara farligt?
3. Vilken betydelse tror du att det kan ha för personer som är troende och homosexuella, bisexuella och/eller transpersoner att träffa andra med liknande erfarenheter? Finns det några sådana möjligheter i din omgivning?

NORMKRITISK PEDAGOGIK

FRIDA DARJ

Syftet med den här texten är att beskriva vad normer är och vad en normkritisk pedagogik är. För att beskriva vad en normkritisk strategi kan vara så jämför jag med ett mer traditionellt toleransinriktat sätt att arbeta på. På det här sättet vill jag ge dig som läsare en möjlighet att själv göra medvetna val kring hur du vill agera för förändring i ditt eget sammanhang.

Normer

Normer främjar och begränsar människors livsvillkor. Ordet normer betyder oskrivna regler, ideal, idéer om vad som anses normalt. Det kan handla om att vi tar i höger hand när vi hälsar eller inte går klädda i bikini på stan ens en varm sommardag. Det kan också handla om nedskrivna regler. Vi har exempelvis en normativ lagstiftning som säger att människor inte får begå brott mot andra, använda våld eller stjäla deras saker. Dessa normer minskar friktionen människor emellan och gör det möjligt för många människor att befinna sig på samma plats samtidigt.

Men det finns andra normer som skapar förtryck snarare än frihet, de som handlar om hur man bäst ska bete sig för att passa in. Som påverkar hur nära en person har till makt och inflytande i samhället eller makt över sin egen livssituation.

Exempelvis finns det en heteronorm i Sverige, ett ideal som säger att människor är och bör vara heterosexuella och tydligt tillhörande gruppen män eller

gruppen kvinnor. Den tar sig uttryck genom attityder, värderingar och kommentarer. Det kan handla om att man inte får gå med en samkönad partner på skolbalen eller ständigt få frågan »har du flickvän?« om man är kille. Heteronormen tar sig också mer explicita uttryck, som en gång när jag gick på stan och hörde ett gäng gymnasieungdomar diskutera huruvida den ena killens halsduk såg »för böig« ut eller inte. I normen finns en värdering. Heterosexualitet ses inte bara som det normala utan som det önskvärda. För att upprätthålla normen kan avvikare bli utsatta för allt från skällsord och trakasserier till våldsamma hatbrott, i värsta fall med dödlig utgång.

Det finns också tydliga normer kring hur vi förväntas bete oss som kvinna respektive som man. Kvinnor förväntas till exempel vara mer omsorgsfulla än män och tar ofta mer ansvar för hem och barn. Män kommer undan ansvar i större utsträckning och får ofta mer tid till arbete och fritidsintressen, för att bara nämna ett exempel. I normerna kring kön ingår det att man ska vara antingen man eller kvinna och gärna fortsätta vara samma hela livet. Om man varken ser sig själv som man eller kvinna eller vill ändra kön någon gång i livet blir man därför avvikare i vårt samhälle.

I Sverige är det norm att inte vara religiöst utövande. Förvisso är normen att vi är kulturellt kristna, firar jul och önskar ingå äktenskap i kyrkan. Men att komma ut som troende kan vara förknippat med att bli misstänkliggjord eller förlöjligad.

»det krävs kunskap kring makt och hur makt fungerar istället för att uteslutande fokusera på de människor som lever under förtryck«

Ett annat exempel är att det i Sverige finns många fördelar med att ha ljus hudfärg och se typiskt svensk ut. Det visar sig genom att det är lättare att få jobb, få lägenhet och komma in på krogen. Det är också sällan någon blir utsatt för skällsord, trakasserier eller våldssamma hatbrott på grund av sin vithet eller svenskhet. Det är också något som påverkar andra saker, såsom tillgången till vård och livskvalitet. Jag är uppvuxen utanför Göteborg i den välbärgade förorten Askim. Där lever människorna generellt tolv år längre än i den socialt utsatta förorten Bergsjön. Normer och maktstrukturer tar sig väldigt konkreta uttryck, i det här fallet i form av hur många år människor lever.

Strategier för förändring

TOLERANSPEDAGOGIK

Traditionellt har arbetet för minoriteter och utsatta gruppers rättigheter och inflytande gått ut på att skapa tolerans och empati för den som är i underordnad position. Tolerans är ett ord som klingar positivt men som implicit bär på en maktrelation. Den ordagranna betydelsen av att tolerera är att tåla och ha överseende med. Att majoriteten har överseende med avvikarna. Det är alltså inte något som sker på lika villkor.

En strategi för att skapa sådan tolerans kan exempel-vis vara personalansvariga som träffar muslimska kvinnor i hijab för att bredda sin rekrytering. Ett annat exempel på en strategi som används för att minska fördomar och diskriminering genom ökad förståelse är metoden »Låna en fördom«. Det är en metod som används i Norden sedan början av 2000-talet. Det är en välanvänd metod bland allt från ideella organisationer och myndigheter till bibliotek. Formen innebär att människor som många har fördomar om står tillgängliga till utlån och låntagaren får fråga ut personen under en kortare stund. De som är till utlån kan vara exempelvis en förortskille, en muslim, en djurrättsaktivist, en lesbisk eller en rom. Mötet är tänkt att leda till minskade fördomar om

gruppen som här har en representant.

Tolerans-ordets betydelse blir uppenbar i metoden »Låna en fördom« där majoritetsbefolkningen får möta och ta ställning till en minoritetsperson. Man missar orsaken till varför vissa grupper av människor har sämre villkor än andra – de normer och maktstrukturer som ger fördelar åt vissa människor och deras sätt att organisera sitt liv. En annan sak som ofta glöms bort är att samtidigt som människor diskrimineras eller har mindre inflytande över sina liv så är det andra som har fördelar, privilegier och inflytande. En person med ett arabisk klingande efternamn har svårare att få jobb i Sverige idag. Det innebär samtidigt att en person med ett svensk klingande efternamn har lättare att få arbete.

NORMKRITISK PEDAGOGIK I RELATION TILL TOLERANSPEDAGOGIK

Som en reaktion på den toleransinriktade strategin har det utvecklats något som kallas normkritisk pedagogik. Det är en strategi för förändring som kan användas i lärandesituationer eller jämlikhetsarbete. Ett normkritiskt perspektiv synliggör och ifrågasätter normer som leder till begränsningar och förtryck. Orsaken till varför jag använder mig av en normkritisk pedagogik snarare än ett toleransinriktat sätt att arbeta för förändring är helt enkelt att det är effektivare och innebär mindre risker att återupprepa det förtryck som jag försöker arbeta emot.

Utgångspunkten för en normkritisk pedagogik är att förståelse och empati räcker inte för att förändra ojämlika maktrelationer. De flesta människor i världen har exempelvis träffat en kvinna, men kvinnor är fortfarande utsatta för partnervåld, sexuellt våld och kvinnors gemensamma egendom är globalt sett försvinnande liten i förhållande till mäns egendom. Det personliga mötet räcker alltså inte för att förändra maktrelationerna mellan kvinnor och män. Det leder inte till mindre våld eller mer tillgångar.

FOKUS PÅ MAKT OCH PRIVILEGIER

Inom en normkritisk pedagogik är tanken att det krävs

kunskap kring makt och hur makt fungerar istället för att uteslutande fokusera på de människor som lever under förtryck. En viktig följd av att fokusera på normer är att de privilegier och fördelar som grupper av människor i överordnad position har hamnar i fokus. När man pratar om hur makt fungerar blir det oundvikligt att prata om de fördelar som människor som faller inom ramen för normen har. Det blir också ett sätt att belysa de överordnade gruppernas ansvar för att jämna ut ojämlikheter. Om en organisation till exempel har problem med att majoriteten av medlemmarna är män och vill ha in fler kvinnor så finns det olika sätt att gå tillväga. Ett sätt är att söka efter kvinnor som är intresserade av organisationens mål och erbjuda dem medlemskap, medan ett annat är att fråga sig vad det är som gör att kvinnor inte redan finns inom organisationen. Finns det en sexistisk jargong? Är det lättare för män att avancera, får mäns åsikter och förslag mer gehör? Sedan blir åtgärden att förändra i organisationens struktur och att personer i maktposition i organisationen blir ansvariga för att aktivt förändra. Samma tillvägagångssätt kan användas för att bredda vägen t.ex. för hbtq-personer inom religiösa samfund eller öka förutsättningarna för de hbtq-personer som redan finns i organisationen.

IFRÅGASÄTTA UPPDELNINGEN

I VI OCH DE ANDRA

Ett annat viktigt mål är att ifrågasätta uppdelningen i vi och de. Genom att försöka skapa empati och förståelse för den som är utsatt så bekräftar man bara uppdelningen mellan vi – de. Uppdelningen är en förutsättning för ett toleransinriktat arbetssätt. Så är det exempelvis i metoden »Låna en fördom«. Förutsättningen för att kunna genomföra metoden är att dela in människor i olika grupper och dessutom låta enskilda individer bli representanter för hela gruppen. Istället vill en normkritisk pedagogik ifrågasätta den uppdelningen. Det kan vara genom att kritiskt granska hur media använder begreppen »invandrare« och »förort« för att göra skillnad på människor, eller göra en egen undersökning om hur transpersoner blir porträtterade på film.

I den här texten har jag kort introducerat vad normer är och varför en normkritisk pedagogik behövs. Det har jag gjort genom att jämföra en normkritisk pedagogik med en mer toleransinriktad strategi för förändring. Även om den här texten sätter upp de två strategierna som motsatser finns det egentligen inte någon motsättning i att arbeta med båda strategierna samtidigt. De allra flesta gör också det. Min förhoppning är att du som läsare ska ha fått en större möjlighet att göra medvetna val i ditt arbete för lika rättigheter i just ditt sammanhang, oavsett vilken strategi du väljer i slutändan.

Frida arbetar som projektledare och utbildare på RFSL Ungdom och var redaktör för antologin Normkritisk pedagogik 2010

Litteraturtips:

Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormer i synnerhet. tredje upplagan. RFSL Ungdom och Forum för levande historia, 2011.

I normens öga. Metoder för en normbrytande undervisning. Lovise Brade m.fl., 2008.

Lika värde, lika villkor? Arbete mot diskriminering i skola och förskola. Love Nordenmark & Maria Rosén, 2008.

»Man kan ju inte läsa om bögar i nån historiebok«. Skolors förändringsarbeten med fokus på jämställdhet, genus och sexualitet. Janne Bromseth & Hanna Wildow, 2007.

Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring. Janne Bromseth & Frida Darj, 2010.

Någonstans går gränsen. En lärarhandledning om kön, sexualitet och normer i unga människors liv. Gunilla Edemo & Joakim Rindå, 2004.

Skola i normer. Lena Martinsson & Eva Reimers, 2008.

Troubling education. Queer Activism and Anti-Oppressive Pedagogy. Kevin Kumashiro, 2002.

Samtal och reflektion

1. Kan du i din omgivning se några normer kring sexualitet, kön eller tro som gör att en del personer inte känner sig välkomna och trygga?
2. Textens författare menar att det kan vara effektivare att arbeta med normkritisk pedagogik än att arbeta med toleranspedagogik. Vilket sätt tror du är mest effektivt om du vill motverka diskriminerande normer i ditt sammanhang?

DAVID LAZAR

KARIN OLSSON

Under Pride 2011 firade judiska församlingen i Stockholm sin första regnbågs-kabalat shabat.

Den leddes av David Lazar, rabbinen som vigte 18 samkönade par i Israel.

Nu längtar han efter att börja viga homopar i Sverige.

– Men förra året gifte sig bara fyra heterosexuella par i församlingen, så det händer nog inte än på ett tag. När vi kommer upp till tio borde det ske – om man tänker rent statistiskt! säger David Lazar och skrattar.

David Lazar tar emot på sitt kontor bredvid Stora synagogan i Stockholm. Till Sverige flyttade han hösten 2010 för att börja jobba som rabbin i Stockholms judiska församling. Lazar var på jakt efter nya utmaningar. En av dem är att bli först i Europa med att viga ett samkönat judiskt par.

Och även om David Lazar skämtar om hur få vigslar som genomförs i församlingen ser han med största allvar på vikten av att det inte dröjer för länge tills han får börja planera en sådan ceremoni. För honom är det en symbolisk fråga.

– Äktenskap är normativt. Jag vill att barn ska växa upp med att se att andra barn kan ha två mammor eller två pappor. När det är så kommer alla att förstå att det är helt normalt och inget konstigt, säger han.

Men måste man gifta sig för att det ska bli så?

– Jag är en stark förespråkare av äktenskap, och av ceremonier i allmänhet. Att gifta sig ger paret inspiration att ta nästa steg i livet. Det är hela meningen med ceremonier – att de ska betyda något.

När David Lazar viger ett par får de först gå och studera hos honom. Och de får påverka hur själva vigselceremonin ska utformas. När Lazar vigde sitt första samkönade par i Israel föregicks det av tio månaders förberedelser. Slutresultatet blev en ganska traditionell ceremoni, som liknade den för heteropar, men där ord som man och hustru bytts ut till älskade.

– Det var väldigt rörande. Men jag hade glömt att stänga av mobilen och den slutade aldrig vibrera eftersom någon hade tipsat pressen. Då förstod jag att det skulle bli en stor grej, säger David Lazar.

Och reaktionerna dröjde inte. Vissa rabbinkollegor ville få honom utslängd ur församlingen, men de förstod att han skulle gå direkt till media om de gjorde det. Men för David Lazar var de konsekvenserna ett litet pris att betala för det han lyckats uppnå.

– Allt jobb jag gjort för hbt-personer i Israel har fått en direkt effekt. I dag finns det öppet homosexuella rabbiner inom min rörelse och ett tjugotal rabbiner som viger samkönade par – många av dem har varit elever till mig, säger han.

Även om mycket har hänt i den liberala masorti-rörelsen, som David Lazar tillhör, är motståndet mot hbt-frågor fortsatt starkt hos ortodoxa rabbiner.

David Lazar har själv gjort en resa från ortodox 15-åring till dagens feminist och gayaktivist. Under början av 90-talet jobbade han som själavårdare för hivsmittade. Då kom insikten.

– Jag förstod att hbt-personer utsätts för stora orättvisor. Och som jude har jag en skyldighet att hjälpa dem som behandlas som »andra«. Vi var själva slavar i Egypten, och i dag kan slaveri ta sig många former.

Något som David Lazar reagerat över sedan han kom till Sverige är hur transpersoner diskrimineras, bland annat genom tvångssterilisering. På frågan om judiska ceremonier behöver ändras för att vara fullt tillgängliga för transpersoner tvekar han något.

En sak som ställer till det är omskärelse, som Lazar har förstått är känsligt i Sverige. Män måste nämligen omskäras för att kunna konvertera till judedom.

– Men när någon konverterar som redan är omskuren, fast inte enligt judisk tradition, drar man en symbolisk droppe blod i stället, så det är en utmaning som går att lösa. En annan sak är att hebreiska är ett starkt könat språk, säger han.

Hur förhåller du dig till de heliga skrifterna?

– Heliga skrifter är för inspiration, de ska inte vara en auktoritet. Jag har en pågående konversation med texterna, som en del i något som pågått under 3 000 år. När jag säger det blir många rädda, för det innebär att man inte kan hämta ett snabbt svar på vad som är rätt eller fel, säger David Lazar.

Och genom sin konversation med skrifterna har han kommit fram till att det viktigaste budskapet är att människan inte ska vara ensam. Då kan det inte vara fel att älska någon av samma kön: det viktigaste är att älska.

ELIN

När Elin var 15 mötte hon kärleken. Det var när några nya medlemmar kom till scout-gruppen som hon lade märke till en av killarna. Plötsligt insåg hon att han inte var en kille, utan världens coolaste tjej. Känslorna slog ner som en bomb.

– Jag lärde känna den här tjejen och blev himla stormande kär. Efter att ha hängt hela tiden under ett halvår blev vi tillsammans och var oskiljaktiga. Det var ju rätt praktiskt, jag behövde inte komma ut för någon, alla hade ju sett oss under den här tiden. Att hon såg ut som hon gjorde, att hon var så »killig«, gjorde det också mer uppenbart att det var någonting mellan oss.

Men hemma hos familjen blev det andra reaktioner. När hon berättade låg hennes mamma till sängs i flera dagar, blev jättekonstig och pratade inte med Elin på ett halvår. Det förde henne ännu närmare flickvännen som blev hennes trygghet. Det kändes som om deras kärlek kunde överleva allt.

– Jag blev indragen av pastorn i sakristian för att

»prata ut om det«. Men det var inte direkt jag som pratade utan pastorn som förklarade hur han såg på det här. Jag satt i princip bara och fnös eftersom allt handlade om att jag inte fick prata om henne i ungdomsgruppen, att de yngre inte skulle få veta vad som hänt. Tack och lov var jag så himla kär, ingenting som någon annan sa spelade någon roll över huvud taget. Jag var så himla tuff, jag slogs som bara den. För det var faktiskt ett slagsmål, eller en maktkamp, varje gång jag var i kyrkan.

Eftersom Elins familj var välkänd och alla uppväxta inom församlingen var den också hela hennes liv.

– Jag hade någonstans en känsla av att om jag slutar bråka, om jag ger upp och jag känner att nä, jag vill inte vara här längre, jag går ur den här kyrkan för att vara med min flickvän, då visar jag att min kärlek inte går att förena med att tillhöra kyrkan och jag ville inte det. Jag ville visa att jag kan vara kvar här oavsett hur jag lever.

Då den första stora kärleken tog slut kraschade

Elin. Hon flyttade hemifrån och till en större stad. Det var först nu, när församlingen var på större avstånd, som ångslan kom ikapp henne.

– Tidigare hade jag kastat mig in i varje diskussion och aldrig backat, plötsligt mädde jag jättedåligt och fick skamkänslor. Jag höll mig borta från religiösa sammanhang under åren som följde.

Relationen till familjen är på bättringsvägen även om den är lite kylig idag, berättar Elin. Efter den första tidens »tredje världskrig« har de börjat vänja sig, sex år senare. Det pratas aldrig om hennes liv men hon åker fortfarande hem och hälsar på. Brödernas »normala liv« med fruar och barn är självklart normen och hon är van vid att inte få några frågor om sitt liv. Det viktiga är att hon hittat sitt eget liv, ett liv där tron har en central plats och det finns sammanhang där hon inte behöver tänka på att anpassa sig eller dölja vem hon är.

– Jag har växt upp i kyrkan, det är en av de mest välbekanta miljöerna för mig. Men idag när jag besöker ett religiöst sammanhang tittar jag fortfarande ofta efter nödutgången: om något händer, åt vilket håll springer jag?

Numera rör hon sig i en rad olika sammanhang och queersammanhang betyder idag mycket för henne, även om just dessa ibland blir jobbiga för henne att vistas i eftersom så många icke heterosexuella känner sig förorättade av religionen och kristna sammanhang.

– Samtidigt är det en motsättning som jag inte självklart ser även om jag förstår misstänksamheten. Jag, om någon, känner ju till hur utsatt man kan vara och är det någon rörelse som motsatt sig rättigheter för samkönade par så är det kristna organisationer, Kristdemokrater, Svenska kyrkan och Pingströrelsen, det är stora bromsklossar som många slåss mot. Men jag fortsätter ändå att betrakta det kristna sammanhanget som viktigt, däremot väljer jag numera sammanhang på egna premisser.

– EKHO, som är ett sammanhang för ickeheterosexuella kristna, har betytt så otroligt mycket för mig sedan jag flyttade till staden. Deras ungdoms-

läger i somras var till exempel det mest fantastiska jag varit med om. Vi var 16 personer mellan 16 och 28 år som alla trodde att vi var ensamast i hela världen – och så hamnade vi i en by i Värmland tillsammans och inser att vi alla har samma upplevelse bakom oss! Efter ett och ett halvt dygn var vi bästisar för att vi hade öppnat upp och gett varandra så mycket. Det är sånt som jag numera värderar högt och som betyder mycket i mitt liv.

PRONOMEN: Hon

ÅLDER: 21 år

SYSSELSÄTTNING: Läser måleri och konst på privatskola

UPPVÄXT: Kommer från mellanstor norrländsk stad, växte innan dess upp i en liten by i hus med kaniner och djur och hund.

FAMILJ: »Mellanbarn« i en »vanlig« familj med mamma, pappa, store- och lillebror.

RELIGION + QUEER = SANT

ALBIN TANKE

Det religiösa och det queera har alltid hört ihop. Det religiösa livet har alltid strävat efter att spränga gränser och öppna för att livet är större än vad vi först tror. Det går att se att livet bär igenom både svårigheter och möjligheter, igenom både död och liv.

Samtidigt vet vi också att religion genom alla tider har missbrukats och missbrukas än idag. Religiöst maktmissbruk kan handla om att vissa uttryck används otillbörligt eller att våld utövas i religioners namn. Eller som regelverk som inte får ifrågasättas, som i sekter eller vissa hederskulturer. Religiöst maktmissbruk innebär att enstaka människor ges makt att kontrollera andra människors liv.

Därför är det av stor vikt att vi lär oss att skilja mellan vad som är maktmissbruk och vad som är religion. Religioners funktion måste enligt mitt sätt att se alltid vara en väg för varje människa att få vara den hon djupast sett är med sin sexualitet, sin könsidentitet, sin tro och sina andra gåvor.

Religion som verktyg

Jag möter ofta ungdomar som frågar hur jag kan vara religiös när så mycket våld och förtryck utövas i religioners namn. Då brukar jag svara att man kan ha olika motiv bakom att kalla sig religiös. En del har motivet att vilja tillhöra ett gott sammanhang och tolka livet och finna mening, och andra använder det religiösa som ett maktuttryck för

att kontrollera andra, som när någon gör anspråk på att veta vad som är »Guds vilja« med en annan människas liv och begränsar henne därefter. Eller då man tror att man själv inte har något ansvar när man tolkar religiösa texter, utan gör anspråk på att veta exakt vad »Gud« vill med texterna. Man kan på så sätt använda religion för att förtrycka och hindra människor att leva som fria, tänkande individer med ansvar och möjligheter.

Vissa använder ett religiöst språk, ibland omedvetet, för att slå fast en maktordning. Man kan på så sätt använda det religiösa språkbruket för att hindra människor att leva som fria, tänkande individer med ansvar och möjligheter. Det är det här primitiva användningsområdet som ofta ligger till grund för de stora konflikterna i världen.

Jag definierar mig som både religiös och kristen, men jag tror inte på religion. Det förvånar många; de tycks tro att religion och »Gud« är samma sak. Men jag, precis som andra troende, tror självklart på det jag kallar »Gud«. Och religion är inte det samma som »Gud«. Religionen är själva verktyget för att beskriva den djupa erfarenhet jag bär inom mig och som jag kallar »Gud«. Religionen med sina dogmer och trosbekännelser fungerar som vägvisare och är viktiga för mig, men det är fortfarande inte på dem jag tror. Snickaren tror inte heller på sin hammare även om hammaren är helt avgörande för arbetet. Snickaren tror förhoppningsvis på de hus som ska byggas.

Vi kan aldrig äga sanningen om »Gud«. Vi kan inte heller förfoga över livet, kräva något av, eller kontrollera »Gud« – då skulle det inte längre handla om tro, sökande eller religiöst liv.

Bildspråket ger fler dimensioner

Vi använder i dagligt tal bildspråk och metaforer i nästan allt vi säger. Vi säger att vårt hjärta tillhör någon eller att en människa vi beundrar är en stjärna. Tänk så fel det skulle bli om någon hade förstått dessa uttryck bokstavligt! Med bildspråket får orden en större innebörd, utöver det vi klarar annars. Att förstå bildspråkets kraft i det religiösa livet hjälper oss att inte behöva bli inlåsta i bokstäverna utan istället se att sanningar kan finnas på olika plan, i olika dimensioner.

Både väggmålningarna och språket som talas i de olika riterna som utförs i kyrkorummet använder ett tydligt bildspråk. Jag brukar säga till skolklasser som är på besök i kyrkan: »Välkomna hit till rummet där vi aldrig menar det vi säger.« Vissa blir förvånade och undrar om man inte ska vara ärlig i kyrkan. Jo, det är klart vi ska vara ärliga mot varandra, men i kyrkorummet använder vi metaforer och bildspråk som vill mer än själva orden. Om jag i en gudstjänst säger: »Vi vilar i Guds hand« – Då menar jag inte att »Gud« har en jättstor hand som vi ligger och vilar i. Istället är det en bild av trygghet, kärlek och omtanke. Men våra ord räcker inte till för att beskriva det vi djupast sett vill – därför tar vi alltid till bildspråken och metaforerna.

Vår syn på människor

Allt vi människor gör, även i religionens namn, berättar något om vår människosyn. Vi väljer i stor utsträckning själva vad vi vill se, eller hur vi vill se med vår människosyn.

Det religiösa livet kan hjälpa oss att fundera över de gåvor vi människor har fått och hur vi kan förvalta dessa och på bästa sätt ta hand om varandra.

Om vi vill kan alltså det religiösa livet vara en

motor som driver en god människosyn som vill befria människor. Men detta sker inte per automatik då vi blir religiösa. Vår människosyn måste samtidigt bottna i en etik där kärlek, frihet och alla människors lika värde ryms. Man får inte denna människosyn genom att slumpmässigt slå upp bibeln och börja läsa. I bibeln finns lika mycket hemskheter som det finns kärleksfulla berättelser eftersom bibeln är en avspegling av allt som ryms i det mänskliga livet. Därför måste vi tolka med hjälp av en grundetik. För mig är tolkningsgrunden Jesus handlingar lika mycket som de mänskliga rättigheterna som fastslagits av FN.

Vi tolkar alltid

Jag arbetar som gymnasiepräst i Malmö och möter många ungdomar som undrar över vad tolkning är och hur det fungerar eftersom bibeltexter och trosföreställningar ju kan säga precis vad som helst. Jag brukar svara att det handlar om att levande människor möter »döda« bokstäver – i det uppstår tolkning beroende av våra förkunskaper och erfarenheter. Alla tolkar alltså, vare sig man vet om det eller ej. När eleverna blir medvetna om att de tolkar får texterna djup istället för att degraderas till enbart bokstavliga utsagor som leder tankarna till ett himmelrike uppe i luften, ett helvete i underjorden eller »Gud« som en farbror som man är tvungen att lyda. Då behöver det religiösa språkbruket varken bli avskräckande eller tas som attraktiva förenklingar.

Allting som är skrivet är bundet av sin tid med dess förutsättningar. Det gör att vi inte kan läsa tvåtusenåriga texter som om ingenting hade hänt under åren som gått. Allting måste förstås i ett sammanhang och när vi översätter in i en ny tid behöver vi göra många fler saker än att bara översätta själva orden. Vi behöver förstå något om innebörden då – vad som drev handlingen. Och vi behöver förstå något om hur innehållet då skulle kunna omvandlas till ett likadant innehåll nu – vilket kan betyda att det behöver få en helt ny form idag. Man måste alltså lära sig att skilja mellan formen och

»Det religiösa livet har alltid strävat efter att spränga gränser och öppna för att livet är större än vad vi först tror.«

innehållet, liksom vi måste lära oss att skilja mellan orden och innebörden.

Ett sätt att illustrera ett tolkningsarbete är att t.ex. titta på vägmärken. Ta t.ex. vägmärket som varnar för tåg vid järnvägsövergångar. Det vägmärket föreställer ett ånglok. Förhoppningsvis stannar vi idag för alla typer av tåg, inte bara för ångloken. Skylten visar ett gammaldags tåg, och vi får nu tolka innebörden och räkna med förändringsprocessen vad gäller tågutveckling över tid.

Sanningar och budskap kan finnas i olika dimensioner och se ut på olika sätt samtidigt, också när det gäller bibeltexter. Med denna tolkningsförståelse kan det religiösa språkbruket prövas mot våra personliga bilder och föreställningar om livet och tron. Det är viktigt att komma ihåg att man inte är mindre autentiskt kristen eller religiös när man tolkar och söker. Texterna blir inte mindre sanna eller kraftfulla när de läses med en tolkningsmedvetenhet – tvärtom!

Kyrkans uppdrag är att vara queer

Så som jag förstår kyrkans uppdrag är hon den instans i samhället som bör bryta med tröga och kvävande mönster. Lider en människa har vi i uppgift att försöka befria henne, utifrån våra olika förutsättningar. Jesus vände också upp och ner på gamla inskränkta vanor. Trots att barn inte fick vara med eller ens sågs som värdefulla sa Jesus: »Låt barnen komma hit till mig och hindra dem inte.« När vi idag läser texten kan en tolkning vara att den handlar om vilka vi utesluter, och vilka Jesus skulle ha inkluderat, i vårt samhälle i nutid.

Kyrkans kontinuitet består av att i varje tid växla fokus efter aktuella sammanhang där människor är i behov av befrielse och inkludering. Därför är det t.ex. ofta enligt lutherskt tolkningsbruk självklart att idag låta samkönade par ingå äktenskap i kyrkan – det driver både Jesus befrielsebudskap och inkluderingsvilja.

Då system, regler och sociala strukturer blir exkluderande, kvävande och förminsande är kyrkans uppdrag alltid att vara befriande – att vara queer!

Kärleken som befriar

Ett annat ord för Gud är Kärleken – inte bara kärlek, utan just Kärleken. Vem vi än är eller vad vi än tror på så lever vi i Kärleken och av Kärleken – och det kallar vi ibland »Gud«. Kärleken säger något om att det gudomliga handlar om relation. Att vi – var och en av oss – finns i denna relation. Och hur vi än har det med kärlek i våra liv så strömmar Kärleken alltid genom oss och bär oss.

I Kärleken finns kanske det vackraste av allt som vi människor kan hjälpa varandra att ge oss själva och andra: Friheten. Friheten att få vara de vi djupast sett är. Fria att ta ansvar och fria att se möjligheter. Fria att älska den vi älskar.

Kom ut!

I Johannesevangeliet kap 11 kan vi läsa om Jesus vän Lasaros som har dött. Det berättas att Lasaros har varit död i flera dagar och att han har börjat lukta. Jesus kommer till platsen ledsen och bedrövad och ropar in genom graven: »Lasaros, kom ut.« Och Lasaros kommer ut livs levande med liksvepningen kvar runt kroppen. Jesus ber dem som står bredvid: »Gör honom fri och låt honom gå.« Tänk om det verkliga botandet ägde rum bland de som stod omkring? De som sedan gick hem och tänkte om – och kanske kom att tolka tillvaron på ett nytt sätt?

Kanske finns det en riktig »komma-ut-berättelse« i bibeln. En »komma-ut-berättelse« som gäller oss alla. Jag tolkar den utifrån mitt lutherska sammanhang på så sätt att när jag gör min tillvaro för snäv, när jag på olika sätt stänger in mig själv, när jag stannar kvar i bitterhet och avundsjuka eller inte vågar stå upp för mig själv – då är jag som i en sluten grav. Då behöver jag höra hur Jesus möter mig från friheten och ropar till mig: »Kom ut!«

Albin är präst i Svenska kyrkan och samarbetar sedan flera år med Malmös gymnasieskolor med bl.a. mångfalds- och människosynsfrågor.

SARA

För Sara är tron något som står för motsatsen till ensamhet.

– Om jag säger att »jag lever ensam« så lever jag inte ensam. När man fastar under ramadan fastar alla under samma tid. Alla i världen äter samtidigt som du. Det kanske är samhörighet, att alla enas och går en väg, om man säger så. Som troende muslim dricker man inte, tar inga droger och ger pengar till fattiga. Om det är för mycket omkring mig ibland så kan jag bara gå och tvätta mig och be så känns det mycket bättre. Eller om jag vill att något ska hända. Ingenting är för svårt för Gud. Jag tror man blir starkare som människa om man har någonting att tro på.

Hon tror på Allah och äter inte gris, annars är hon inte superstrikt kring hur hon förhåller sig till påbudet, allt beror lite på hur mycket tid och plats hon har i livet.

Ingen i Saras närmaste biologiska eller fosterfamilj är religiösa, utan bara då hon träffar den

strikt troende familjen på hennes fars sida går hon regelbundet i moskén. Men traditionen blir mer betydelsefull, säger hon.

– Jag tror att religionen har blivit viktigare för mig på senare år. Sen påverkar det säkert att jag vet att i det här finns en del av »vem jag är«, det är en koppling till mitt ursprung.

Saras fosterfamilj har inte varit särskilt positiva till hennes tro och har inte samma öppna inställning till religion som hon själv har. Det gör att hon behåller den till något för sig själv i första hand.

– Min morsa kan ibland komma med spydiga kommentarer som kan vara rätt fördomsfulla. Som när den här bomben i centrala Stockholm smällde och hon sa att det var någon »jävla arab« som gjort det, det var kanske på skoj, men ändå. Mina syskon är inte riktigt som jag om man säger så. Min brors gud är snarare varuhuset NK, säger hon och skrattar.

Å andra sidan var det en mindre grej att berätta

att hon är lesbisk. För fosterfamiljen var det ingen stor sak och Saras biologiska mamma reagerade ganska lugnt även om hon hoppas att Sara ändå ska »skaffa pojkvän någon dag«. Sara har inga personliga erfarenheter av att bli ifrågasatt som muslim för att hon är homosexuell.

– Jag känner ingen skam, att det här är fel eller någonting sånt. Jag har tänkt ganska mycket på det här och en del känner kanske så, att det inte är rätt, att man inte kan vara en äkta muslim då. Men alla definierar islam på sitt sätt och det står så mycket olika saker i Koranen. Det finns folk som knarkar som kallar sig muslimer, det finns folk från Nordafrika som äter gris och kallar sig själv muslimer, förstår du? Det finns allt möjligt inom alla. Att jag tänder på en kvinna... det är liksom en känsla i mitt inre, men det säger inte vem jag är.

Samtidigt känner Sara tio till tolv personer som är muslimer och homosexuella och menar att det helt klart är svårare för dem än för hennes ickemuslimska kompisar, de flesta väntar med att komma ut tills de är i trettioårsåldern.

– Jag skulle också önska att jag var hetero, det vore lättare men jag har försökt, det går inte! Många kompisar har det mycket svårare än jag. Jag kände en kille från Nordafrika som var homosexuell, han sa inget om det men jag märkte det på honom och till slut frågade jag och sa att jag också var det. Sedan umgicks vi hela tiden, gick ut tillsammans mycket, till och med på Pride och han hade sex med killar. Men han hade inga papper... Jag tror han skämdes för att säga att han var homosexuell och han skickades tillbaka. Jag kan säga att han inte hade det lätt i sitt hemland, aldrig att jag skulle vara öppen om jag bodde där. Han var en underbar person, tänk om man kunde ta hit honom igen...

PRONOMEN: Hon

ÅLDER: 25 år

SYSSELSÄTTNING: Arbetar heltid

UPPVÄXT: uppväxt i mellanstor stad, bor i storstad.

FAMILJ: Har både bio-mamma och släkt med ursprung i nordafrika samt fosterföräldrar med syskon.

RELIGION OCH KÖNSNORMER

PETER FORSBERG

I alla tider har religion och tankar kring kön varit tätt sammanknutna och de flesta religioner har både förklaringar till könens uppkomst, roller, plikter etc. som regler för människors handlande som utgår ifrån föreställningar kring kön. I denna text kommer jag dels presentera några sådana föreställningar som bygger på tolkningar av den för judar och kristna gemensamma delen av bibeln (Torah eller Moseböckerna), dels visa på hur dessa traditionella föreställningar i somliga sammanhang används mot transpersoner, men att argumenten i själva verket inte är teologiskt hållbara.

Tolkning av religiösa texter

Inom judendom och kristendom är det framförallt den s.k. skapelseberättelsen i Första Mosebok som brukar anföras som både förklaring till och utgångspunkt för könsroller och könsskillnad. Det rör sig egentligen om flera skapelseberättelser som vävts samman, och det märkliga är att människans tillblivelse beskrivs på två helt olika sätt. I 1 Mos 1:26-30 skapas man och kvinna samtidigt, medan bara några verser längre fram, i 1 Mos 2:7-24 skapas först »människan« – som strax ska visa sig vara en man, d.v.s. den bibliska figur som lite senare omtalas som Adam – och först därefter skapas kvinnan – Eva – ifrån mannens revben. Trots dessa motstridiga

uppgifter har traditionellt hela texten i 1 Mos två första kapitel betraktats som en sammanhängande berättelse och därmed har också den senare beskrivningen kommit att få företräde. Eller så har de motstridiga berättelserna en gång i tiden av bibelns redaktörer placerats i den ordningen för att just ge den effekten. Härifrån har så den traditionella synen på förhållandet mellan män och kvinnor i både judendom och kristendom motiverats med att kvinnor är underordnade män.

En annan traditionell tolkning av skapelseberättelserna, och som går att knyta till båda varianterna, är vad som ofta framförs under namnet »skapelseordningen«. Detta uttryck är inte bibliskt i sig, men de som använder det menar att det i Skapelsen finns ett mönster – eller just en ordning – som är att det finns två kön, och att de kompletterar varandra. Ett typiskt exempel på denna typ av resonemang sammanfattas av den inom den nordamerikanska högerkristenheten ibland använda frasen »God created Adam and Eve, not Adam and Steve« som används som ett argument mot (manlig) likakönad kärlek. »Skapelseordningen« handlar alltså om vad som också kan kallas könskomplementaritet, d.v.s. att de två kön som Gud skapat är menade att fungera som varandras komplement med olika uppgifter. Detta synsätt fungerar självfallet dessutom utmärkt som grund för synen på könsroller som något av Gud givet och därmed bidrar det alltså också till

kvinnors underordning eftersom de, åtminstone enligt ett feministiskt synsätt, traditionella könsroller som erbjuds kvinnor är underordnade mäns könsroller.

Historiskt sett har religionen varit en viktig faktor för att upprätthålla normer kring kön, men hur ser det ut idag? Inom en del samfund, både kristna och judiska, kämpar fortfarande kvinnor för vad som i andra sammanhang ses som sin självklara rätt att utöva samma ämbeten och inneha samma uppdrag som män. Frågan om vem som ska få ingå äktenskap med vem är också en fråga där traditionella föreställningar om kön och normer kring dem ställs mot samtidens krav på jämställdhet och jämlikhet.

Varför är då kön en så stor fråga för religioner av alla de slag? Vad gör att somliga – i andras ögon närmast krampaktigt – håller fast vid de traditionella föreställningarna och normerna trots att vårt västerländska samhälle idag är så sekulariserat? Ja, det är givetvis en oerhört mångfasetterad och komplex fråga som är väldigt svår att ge något entydigt svar på, men en pusselbit tycks i alla fall handla om synen på religiösa texters auktoritet. Ett generellt drag i de sammanhang där traditionella tolkningar värnas är att de oftast också tycks präglas av att de religiösa urkunderna tillmätts stor auktoritet. För den som ser på exempelvis bibeln som »Guds ord« eller »helig skrift« och därigenom i mer eller mindre utsträckning omöjlig eller otillåten att ifrågasätta, framstår ofta de traditionella tolkningarna också som »eviga« eller av Gud givna. Naturligtvis är det inte så enkelt att bara man byter bibelsyn så förändras också alla ens uppfattningar och värderingar, men ändå är det vanligt att de som bytt åsikt i frågor kring könsnormer också nämner en förändrad syn på sina religiösa urkunder som en ingrediens i vad som föranlett den förändring som skett. En annan avgörande faktor, vilket teologen Ken Stone visat i en intervjustudie, har dock ofta också varit det personliga mötet med någon som varit drabbad av det förtryck normerna riskerar att orsaka för den som inte anses passa in, som t.ex. en homo- eller bisexuell person eller en transperson.

Transpersoner och religiösa könsnormer

För just transpersoner kan religiöst motiverade könsnormer drabba väldigt hårt, något som många troende transpersoner vittnat om. (I slutet av texten finns en litteraturlista med förslag på läsning). Grovt sett kan det som transpersoner riskerar att få höra i sina egna religiösa sammanhang eller från (andra) religiösa människor delas in i två typer av argument, eller snarare tillmälen:

- »Att 'byta kön' strider mot Guds vilja«
- »Det är inte möjligt att 'byta kön' eftersom Gud skapat dig till det kön du är«

Som synes handlar det oftast om de transpersoner som önskar genomgå eller har genomgått transition, d.v.s. transsexuella eller män och kvinnor med transsexuell bakgrund och jag kommer nedan fokusera på denna grupp av transpersoner även om också de som ibland, ofta eller alltid uttrycker kön icke-normativt, genom exempelvis kläder, frisyr, smink etc, givetvis också kan drabbas av religiöst motiverad transfobi.

Notera att jag sätter »byta kön« inom citations-tecken här. Många transsexuella vill själva inte uttrycka sig så, men i den religiösa könsnormativiteten, liksom i samhället i stort, framstår transitionen i regel som att personen gjort ett »könsbyte«, d.v.s. från det ena könet till det andra. Många transsexuella upplever istället själva att de genom transitionen fått hjälp att rätta till kroppen så den bättre motsvarar det kön de alltid varit. Skillnaden mellan »byte« och korrigerande är som jag nu ska visa central för analysen av de transfobiska argumenten.

»Det strider mot Guds vilja«-argumenten: Här förutsetts att det finns en klar och tydlig definition av vad som nu skulle vara Guds vilja i frågan och då brukar i regel »skapelseordningen« anföras som en sådan definition. Gud skapade människan till man och kvinna och därmed är vi skapade sådana vi är. Att ändra på det, d.v.s. att »byta« från det ena könet till det andra skulle därför, enligt detta sätt att se

det, vara att göra våld på vad Gud bestämt om varje människa.

Denna typ av argument kan bemötas på (minst) två olika sätt. Antingen genom att peka på att den som säger så inte alls kan uttala sig om vad Gud avsett med just den här människan, eller genom att förklara att det överhuvudtaget inte rör sig om något »byte«. I båda fallen handlar det om att visa att »bytet« är något som uppfattats av (den transfobiska) betraktaren som rimligen inte kan uttala sig om vad Gud avsett. T.ex. har teologen Justin Tanis som arbetar specifikt med teologi för transpersoner sagt att kön är en kallelse och att vi alla, transpersoner likväl som icke-transpersoner, är kallade av Gud att vara kön på precis det sätt vi är. För somliga innebär den kallelsen att kroppen behöver förändras, för andra kan det vara att ibland leva som man, ibland som kvinna och för ytterligare andra kan kallelsen bestå i att leva bortom könen. Det viktiga, menar Tanis, är att ingen annan kan bestämma över vars och ens personliga kallelse.

»Det är inte möjligt«-argumenten: Den här sortens argument är egentligen besläktade med filosofiska argument om att vi har en oföränderlig och »given« kärna, en essens. Diskussionen kring detta känns igen från den feministiska forskningen, där just frågan om det går att tala om essens har varit och fortsätter att vara ett ständigt återkommande problem. De som framför sådana argument kan t.ex. säga att människans själ har det kön den har och hur mycket kroppen än ändras så gör det ingen skillnad. Ett sådant argument är i själva verket inte särskilt hållbart, för hur kan den som säger så veta vilket kön personens själ har? Om dessutom själen, som de flesta religioner menar, är evig och odödlig, så blir det riktigt ohållbart att hävda att det skulle vara i själva det mänskliga tillkomstögonblicket (konceptionen) som könet bestäms. Återigen bygger de transfobiska argumenten på betraktarens uppfattning och inte på någon egentlig kunskap om den person som blir utsatt för dem.

Andra förhållningssätt

Ett annat sätt att bemöta dessa, förment bibliska, transfobiska argument kan vara att anföra tolkningar av andra bibelställen som istället talar för att transpersoners erfarenheter är lika mycket del av Guds plan och vilja som alla människors. Ett sådant bibelställe skulle t.ex. kunna vara det ofta citerade stället där aposteln Paulus skriver »Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus.« (Galaterbrevet 3:28) Det centrala i det kristna budskapet är alltså här enligt Paulus en radikal jämlikhet där inte heller kön spelar någon roll. Ett annat bibelställe som ibland förekommer som argument för transpersoners rättigheter är Johannesevangeliet 3:16 som talar om hur Gud älskar världen och att alla som tror på hans son ska »ha evigt liv«, d.v.s. Guds kärlek är inte villkorad med avseende på kön, vilket de transfobiska tolkningarna av »skapelseberättelsen« försöker göra gällande.

Något som ytterligare komplicerar frågan om hur olika religioners normer kring kön påverkar transpersoner är det faktum att i somliga strikt konservativa religiösa sammanhang – så olika som amerikansk kristen fundamentalism och islamiska republiken Iran – förekommer istället synen att transsexualism är ett medicinskt tillstånd och inte en teologisk fråga och därför kan man acceptera transsexuella (men inte nödvändigtvis andra transpersoner) samtidigt som man har en synnerligen fördömande syn på homo- eller bisexualitet.

Denna till synes korrekta åtskillnad mellan könsidentitet och sexuell läggning visar sig dock i själva verket vara raka motsatsen om man analys-erar saken noggrannare, för vad som i regel är det bakomliggande motivet till ett sådant »accepterande« är tanken att den som genomgår transition samtidigt blir »botad« från sin homosexualitet. De transsexuella som »accepteras« är alltså endast de som när kroppen förändrats att bättre motsvara personens könsidentitet, av samhället uppfattas som hetero-

sexuella (vilket de givetvis i så fall alltid varit). Det kan alltså vara vanskligt att åberopa det faktum att somliga strängt konservativa religiösa miljöer till synes accepterar vissa transpersoner även om det – som t.ex. i Iran – på ett individplan givetvis kan komma dessa personer till godo.

Avslutningsvis kan man säga att de normer kring kön som traditionellt sett präglat och präglar de flesta religioner självfallet inte är så annorlunda än de normer som präglar samhället i stort. Det finns inga vattentäta skott mellan »samhället« och »den religiösa sfären« utan snarare är dessa kommunicerande kärl. Den utveckling som skett och sker i samhället är alltså också en utveckling av kyrkor och samfund, det visar inte minst de viktiga bidrag som både feministisk och på senare år också queer teologi har inneburit. Även om det än så länge inte finns så mycket gjort, så görs också teologi specifikt med transpersoners behov och frågeställningar för ögonen och några exempel på hur sådan transteologi kan fungera är vad jag har försökt beskriva i denna text.

Peter är doktorand i systematisk teologi verksam vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet. Hans forskning syftar till att utifrån ett teologisk perspektiv vidareutveckla queerteoretisk tänkande med avseende på kroppslighet.

Litteraturtips

Balancing on the Mechitza: Transgender in Jewish Community. Noach Dzmura (red.), 2010.

Homosexuality in Islam: Critical Reflection with Gay, Lesbian, and Transgender Muslims. Scott Kugle, 2010.

Sex – för Guds skull: Sexualitet och erotik i världens religioner. Antoon Geels & Lena Roos (red.), 2010.

Trans-Gendered: Theology, Ministry, and Communities of Faith. Justin Tanis, 2003.

Samtal och reflektion

1. Varför tror du att det kan vara svårt i många religiösa sammanhang att bryta mot normer som rör könsidentitet och könsuttryck?
2. Det finns flera sätt att tolka religiösa texter i frågor som rör kön, anser författaren till texten. Hur uppfattar du att religiösa skrifter (Bibeln, Koranen etc.) ser på könsroller, och på hur kön kan och bör uttryckas?
3. Författaren menar också att vi inte kan veta vilket kön en annan persons »själ« har, och därför kan vi inte kan hävda att någon ska låta bli att förändra sin kropp för att den ska stämma bättre överens med den egna könsidentiteten. Ser du några andra skäl till att låta människor vara fria att uttrycka kön på det sätt som känns rätt för dem?

VARFÖR ÄR RELIGION OCH HBT EN BRÄNNANDE FRÅGA?

Klaus P. Dietz kyrkoherde i Sankta Eugenia katolska församling, Stockholm

– Alla kristna är kallade att gemensamt söka Gud och nådens gemenskap och att vilja leva enligt Guds bud. Varje människa är unik och bär på tillgångar och svårigheter som är unika för henne. I våra församlingar finns åtskilliga hbt-personer som är aktiva katoliker. De behöver bli sedda och respekterade. Vetenskapliga undersökningar och den offentliga debatten har under de senaste årtiondena dragit fram ny förståelse för hbt-relevanta situationer. Det som förorsakar lidande är omgivningens och ibland andra kristnas fördomar och förakt. Det är viktigt att öka förståelsen och toleransen genom att prata om hbt-personers situation och om vår gemensamma kallelse som kristna. För kyrkans folk måste det här vara en viktig fråga. Diskussionen om hbt ska dock inte enbart handla om sexualitet utan om kärlek.

Religionen kan också vara av särskild betydelse för hbt-personer: genom att vara annorlunda än »de vanliga« upplever de inte sällan religiösa eller djupt existentiella frågor som särskilt relevanta. Den kristna religionen med sin fokus på Guds verklighet och på kärleksbudet är då för dem ofta å ena sidan en frågeställning och en utmaning och å andra sidan ett hopp och en hjälp.

Ulrika Westerlund ordförande för RFSL

– Av många anledningar. För att många hbt-personer har erfarenhet av människor som hänvisar till religion för att kunna diskriminera. Och för att många hbt-personer samtidigt själva har en stark tro och ett behov av att kunna leva som troende och bli respekterade både inom hbt-rörelsen och inom sina religiösa samfund.

Det är många människor som berörs av detta och det finns en stark tendens i samhället just nu att försöka ställa troende människor mot hbt-personer, som om dessa två grupper enkelt gick att skilja åt och vore varandras fiender.

Emelie Mire Åsell ordförande för RFSL Ungdom

– Jag tror att det finns en bild både inom och utanför de respektive rörelserna att hbtq och religion i princip aldrig möts i en och samma person, och om det skulle råka hända är någon av identiteterna på något sätt undanskuffad. Vi är många som vet att verkligheten ser annorlunda ut: att vara hbtq och troende är för många personer två lika centrala delar av en själv. Frågan

blir brännande när vi utmanar våra tankar, när vi ändrar föreställningar om de olika rörelsernas syn på varandra.

Det är viktigt att ingen ska behöva dölja eller förminska en del av sin person för att kunna vara i ett sammanhang där en tillsammans med andra bejakar och hyllar andra delar av sig själv. Många personer inom hbtq-rörelsen är engagerade i olika trossamfund och för att ta oss framåt måste vi tillsammans ta fajten mot de antireligiösa och homofo-biska krafter som finns både inom och utanför våra respektive rörelser.

Anders Wejryd Ärkebiskop i Svenska kyrkan

– Jag har aldrig riktigt förstått varför. Kanske hardet att göra med att man genom att tala hbt vänder på så grundläggande frågor i vår verklighetsorientering, att det känns som om all ordning faller. Omedvetet görs ofta kopplingen att gamla, hävdvunna förhållanden är givna av Gud. Nya är att sätta sig upp mot Gud. Så fördes till exempel talet om kungens makt i vissa tider. Samtidigt vet vi ju hur både profeterna och Jesus utmanade hävdvunna former och kom med nytolkningar!

Vi behöver tala om religion och hbt för att människor inte ska behandlas olika. Det är befrielseologi, inte liberalteologi.

Juan Véliz Ordförande för Islamiskt Informations Forum

– Jag tror att det har att göra med inställningen hos de flesta människor om att sexualitet och religion är två separata saker som inte har att göra med varandra och vad vi som individer och samhälle betrak-

tar som avvikande eller inte.

Sexualiteten är en del av oss människor och vi kan inte förneka det, trots mångas försök att förtrycka det. När det gäller hbt, oavsett sexuell läggning och könsidentitet är vi människor och som sådan har vi en längtan och tro som måste tillfredsställas. Våra föreställningar om vad som ska vara eller inte vara ställs på prov när hbt-personer vill kunna uttrycka sin tro. Då är det viktigt att alltid komma ihåg att vi alla är människor med samma längtan till Gud.

Johan Arenius Ordförande för Equmenia

– För att både vår tro och vår sexualitet rör djupet av vår identitet och för att många andra delar av livet påverkas av dessa två områden.

Ofta gör okunskap och fördomar att tron och sexualiteten krockar i samtal och debatter. Människor kommer i kläm både inom hbt-rörelsen och inom olika religioner. Därför behöver vi föra ett öppnare samtal och bli bättre på att inte misstänkliggöra varandra. I öppenheten behöver vi också lära oss att vi inte behöver vara överens.

Maynard Gerber Kantor i Judiska församlingen i Stockholm

Religion och hbt är en brinnande fråga därför att många människor vänder sig till religioner för att skaffa sig värderingar - moral och etik. Folk vill veta vad sin religion och även andra religioner säger om detta ämne. De söker vägledning. Religioner kan bidra till förståelse, respekt och acceptans vad gäller olika sexuella läggningar och könsidentiteter.

VAD ÄR TRANS?

ANDY CANDY

Våren 2000 introducerades förkortningen »hbt« av RFSL. Då blev det språkligt lättare att prata om homosexuella, bisexuella och transpersoner som en sammanhållen grupp. RFSL hade i samma veva tagit beslut om att förutom att arbeta för homo- och bisexuella även arbeta för transpersoners rättigheter. Så småningom har även betydelsen av »RFSL« ändrats från »Riksförbundet för sexuellt likaberättingande« till »Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter«.

Homo- och bisexualitet är *sexuella läggningar* medan begreppet transperson omfattar *könsidentitet och könsuttryck*. Hur kommer det sig att dessa två olika begrepp skrivs samman i uttrycket »hbt«, och att de ofta benämns samtidigt, inte minst i kampen för rättigheter och mot diskriminering? Det som är gemensamt för dessa läggningar och identiteter är att de bryter mot normer för både kön och sexualitet i samhället – de bryter alltså mot den så kallade heteronormen och heteronormativa föreställningar om hur människor bör vara och bete sig.

I Sverige har det sedan mitten av 80-talet varit förbjudet enligt lag att diskriminera någon utifrån dennes sexuella läggning. 2009 utvidgades diskrimineringslagstiftningen genom att det även blev förbjudet att diskriminera någon på grund av könsidentitet och könsuttryck. Dock är frågor som rör sexuell läggning både mer kända, mer erkända och juridiskt starkare förankrade än frågor som rör könsidentitet och könsuttryck. Detta gör att transpersoner och trans-

personers rättigheter ofta blir osynliggjorda, såväl i samhället i stort som i hbt-sammanhang.

Ett samlingsbegrepp

Begreppet transpersoner definieras ofta som *individer vars könsidentitet och/eller könsuttryck tidvis eller alltid skiljer sig från normen för det kön som registrerades för dem vid födseln*. Det är alltså ett paraplybegrepp som innefattar flera olika identiteter. Det inkluderar transsexuella, transvestiter, transgender, intergender och flera andra grupper. Självidentifikation är viktig – det är upp till varje individ att avgöra vilken grupp denne vill räkna sig till.

Då det finns en rad olika begrepp och tillhörande definitioner innebär det också att transpersoners identiteter, livssituationer och upplevelser är olika. Som transperson kan man vara antingen homo-, bi-, hetero- eller asexuell. Man kan antingen betrakta sin sexualitet utifrån det kön man upplever sig ha eller utifrån det kön samhället anser att man har.

OLIKA ASPEKTER AV KÖN

Kön kan ibland begränsas till »vad du har mellan benen«, men det kan vara betydligt mer mångfacetterat än så. Några olika aspekter av kön är

- identitet – hur en person ser på sig själv
- socialt – hur en person agerar och uppfattas av omgivningen

- biologiskt – kroppens utseende
- juridiskt – det finns endast två juridiska kön enligt svensk lag.

För många människor stämmer dessa fyra aspekter överens, det vill säga de är alla antingen så kallade »kvinnliga« eller »manliga« hos en och samma individ. Exempelvis kan en person uppfatta sig själv som kvinna (identitet), betraktas som kvinna av andra (socialt), ha en kropp med kvinnliga attribut (biologiskt) och vara folkbokförd som kvinna (juridiskt) – detta är en vanlig bild av vad det innebär att vara »kvinna« i samhället idag.

Men en del personer överskrider en eller flera av dessa fyra aspekter, och begreppet transpersoner används ofta för att beteckna dem som har gjort sådana könsöverskridanden. Till exempel kan en person som vid födseln (biologiskt) definierades som kvinna, uppleva sig vara man (i sin identitet) och av andra (socialt) betraktas som man genom sitt kroppsspråk, sin klädsel eller genom att han har genomgått en könskorrigering och därmed också blivit (juridiskt) folkbokförd som man. Ordet transperson kan även användas om en person som upplever sig ha ett annat kön än sitt sociala, biologiska och juridiska kön men som väljer att inte uttrycka det inför andra. Det finns alltså många olika varianter av könsidentitet och könsuttryck som alla ryms inom begreppet transperson.

TRANSSEXUALISM

Transsexualism handlar uteslutande om kön, även om detta begrepp ofta felaktigt associeras till sexuell läggning. Orden »trans« betyder »överskrida« eller »förflytta« och »sexus« härstammar från latin och betyder »kön«. En transsexuell person som upplever sig tillhöra ett annat kön än sitt biologiska kön, önskar oftast korrigera kroppen så att den överensstämmer med den självupplevda könstillhörigheten. Detta kan innebära att genomgå en medicinsk process som innefattar kirurgiska ingrepp, talövningar, hårepileringar eller bröstreduktioner samt livslång

hormonterapi och inte minst att socialt leva med det könsuttryck som känns riktigt. Könskorrigerande behandling erbjuds av landstingen, och de flesta transsexuella önskar byta juridiskt kön efter sin könskorrigering.

Många transsexuella har redan från tidig barndom upplevt sig tillhöra ett annat kön, andra upptäcker det vid en senare tidpunkt i livet. En del har först försökt anpassa sig och leva i enlighet med samhällets könsnormer, och sedan gradvis kommit fram till att detta inte känns rätt. Därför är de personer som ansöker om att genomgå så kallade könsbytesutredningar i olika åldrar.

TRANSVESTISM

Transvestit är en person som, mer eller mindre ofta, klär sig helt eller delvis i kläder och attribut som traditionellt förknippas med ett annat kön. Det kan vara så att könsrollerna upplevs som trånga och att det inte finns möjlighet att leva ut hela sin identitet inom ramen för den könsroll man anses tillhöra. Då kan andra sätt att uttrycka kön göra att man känner sig som en hel människa. Men hur det känns att uppträda i en annan könsroll och exakt varför man gör det, eller i vilket sammanhang det sker, är individuellt. Transvestism upplevs och beskrivs på olika sätt av olika individer.

INTERGENDER

Intergender är ett samlingsbegrepp för personer som känner sig som både kvinna och man, som upplever sin könsidentitet som flytande mellan det som ses som »feminint« och »maskulint« eller som inte alls anser sig tillhöra något kön. Hur detta uttrycks kan variera över tid och skilja sig mellan olika sammanhang. Att inte definiera sig i termer av manligt och kvinnligt kan också vara ett sätt att politiskt ta avstånd från de könsnormer som finns i samhället.

Individer som definierar sig som intergender har i många fall ingen vilja att korrigera kroppen eller göra en ändring av sitt juridiska kön. De som

»Många upplever det som positivt att upptäcka sin transidentitet eftersom det kan kännas äkta och ofta befriande att bejaka det som är rätt och riktigt för en själv, liksom att vara öppen med det inför andra.«

däremot önskar göra detta är ofta kritiska till att sjukvården enbart erbjuder könskorrigering behandling till de personer som tydligt identifierar sig antingen utifrån ett kvinnligt eller manligt kön.

TRANSGENDER

Transgender är ett brett begrepp som används på olika sätt av olika personer. Det kan referera till personer som antingen lever med, eller upplever att de har, ett annat socialt kön än sitt biologiska kön och som därför lever mer eller mindre konstant i detta andra köns sociala roll. Den som identifierar sig som transgender eller transgenderist kan ha genomgått hormonell eller annan medicinsk behandling för att omkonstruera sin kropp, men de flesta avstår från detta. Transgender kan också beteckna personer som identifierar sig som tillhörande ett annat kön än sitt biologiska och juridiska, men väljer att inte manifestera detta i sitt utseende eller beteende.

Somliga använder transgender som en synonym till intergender. Andra använder begreppet för att beteckna transpersoner i största allmänhet, ungefär som engelskans »transgender« som översatt till svenska betyder »transperson«.

Bakgrund och aktuell identitet

Sammanfattningsvis är transperson ett begrepp som har med kön att göra. Det kan användas för att beteckna bakgrund eller aktuell identitet för personer som har överskridit traditionella könsuppdelningar med avseende på identitetsmässiga, sociala, biologiska eller juridiska aspekter. För vissa är det en livslång identitetskategori medan andra inte alls använder sig av begreppet transperson eller endast gör det under en begränsad tid. En del transsexuella vill lämna transidentiteten bakom sig efter att exempelvis ha genomgått en könskorrigering, detta eftersom de efter korrigeringen uppfattar sig helt och hållet som »kvinna« eller »man«. Andra känner att transidentiteten är något de inte vill släppa eftersom

den är en del av identiteten, eller för att de upplever sig ha erfarenheter som många andra inte har.

Att ha en bakgrund eller identitet som transperson kan vara relativt oproblematiskt både inom individen och i relation till omgivningen. Många upplever det som positivt att upptäcka sin transidentitet eftersom det kan kännas äkta och ofta befriande att bejaka det som är rätt och riktigt för en själv, liksom att vara öppen med det inför andra. Men det finns också många som genomgår svårigheter, inte minst under processen att bli medveten om och tryggare i sin identitet och då de möter andras reaktioner. Dessa problem orsakas inte av transidentiteten i sig utan av samhällets normerande syn på vad som är kvinnligt och manligt. Normerna kan exempelvis leda till känslor av skam hos dem som överskrider könskategorierna och till utanförskap, förtryck och våld i olika sammanhang. International Transgender Day of Remembrance är en dag i slutet på november då man samlas och minns alla de som har fallit offer för det våld som årligen skördar otaliga transpersoners liv runt om i världen.

Andy är transaktivist, genusvetare och journalist och medverkar bland annat i »Den moderna homofobin« av Eva Borgström.

Litteraturtips:

Det är vår tur nu! Att vara trans i en tvåkönsvärld. Veronica Berg & Edward Summanen 2011
Såna som oss – röster om sexualitet, identitet och annorlunda-
skap. Susanne Moberger 2005
True Selves: Understanding Transexualism – For families,
Friends, Coworkers and Helping Professionals. Mildred L.
Brown & Chloe Ann Rounsley 1996
Transmen & FTMs. Identities, Bodies, Genders & Sexualities.
Jason Cromwell 1999

SEX, SAMHÄLLET OCH LIVET

SANDRA DAHLÉN

Häromdagen var jag återigen i en gymnasieskola och höll en sex- och samlevnadsföreläsning för elever. En man i äldre medelåldern, anställd på skolan, kom fram till mig efter föreläsningen. Han önskade att han hade fått höra detta redan när han var 14 år – så mycket kunde ha blivit bättre i livet. Det är inte första gången jag fått höra det här, och det väcker såklart funderingar. Den här mannen har ändå vuxit upp i en demokrati där ordet är fritt. Han var ung under sextiotalet under »den sexuella revolutionen«, och ändå betydde föreläsningen så pass mycket för honom att han ville komma fram och tacka.

Dagens unga växer upp med enormt mycket intryck och information kring sexualitet. Trots det fylldes hinken, som stod framme bredvid papper och pennor, med frågor under föreläsningens paus. Någon ville veta hur den skulle våga ta kontakt med den finaste människan på jorden. En annan undrade vad som var myt och verklighet om mödomshinnan. Är det en bra idé att ta Viagra om man har problem med ståndet? Hur ska man som bisexuell hantera ett homofobt kompisgäng? Varför får tjejer horrykten, men inte killar? Vad ska man göra när ens kompis blir slagen av sin kille? Frågorna var många och tiden alltför knapp. Men det var en stund i en aula om livet – om starka känslor och stora frågor. Många unga och vuxna

vill uppenbarligen ha något mer än de intryck och all den information de redan tar del av.

Sexualiteten i våra liv

Sexualitet påverkas av livet och livet påverkas av sexualiteten. Med sexualitet menar jag allt från drömmar, lust, fortplantning, starka känslor och nära relationer, till integritet och övergrepp. Därför blir det besvärligt för människor när locket läggs på. När man inte får information, när frågor görs otalbara eller när människor och erfarenheter osynliggörs. I olika vardagliga situationer påminns jag om det här, till exempel nu senast när jag återigen fick frågan av en heterosexuell person: Varför måste homosexuella prata om sin läggning hela tiden? Mitt svar blir då ofta: Varför måste du prata om din läggning hela tiden? Varpå kontringen oftast blir: Det gör jag ju inte! Samma person kan precis ha berättat om hur hon tillsammans med sin man varit på utflykt under helgen och att de precis bokat en romantisk spa-weekend. Hon har genom att delge denna information berättat om sin heterosexualitet, om sitt heterosexuella liv, för sexualiteten är på olika sätt del av våra vardagliga liv. Och därmed även en del i vår självbild. Den kan dock se olika ut, bland annat bero-

ende på hur omgivningen ser på vår sexualitet, då vår identitet påverkas av andras blick av oss själva.

Omgivningens förväntningar

Alla människor har inte sex och alla tycker inte att sex är viktigt i livet. Men ingen växer upp i en egen bubbla, så vare sig man vill eller inte så måste alla på olika sätt förhålla sig till hur samhället ser på sexualitet. När vi växer upp lär vi oss vad som anses sexuellt, vad som är okej och vad som inte är det. Mycket av det vi lär oss är bra – till exempel att man inte ska hoppa på vem som helst som man är sugen på. Men en hel del av de budskap vi nås av kan göra oss osäkra och få oss att känna oss fel helt i onödan. En hel del budskap ligger till grund för övergrepp och förtryck. Den kille som helst bara myser när han är kär, istället för att ha sex, kan tänka att det är fel på honom, att han borde vara mer manlig. Kanske tjarar han till sig sex nästa gång, trots att ingen av de två egentligen är redo. Han har ju, precis som alla andra, nåtts av budskapet att just män har en otroligt stark sexualitet och att han ska försöka »passa på« så fort tillfälle ges. Den tjej som för första gången upptäcker att hon är förälskad i en annan tjej kan känna sig väldigt onormal. Nästan all information hon mötts av från barnsben ger signaler om att hon borde vara heterosexuell. Över huvud taget möts vi av budskap om att vi måste vara antingen eller – antingen tjej eller kille. Både och, eller till exempel mitt emellan, ses av många som otänkbart eller onormalt

»Är jag normal?« är kanske en av de vanligaste frågorna som ställs kring sexualitet. Dessa frågor är brännande viktiga för de handlar många gånger om ifall man är okej som människa – om man dugar och är värd att älskas. Sexualitet, och synen på sexualitet, är många gånger centralt i hur man ser på sig själv – alltså viktigt för den egna identiteten.

Sexualsynen förändras

Internationellt sett har Sverige en öppenhet kring sexualitet. De flesta tycker att man själv ska få välja vem man har sex med, att man ska få ha sex för njutnings skull och utan att vara gift. Många tycker att unga ska få sex- och samlevnadsundervisning, att det kan vara rimligt att få skilja sig och att homo- och bisexuella inte bör ses som sjuka eller kriminella. Det har dock inte alltid sett ut så här. Fram till 1800-talet var det i västvärlden, inklusive Sverige, inte ovanligt med uppfattningen att sex endast bör accepteras om det sker inom äktenskapet och kan resultera i barn. Allt sådant som avbrutet samlag, samlag med preventivmedel, oralsex, ömsesidig onani, samkönade samlag, samlag med kvinnor i prostitutionen, var alltså inte okej. Samhällets syn på sexualitet var starkt influerad av den kristna traditionen där vissa sexuella normer var en tydlig markör för en kristen identitet. Sex endast mellan man och kvinna inom äktenskapet och endast för att avla barn, och inte minst sexuell avhållsamhet, utgjorde en avgränsning mot den onda och oheliga världen.

Men i slutet av 1800-talet började rika människor alltmer propagera för »kärlek utan barn« och använda sig av födelsekontroll. Allt fler inflytelserika personer hade alltså sex för njutnings skull. Detta förändrade normerna kring bra och dålig sexualitet. Nu kom gränsen alltmer att dras mellan hetero- och homosexualitet istället. Under 1800-talet var vetenskapsmän och debattörer väldigt intresserade av att diskutera och forska på sexualitet. I god medicinsk anda skulle man avgöra vilka som var friska och vilka som var sjuka. I början var allt sex för njutnings skull sjukt, men vid sekelskiftet 1900 började allt fler förespråka en ny uppdelning mellan friskt och sjukt: heterosexuella är friska (även om de ägnar sig åt sex som inte resulterar i barn) och homosexuella är sjuka.

Sex i Sverige

I Sverige i början av 1900-talet började en del att engagera sig i »sexualfrågan«. Efter en föreläsning om »Kärlek utan barn« förbjöds information om preventivmedel. Det började mullra bland folk och i början av 30-talet bildades en organisation för sexuella rättigheter: RFSU. Sex diskuterades allt mer och 1936 kom regeringens betänkande i sexualfrågan. Redan här kan man se Sveriges officiellt mer öppna och sekulära hållning till sexualitet, då utredningen slog fast vikten av öppenhet och »uppriktig och saklig behandling« av sexuallivet. Man menade att synen på sex främst var en vetenskaplig angelägenhet, inte en moralisk.

1938 blev det i Sverige lagligt med information om preventivmedel. Politikerna var dock noga med att poängtera att födelsetalen skulle upp genom mödravård, daghem och bättre bostäder. Samma år kom den första lagen som tillät abort (med restriktioner). 1944 avkriminaliserades homosexualitet i Sverige. Det var dock inte en följd av en välvilligare inställning till homosexualiteten, utan på grund av att den alltmer började ses som en sjukdom, och det var svårt att kriminalisera sjuka.

I slutet av 40-talet nåddes även Sverige av Alfred Kinseys forskningsrapporter om människors sexualliv. Han kunde påvisa att väldigt många »vanliga« människor höll på med sådant som av psykologer ansågs onormalt. Kinsey menade att den kristna kyrkans moraliska teser om sexualitet hade förts över till vetenskapen utan att ifrågasättas.

1955 blev Sverige första landet i världen att införa obligatorisk sexualundervisning. Internationellt var många chockade och bilden av »den svenska synden« växte fram. Många svenskar är än idag irriterade över denna syn. Men som ett av de mest sekulariserade länderna i världen så har religionen, för de flesta, inte längre någon stor inverkan på sexualiteten. Och på en del sätt har många i Sverige en öppnare syn än många andra, till exempel

vad det gäller tonåringar. De får kondomer om de vill ha. Många föräldrar kan tillåta pojk- och flickvänner att sova över, och de bjuds till och med på frukost morgonen efter!

Normer och rättigheter

För flera år sedan höll jag en kurs ihop med en kollega från Indien. Halvvägs in i kursen förstod jag att hon inte haft sex med någon. Jag blev påmind om hur snäv min egen syn på människors sexualitet var. Ändå åkte jag sedan hem till Sverige och berättade att i Indien minsann, så finns det många som inte haft sex om de inte gift sig. Folk verkade tycka att det här var spännande nyheter. I Sverige har vi generellt en bild av alla som sexuella, och att alla vuxna har erfarenheter av sex ihop med någon annan. Om det skulle komma fram att någon inte fått till det, eller är utan sex under en lång period i livet, uppfattas det ofta som märkligt och som att det är synd om den personen. I Sverige ser vi generellt på sex som något viktigt i människors liv, och något som vi behöver få utlopp för. Jag tycker mig dock se en viss gradering då heterosexuellas, och särskilt mäns uttryck för sexualitet, verkar vara mer självklart än hbt-personers. För även i Sverige har vi en massa normer kring sexualitet som inte bara tar för givet att vi ska ha sex, utan även hur detta ska gå till. Vi har normer som säger att om man ingår i en fast relation, så ingår också ett regelbundet sexliv med varandra. Man ska helst ha en sexuell relation åt gången, och det ska gärna vara en kärleksrelation. Alla ska vilja ha barn och alla ska vilja ha fasta relationer, och så vidare.

Många normer trasslar till det för folk. Istället för att se hur normerna påverkar oss, tänker vi ofta att det är oss själva det är fel på. Många normer skapar förtryck: »jag är bättre än du«, »vi är bättre än ni«. Därför är det såklart bra att Sverige på många sätt försöker leva upp till de sexuella rättigheter världen genom FN har kommit överens om. Alla har bland

annat rätt till sexualundervisning, att inte diskrimineras eller utsättas för våld, att välja om man vill gifta sig eller inte och att få tillgång till preventivmedel. Det här är grundläggande mänskliga rättigheter.

Sandra är sexualupplysare, utbildare och författare. Hon är sedan länge engagerad i RFSU.

Litteraturtips:

Ett bidrag till heterosexualitetens historia: kön, sexualitet och njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920. Pia Laskar, 2005.
Frihet att njuta. Lena Lennerhed, 1994.
Från Sapho till Cyborg – idéer om kön och sexualitet i historien. Lena Lennerhed (red.), 2006.
Hetero. Sandra Dahlén, 2006.

Samtal och reflektion

1. Textens författare skriver att vi alla påverkas av samhällets syn på sexualitet. Till exempel påverkar den hur vi uppfattar vår egen identitet, inte minst genom att det finns många normer kring sexualitet som kan få oss att känna oss osäkra och »fel helt i onödan«. Har du förslag på vad vi kan göra – i frågor som rör synen på sexualitet – för alla ska känna att de duger och är värda att älskas?
2. Heterosexualitet ofta tas för given, menar författaren, och många inte är medvetna om att de hela tiden berättar om sin och andras heterosexualitet på olika sätt. Håller du med? Hur uttrycks heterosexualitet i så fall i din omgivning?
3. Författaren betonar vikten av information om sexualitet. Ser du något behov av mer information om sexualitet, och om könsidentitet, i ditt sammanhang?

ADAM

– Vi är på många sätt en rätt bra familj som inte funderar eller har ångest kring vad grannarna ska säga.

Adam skrattar till när hen beskriver sin brokiga släkt. Det finns ingen som är »normal« i hens familj – det ger ett större utrymme att få vara sig själv, menar hen. Insikten om att några förstår varandra bättre medan andra inte gör det kan vara lättare att utgå från istället för att den typen av känslor göms undan:

– Det finns en enda sak som jag upplever är verkligt tabu i vår familj och det är att tro på det som inte går att bevisa vetenskapligt.

Att komma ut som religiös var därför en stor utmaning och kanske det mest rebelliska hen kunde ha gjort. Hen känner fortfarande att tron inte riktigt respekteras inom familjen.

– Det känns lite som att det är helt okej att driva med mina religiösa val hur mycket som helst. Jag tror aldrig de har tänkt på att det kanske inte är så schysst, det är ju jag som är »dum«. På pappas sida

har de blivit mest provocerade, medan mammas är lite mindre radikal. Fast min farbror kan till och med tycka att det är lite bra och säga: »det är fint att du tar tag i de judiska traditionerna«. Allt är okej så länge det ses som en kulturfråga. Både farfar och farmor växte upp i strängt religiösa familjer men min farfar hoppade av den »obligatoriska« rabbin-skolan och blev lika övertygad kommunist. Längre fram blev han tyvärr utslängd ur Polen för att han var jude, trots att han var kommunist. Alltihop är lite ironiskt.

– Alla på min pappas sida är judar, jag har alltid fått med mig mycket av »judisk medvetenhet«. Om folk frågar »är du svensk?« så svarar jag »nej, inte riktigt, men min mamma är svensk«. Slakten är inte heller polacker, identiteten som polsk jude är skild från den nationella identiteten. Vi är judar, ve den som säger något annat. Men för min familj är religionen något sekundärt som är avskilt från kulturen, därför anses min vilja att utöva de reli-

giösa aspekterna av judendomen som något väldigt provocerande.

Det finns idag ingen judisk församling omkring där Adam lever, det är helt enkelt för litet. Istället är hen engagerad i en förening som har ett litet judiskt bibliotek och samlas för att fira högtider, bedriva körverksamhet och viss barnverksamhet. Traditionellt sett hålls judiska gudstjänster av medlemmarna tillsammans. Då det saknades någon annan som gjorde det, ledde Adam gudstjänsterna, vilket hen har vissa plågsamma minnen kring.

– Jag tyckte om att leda gudstjänster, men det var medlemmar och även personer utanför vår förening som tyckte det var hemskt att jag förstörde den strikta uppdelningen mellan män och kvinnor, som inte accepterade mig. Samtidigt är det nog ännu svårare att stå där som kvinna. Min erfarenhet är att det ofta är lättare att vara transkille än att vara »vanlig« tjej inom stagnerad judendom - precis som på många andra ställen. Även om det finns religiösa lagtexter om människor som inte är entydigt kvinnor *eller* män, känner ytterst få till det och vet inte var de ska placera in transpersoner.

Hen tror ändå att folk gradvis har vant sig och inte längre reagerar lika starkt. Inom familjen har Adam till och med upplevt sig få en annan typ av respekt för sin könsidentitet än för sin religion.

– Generellt i heterosamhället verkar de flesta människor utgå från att trans handlar om »någon som klär sig i kvinnokläder«. Men min mamma som reagerade först sa: »oj vad jobbigt, det är så hemska operationer«. Jag tycker det är en rätt ovanlig reaktion som nästan känns lite insatt. Min bror sa mest, »jaha, okej, det kanske är därför du alltid mått så dåligt. Det var ju bra att du kom på det«. Min farbror sa: »jaja, vad du än gör så har det alltid varit genomtänkt, jag litar på dig och stöttar dig«. Det är den bästa reaktionen jag fått.

Adam kan inte svara direkt på »varför« hen är religiös, det är något hen söker utifrån ett behov, på samma sätt som med transidentiteten. Det är något som känns bra. Att inte ha med sig starka familje-

traditioner ger en större frihet att testa olika vägar och utforska vad som är betydelsefullt för en själv.

– Mitt liv är helt enkelt bättre *med* religionen än utan. Och då delar jag inte upp religion i tro respektive praktik. Det här är något som jag aktivt valt och behöver, jag tar delar av det som finns i de mer traditionella tolkningarna, eller i nyare - det som jag trivs med och så skippar jag sådant som inte ger mig något, helt respektlöst. På det sättet är min religion rätt queer.

PRONOMEN: hen (eller han)

ÅLDER: 33 år

SYSSELSÄTTNING: pluggar till psykolog

UPPVÄXT: i en mellanstor stad

FAMILJ: bor själv med 2,5 katter, trevliga grannar och önskar att alla vänner bodde närmare

»MED EN MAN SKALL DU INTE LIGGA«

SEBASTIAN SELVÉN

Den återkommande versen

Det är Yom Kippur, den stora försoningsdagen, och synagogan är full till bristningsgränsen. Folk klädda i finkläder eller kittel, den traditionella vita skruden, trängs i bänkarna, och på läktarna sitter man och fläktar sig med bönböckerna. Fönstren går inte att öppna och lukten av de fastande församlingsmedlemmarnas svett och andedräkt börjar ligga tung i lokalen. Det är eftermiddag och i synagogan har gudstjänsten pågått från kvällen innan och kommer att pågå fram till skymningen. Chazanen, böneledaren, håller fast sig i pulpeten för att få stöd och kören har tagit ett par timmar ledigt för att orka medverka i Ne'ila, slutdelen.

Torarullen är uttagen och utrullad på läsningsbordet. Man ropar upp den första till läsningen: »ya'amod ...«

Jag sitter själv på min plats med handen runt en liten pläterad bricka där man graverat in siffran 3.

Den andra församlingsmedlemmen kallas upp till Toran, och sedan vinkar man upp mig, som tredje läsaren.

»Ya'amod Yosef ben Avraham.« Det är jag. Jag kysser den utbredda skriftrullen med min bönemantel och bugar mig över den.

»Barechu et Adonai ham'vorach« – välsigna Herren, den välsignade.

Församlingen svarar, och efter en kort bön börjar man läsa skriften för mig enligt det gamla melodi-

systemet. Det är tredje Mosebok vi läser ur, och jag vet vad jag har att vänta. Jag vet redan vilket stycke jag har fått, har redan talat med böneledaren om det. Jag har fått det av en anledning. Jag läser med i hebreiskan, viskar för mig själv medan böneledaren sjunger den högt åt mig och församlingen. Trots det är jag oförberedd när den korta meningen kommer, och missar den nästan. Men den är där. Ve'et zachar lo tishkav mishk'vei isha, to'eva hi. Med en man ska du inte ligga som du ligger med en kvinna, det är en styggelse. Tredje mosebok 18:22.

Läsningen är över strax efter det, böneledaren ger mig ett handslag och en klapp på axeln. Han vill försäkra sig om att jag är okej, tror jag. Då jag återvänder till bänkraderna går jag inte till min plats utan till en bekant och tränger mig in bredvid honom.

»Vad är oddsen för att man ska få den läsningen?« viskar han.

»Åh, det var ingen slump. Vi kom överens om att jag skulle få den.«

Vi pratar inte mycket mer om det. Jag vet att han inte vill tala högt om sin läggning. Jag tänker på oss i församlingen för vilka den versen har en tyngre innebörd än bara ytterligare en sexualitetsförmåning ur tredje moseboks omfattande regellista. Vi håller koll på vilka vi är och hanterar det på olika sätt. Men varje yom kippur, försoningsdag, återvänder det där stycket med sitt allvar och sin utmaning. Först nu huttrar jag till och drar bönemanteln tätare om mig. Jag vet att den här känslan inte är ovanlig

»Vad som gör skillnad är om man är en del av folket eller inte, och är man det så finns det inget som kan 'putta ut' en.«

– jag är inte ens den förste att skriva om det på det här sättet. Men det är en känsla man inte kan bortse från. År efter år finns det där. År efter år måste man behandla det.

Hbt i judiska sammanhang

Situationen ovan är sann, men består av två olika händelser. Jag har sett ett par olika församlingar vid det här laget – uppvuxen i en pingstförsamling i Falun, konverterad till judendom för några år sedan i Stockholm, med en del tid i en studieförsamling i Jerusalem bakom mig, och nu bosatt i Amsterdam, med en synagoga som närmaste granne – och har sett olika sätt att lösa, och inte lösa, hbt-frågan. Jag har sett en församling med »don't ask, don't tell«-attityden, en med en lesbisk rabbin i en ledning bestående av hbt-personer, och en där öppna diskussioner arrangerades med jurister i rabbinsk lag.

I reformerta judiska sammanhang har man stått upp för hbt-personer sedan 70-talet, medan man i ortodoxa kretsar egentligen inte började diskutera frågan förrän 2001, då Simcha DuBowskis film »Trembling Before G-d«, om ultraortodoxa homosexuella judars liv, kom ut och på allvar väckte diskussionen.

I var och en av dem har 3 Mos 18:22 lästs på Yom Kippur, men hur man sedan valt att hantera det bibliska förbudet mot analsex mellan män har ofta skiljt sig åt, och jag har fortfarande inte hört en predikan på ämnet.

Jag har själv aldrig hamnat i ett sammanhang där jag behövt hymla med min sexuella läggning, eller kämpa för den, men så finns det också i judendomen en historiskt rotad kultur av diskussion och debatt. I de hbt-kritiska sammanhang jag hamnat i gäller också en viss förståelse för vad en minoritet kan råka ut för, och med den har vanligen även en förståelse fötts för vad en minoritet inom en minoritet kan behöva se i vitögat. Givetvis finns det, framförallt i Israel, en högljudd, stundtals även våldsam, minoritet av högst hbt-fientliga judar, men

detta får andra konsekvenser än i ett kristet sammanhang, till exempel genom att mycket få även traditionella församlingar är formellt stängda för homo- eller bisexuella. Transsexualism är dock en mer svårdiskuterad fråga i den judiska lagens ögon, men i alla lägen gäller att en persons »judiskhet« aldrig kan fråntas henne, att folktillhörigheten går framför den personliga fromheten. Att hävda att sociala problem inte kan uppstå för en hbt-person i en mycket traditionell församling vore dock enligt mig en välvillig lögn.

På samma sätt kan man inte heller säga att diskussionstraditionen med nödvändighet löser de många faktiska problem som genereras av den judiska lagen, vilket märks i frågan om den feministiska debatten inom judisk ortodoxi. Det enda den garanterar är en plattform för samtal.

Judendomen är trots allt inte främst en teologisk religion, och tro och lära innehar inte någon framträdande, eller ens betydelsefull roll. Vad som gör skillnad är om man är en del av folket eller inte, och är man det så finns det inget som kan »putta ut« en. Risken för exkommunikation eller tystning finns alltså inte på samma sätt som i vissa grenar av kristendom. Detta beror både på avsaknaden av bannlysningsprocedurer, och på att man vanligen inte väjer för diskussioner, även där de inblandade har aggressivt olikartade åsikter. Och just eftersom man inte heller lägger något särskilt fokus på de personliga trosfrågorna innebär det också att man, för att generalisera, på ett annat sätt kanske inte påverkas i sin gudsrelation eller får förväntningar om skam eller skuld i denna.

Utmaningar för judar och kristna

Men olika sammanhang föder olika problem, och olika strategier för att tackla dessa problem. I judendomen för man inte främst en teologisk kamp, utan en juridisk. Ens tro och gudsrelation som hbt-person påverkas kanske inte i någon större utsträck-

ning, men å andra sidan kan problematiken ta sig uttryck i ens praktiska vardagsliv, eftersom det främst är där judendomen sätter sina spår. I samma anda kan även påpekas att diskussionen skiljer sig åt markant i judiska och kristna kretsar vad gäller hbt-frågan. I kristendomen diskuterar man främst en läggning, ett sätt att älska på, medan diskussionen i judendomens fall uteslutande rör akten anal penetration mellan män. Båda religionerna har förstås äktenskapet som samlevnadsinstitution, men judisk lag är på många sätt opåverkad av de senaste århundradenas tankesätt i det att den inte intresserar sig för läggning, utan den faktiska fysiska akten.

På samma sätt skiljer sig diskussionernas banor åt i det att kristendomen i tämligen stor utsträckning kan låna av judiska hbt-teologer, medan deras judiska kollegor inte kan göra det omvända. Detta grundar sig främst inte i kristologiska frågor, utan i det faktum att lån utifrån är något som underminerar en judisk teologs eller jurists diskurs. Den judiska argumentationen måste vara intern och varje lån utifrån, framförallt från kristet håll, gör att konservativa grupper får en chans att underkänna teorin eller diskreditera. Logiken bakom detta är att en teori med för stora lån utifrån inte upplevs som tora-baserad utan »goyishe,« det vill säga något som inte höra hemma i judendom.

I judendomen förs även två skilda diskussioner: en om mäns homoerotiska begär och akter, och en om kvinnors. Eftersom det bara är mäns sexuella akter som explicit förbjuds i Tora tenderar den internjudiska diskussionen att handla om mäns villkor och mäns plikter. Den lesbiska diskussionen har ofta hamnat i skymundan, både på grund av att lagen oftare vänder sig till män än till kvinnor (ett annat problem, på många sätt större än hbt-frågan), men även på grund av att det är lättare för en lesbisk kvinna att se sitt sex- och sitt partnerskapsliv som tillåtet, ur ett rent juridiskt perspektiv. Man får dock givetvis inte glömma det sociologiska perspektivet, eftersom den lesbiska judinnan fortfarande lätt hamnar utanför en av de mest väldefinierade

rollerna: den judiska modern.

Vad saken gäller i den judiska debatten, om man ska ta ned det till sin miniminivå, är nämligen inte en läggning utan en akt, och då akten analt samlag mellan män.

Könsöverskridande inom judendomen

Som jag nämnde ovan stöter transsexuella, eller alla former av för den judiska lagen könsöverskridande eller genusutmanande, beteenden och yttringar på hård patrull i många läger utanför de mest liberala. Det finns nu i judisk lag (med stöd i 5 Mos 22:5) ett förbud mot att klä sig i kläder associerade med det andra könet än ens eget biologiska, men rabbinerna mildrade detta genom att förklara att detta endast gäller då en man klär ut sig till kvinna för att lura till sig samlag med en kvinna. Än en gång måste man hålla i minnet att det är akten, inte den egna genusedentifikationen, som räknas. Men varför den starka reaktionen mot cross-dressing? En möjlig förklaring till detta skulle i mina ögon kunna vara att mycket judisk praktik, och även rabbinsk logik i sig, arbetar med uppdelning. Uppdelningen mellan kosher (tillåtet) och treif (olämpligt) när det kommer till mat, uppdelningen mellan tahor (rituell renhet) och tame (rituell orenhet), mellan sabbaten och resten av veckan, mellan judar och icke-judar, mellan män och kvinnor ... listan kan göras lång. Uppdelningsperspektivet har funnits med ända sedan biblisk tid, där Gud i skapelseberättelsen frambringar världen genom uppdelning mellan ljus och mörker, jord och himmel, land och hav. Varje lördag kväll, när sabbaten går ut, välsignar man Gud som hamavidil, uppdelaren. Den på något sätt utmanande eller överskridande individen utmanar alltså inte bara de juridiska systemen, och de vanliga genusfördomarna, utan även en viktig del i den mer eller mindre uttalade logik som ligger bakom systemet.

I Talmud (Shabat 53b) finns en berättelse om en man vars hustru dör och som ensam måste ta hand

»Det är genom att brottas med texten och traditionen – inte att ignorera dess ofrånkomliga existens – som man kan nå en väl förankrad lösning«

om sitt spädbarn. Gud låter två bröst växa ut på honom så att han kan amma sitt barn, och rabbinerna splittras i diskussion om huruvida detta är ett mirakel, eller en förbannelse. Även kulturellt finns en stor otydlighet här, som hos yiddischförfattarna, med S. Anskys pjäs »der Dybbuk« eller Singers »Yentl«, som båda, långt innan uttalade hbt-rörelser, bollar med genus bundenhet till specifika kroppar. Denna upprörda, och stundtals intensiva, otydlighet saknas dock i den av rabbinerna förda juridiska diskussionen.

Det finns förstås sammanhang som har hanterat frågan, till exempel genom att ta fram böner för könskorrigering, och gamla böner omtolkas även i ljuset av detta perspektiv, men min personliga erfarenhet är dock att detta ännu är en till stor del obearbetad fråga utanför de rabbinska intellektuella kretsarna. Det resoneras mycket om den judiska lagens komplexa genusperspektiv, men få har vågat föreslå hur dessa funderingar skulle kunna omsättas i praktik, mer än att avfärda de gamla förbudet.

Strategier och avslutande tankar

Strategierna måste alltså se helt olika ut, och den judiska debatten kan stundtals vara mer slutet. Å andra sidan har traditionen försett dagens teologer och religiösa jurister med gott om verktyg att föra en diskussion, oavsett vad saken gäller, och det kanske därför kommer som en mindre överraskning att judiska icke-ortodoxa (och ett litet antal ortodoxa) församlingar ofta valt en liberal väg genom denna och andra frågor. Om man gång på gång, år efter år, genom riterna återvänder till problemet genom toraläsningen och andra rituella moment, kan man inte ignorera frågans existens, vad man än må ha för åsikt. I judendomens fall har ett återgående fokus till rit och helig litteratur (bibeln, men framförallt Talmud och annan rabbinsk litteratur) ofta varit till hjälp för hbt-teologer, för att få tydliga verktyg med vilka man kunnat se problemet i vitögat.

Det har löst diskuterats i en del liberala hbt-kretsar vad man kan göra med den årligen återkommande 3 Mos 18:22, om man kan lyfta ur den ur liturgin, men många – och min – åsikt är att stycket ska vara kvar, med förståelse för vilken obekvämheter och även ångest det kan skapa, men även i insikt om att dess bevarande i det rituella livet är en del av problemets lösning, inte dess upprätthållande.

Det är genom att brottas med texten och traditionen – inte att ignorera dess ofrånkomliga existens – som man kan nå en väl förankrad lösning och därför har jag hopp om att religionen, med sin vanligen så traditionsmedvetna utgångspunkt, har de nödvändiga verktygen för att diskutera och behandla hbt-frågan på ett resonligt sätt.

Sebastian är engagerad i judiska församlingen i Stockholm, har studerat vid ett antal judiska institut. Pluggar religionsvetenskap med förhoppning om att bli rabbin.

EVA BRUNNE

KARIN OLSSON

En kyrka i stor glädje, där mångfald är normen. Det är Eva Brunnes vision.

Som biskop i Stockholms stift har hon möjlighet att föra de samtal hon tycker är viktiga.

– Jag har makt, mycket mer än jag trodde när jag blev utsedd till biskop. Och det vill jag ta till vara, säger Eva Brunne.

En biskop blir lyssnad på, och får utrymme att tala. Men Eva Brunne vill hellre samtala än peka med hela handen, som det ibland förväntas av henne.

– Svenska kyrkan har en demokratisk tradition, och den vill jag värna.

Beslutet att börja viga samkönade par ser hon som ett exempel på just den traditionen.

– Kyrkomötet, som består av representanter från hela landet, röstade igenom äktenskap för alla. Det fanns så klart de som röstade nej, men vi går på majoritetsbeslut.

Hur tänker du om dem som inte accepterar samkönat äktenskap?

– Människor går ur kyrkan på grund av sådana här saker, men andra går också in i kyrkan på grund av exakt samma beslut. Det finns de som gick ur på grund av att Svenska kyrkan inte kunde hantera kvinnliga präster, men som nu känner att kyrkan är sådan som de vill att den ska vara.

Och Svenska kyrkan har utvecklats sedan Eva

Brunne började plugga till präst på 70-talet. Då var hon tvungen att hantera att manliga studiekamrater vägrade röra vid papper som kvinnorna i klassen hade hållit i. Och det gjorde henne arg. Kanske inte konstigt att hon som biskop valde valspråket »Gör inte skillnad på människor«, från Jakobs brev.

– Det är grunden för hela evangeliet och det som Jesus gjorde. Att inte göra skillnad på människor, vare sig utifrån härkomst eller kön eller ålder, eller vad det nu kan handla om. Det finns många exempel på det i Bibeln, och det sammanfattades i Jakobs brev.

Från 70-talets kvinnoprästmotstånd till samkönat äktenskap: Eva Brunne ser med förhoppning på framtiden för den kyrka hon verkar i. Många som blickar in utifrån ser henne som en symbol för precis den utveckling som kyrkan genomgått, och fortfarande genomgår. Vid biskopsutnämmandet väckte det faktum att Eva Brunne lever i en samkönad relation stor uppmärksamhet i både utländsk och svensk media. Plötsligt var hon tvungen att hantera en anstormning av frågor om sitt privatliv. Och hon valde att vara öppen.

– Då tänkte jag att det vore skönt att få prata om Jesus någon gång också, men det var värt att lägga tid på att svara på alla frågor.

Kan det ses som en symbolisk fråga att du blev vald till biskop?

– Ja det tror jag, och jag underskattade det till en

början. Att kyrkan har en människa i maktposition som öppet får ihop sitt liv tror jag är oerhört viktigt.

För Eva Brunne innebär »att få ihop sitt liv« att känna trygghet i att vara öppen både som troende och homosexuell, på samma gång. Och kyrkan ska finnas där för att underlätta för människor att kunna vara just det.

Hur förhåller du dig till bibeltexter som inte delar din människosyn?

– Bibeln är skriven i sin tid, och var nog inte tänkt att gälla i 2 000 år. För en del saker får jag göra som Martin Luther sa: »lyfta på hatten och gå förbi«, för jag kan inte använda eller förstå det.

Ett exempel på sådant som Eva Brunne väljer att gå förbi är slaveriet, som aposteln Paulus skrev om i sina brev till församlingarna.

– Han hade ingen avsikt att avskaffa slaveriet, utan la all energi på att vänta på Jesus. I dag kan man inte säga att slaveri är riktigt bara för att det står i Bibeln.

När det gäller sexuell läggning menar Eva Brunne att Bibeln inte säger något om det som vi i dag menar med homosexualitet.

– I Gamla testamentet står det att det är förbjudet för en man att ligga hos en man som han ligger hos en kvinna. Men det kan jag inte se att det handlar om det som vi i dag talar om när vi pratar om homosexualitet. Berättelser som den kan inte lyftas rakt in i vår tid.

Men ändå finns det de som gör det?

– Vi läser Bibeln och tolkar den på olika sätt, och vi har sagt att det är möjligt att göra det. Visst finns det präster som använder de här styckena inom Svenska kyrkan, men jag stöter sällan på dem.

Hur är det med synen på transpersoner?

– Där har vi inte kommit lika långt, och det är nästa steg. Att både förstå och erkänna. Det handlar

om människovärde, och för mig och många andra är det ingen tvekan om att alla människor har samma värde. Jag tror att transsexualitet är svårare att förstå för många, men det är vår skyldighet att höja kunskapsnivån.

Hur vill du att kyrkan ska se ut?

– Att det ska finnas en mångfald. Det betyder att du och jag inte är normen, utan vi är del av den tillsammans med andra. Och det måste vi jobba på, till exempel genom att bli bättre på att rekrytera präster och diakoner med utländsk härkomst. Där är vi ärligt talat inte särskilt bra i dag.

ALEX

– Det var någon gång i tidiga tonåren som jag upptäckte att jag var bög, men jag benämnde det knappast på den tiden, säger Alex.

– Min mamma hade tagit med mig till frikyrkan sedan jag var liten och med tiden växte jag in i gemenskapen genom söndagsskola, scouter, tonårssamlingar, sång- och musikengagemang och som ledare i konfirmerationsundervisning och bönegrupper för tonåringar. Här var det tydligt att homosexualitet betraktades som synd och något som går att bli fri från.

I takt med att vännerna omkring honom inledde förhållanden ökade funderingarna: Var det bättre att bli sedd som någon som inte hittade kärleken än att berätta sanningen, att han var en person som var lika förmögen att älska som andra men inte utifrån de självklara reglerna? Att komma ut som bög blev för Alex del en process som idag, sju år senare, fortfarande pågår. Den inleddes med beslutet att prata med närmaste ungdomspastorn i kyrkan, en man han kände förtroende för.

– Jag möttes av förståelse. Men jag var också

tydlig med att jag levde ensam och inte hade några planer på att träffa någon vilket gjorde det lättare att hantera för omgivningen. Sakta men säkert började jag också berätta för fler som mina närmaste vänner i församlingen. Det var ingen som fördömde mig eller sade åt mig vad jag skulle göra, men samtidigt var det en självklarhet att celibat var den enda tänkbara utvägen. Jag har förståelse för det eftersom det är en ovan fråga för många att hantera, att säga »lev inte ut det och tala inte om det« var helt enkelt det enklaste.

Idén om celibat hade han själv burit på ända sedan han lyssnat till ett kyrkoseminarium ordnat av organisationen Medvandrarerna (som arbetat med att predika avhållsamhet och »omvändelse« för homosexuella) ett par år tidigare. En medlem från organisationen hade talat personligt om sitt beslut att avstå från sex och Alex tog väldigt starkt intryck av seminariet.

– Jag kunde inte föreställa mig hur det skulle vara att leva öppet, att det över huvud taget skulle vara möjligt fanns inte i min föreställningsvärld och

ingen omkring mig skulle ha uppmuntrat sådana tankar. Ännu mindre kunde jag tänka mig att jag skulle kunna leva i en relation.

Han fortsatte brottas med sina känslor och grubblerier över var gränserna skulle gå och hur mycket man kan tillåta sig att känna inför andra människor och sig själv. För att leva upp till det som omgivningen krävde behövde han också bli hård mot sig själv och omvärlden, menar han.

– Jag minns att jag skrev en debattartikel mot ett utprop i Svenska kyrkan där man framhöll fördelarna av en särskild välsignelseakt för homosexuella. Jag tyckte det var självklart att alla måste ha rätt att vägra välsigna samkönade. Jag var väldigt hård mot andra men så kände jag heller inga andra icke-heterosexuella.

Till slut måste Alex ändå erkänna att han inte skulle orka leva på det sättet, att han inte var beredd att avstå från den närhet som alla omkring honom tog för given genom sina relationer och som hyllade det de ansåg vara det viktigaste i livet. Han frågade vänner och andra om råd och ännu en process inleddes. Under den här tiden mötte han också för första gången andra kristna homo- och bisexuella människor via organisationen EKHO. Att höra deras historier och lära känna deras liv berörde honom djupt. Det var som att komma hem, säger han själv.

– Det var unikt att faktiskt träffa människor som är kristna och troende och som ändå får ihop livet på det här sättet och se att det funkar! Jag började se hur många kristna homosexuella människor det fanns som lever i trogna relationer och ifrågasatte varför det skulle vara fel. Det var väl det beviset som jag behövde, att se att det går att leva ett gott liv tillsammans med Gud, trots att man är homosexuell eller något annat. Under den här tiden brottades jag också med Bibeln, läste på och funderade och började se på bibeltexterna på nya sätt. Min syn på vem jag är och hur Gud ser på mig förändrades radikalt. Jag förklarade till slut för församlingsledningen att min önskan och förhoppning för framtiden var att finna en pojkvän.

Nu var Alex i 20-årsåldern och livet förändrades

till det bättre. Det blev visserligen hårdare motstånd i församlingen, men samtidigt gjorde de djupare funderingarna kring hans förhållande till religionen honom mer orädd och han kände att en brytning kanske inte var det värsta som kunde hända. Under den här tiden arbetade han som församlingsledare.

– Så fort jag uttryckt min hållning ombads jag att inte ställa upp till omval hos församlingsledningen och jag valde att lämna uppdraget utan att bråka. Min roll som ledare för tonåringar blev också föremål för debatt. Några ansåg att det var olämpligt att jag arbetade där och andra såg det som problematiskt att vi över huvud taget diskuterat ämnet homosexualitet. Jag är fortfarande medlem men inte lika engagerad. En frikyrka bygger på tanken om frivilligarbete och eget engagemang, först när man går in och tar på sig olika uppgifter är man medlem på allvar och värd att räkna med. Min egen resa har alltså gått i motsatt riktning.

Även om det har tagit lång tid att hitta grunden till sin egen tro så har resan varit nödvändig i sig för att få ihop tron med livet och sina känslor, menar Alex.

– Det som fått mig att stanna i församlingen är de vänner jag har som betytt oerhört mycket och vetskapen att jag inte klarar mig som kristen på egen hand. Att byta församling är inte lätt, det är nästan som att byta familj ... Men det är viktigt att komma ihåg att jag också på många sätt är privilegierad – jag är en vit, välutbildad svensk man med förmåga att samtala och analysera vilket har satt mig i en position att kunna föra fram min åsikt och i någon mån påverka utvecklingen. Jag vill inte se mig som ett offer även om det känns så ibland. Församlingen är inte längre mitt enda hem och allt som är viktigt är inte knutet till den här frågan längre.

PRONOMEN: han

ÅLDER: 25 år

SYSSELSÄTTNING: Pluggar och jobbar

UPPVÄXT: i storstad

FAMILJ: mamma, pappa och bror

HOMOFOBINS HISTORIA

NIKLAS OLAISSON

I jämförelse med andra kulturer världen över utmärker sig judendom, kristendom och islam för sin anmärkningsvärt starka homofobi. I alla tre religionerna har homosexuella handlingar mellan män belagts med dödsstraff, och många har också avrättats, särskilt inom kristendomen. Hur kommer sig detta?

Svaret är tämligen förbluffande, för det är faktiskt så att ingen av de tre religionernas heliga skrifter (Bibeln respektive Koranen) är särskilt homofob i sig. Homosexualitet nämns mer i förbigående, och det är snarare senare tiders teologer som har tolkat dem i en homofob riktning. Särskilt är det berättelsen om Sodom som har fått en sådan tolkning, trots att berättelsen egentligen handlar om främlingsfientlighet. Sodomi (och den muslimska motsvarigheten liwat) är en medeltida skapelse av teologer och jurister.

Islam är lite ett specialfall här, eftersom islam redan under sina första århundraden har influerats starkt av både judendom och kristendom, och den moderna islam har präglats av kolonialismen. Den extrema homofobi som idag finns inom vissa delar av islam hänger till stor del samman med en kritik av västerlandet i allmänhet. Den äldre muslimska kulturen har ett mycket mer mångfacetterat förhållande till sexualitet i allmänhet och homosexualitet i synnerhet. Jag ska därför koncentrera mig på den tidiga judendomen och kristendomen.

Den grekiska traditionen

Roten till den kristna och judiska traditionens homofobi måste faktiskt sökas i den grekiska och romerska filosofin, inte i judendomen. De allra flesta grekiska och romerska filosofer (från Platon och framåt) hade en starkt negativ syn på kroppen och särskilt sexualiteten, som ansågs förleda människor från det förnuftiga sättet att leva. Det är härifrån vi har associationen av mannen med förnuftet och kvinnan med känslorna. Härifrån kommer också tanken att det finns ett naturgivet sätt att leva och att alla andra former är avarter.

Det unika i den västerländska traditionen är inte att homosexualitet varit förbjudet, utan att det har fått en oproportionerlig betydelse, att sex mellan män har betraktats som den värsta tänkbara synd och straffas med döden. Sex mellan kvinnor ses traditionellt inte som lika allvarligt, och nämns inte alls i skrifterna. En anledning till detta är att kvinnokroppar både i judisk och i grekisk tradition betraktas som orena. Därför var det inte lika viktigt vad de gjorde med dem så länge det inte leder till oäkta barn.

För antikens människor var det mycket mer hotande att överskrida könsroller än vem man valde som sexpartner. Ett av huvudargumenten mot manlig homosexualitet var att man förnedrade manskroppen genom att behandla den som en kvinnas.

För en man var det normalt att vara sexuellt aktiv med en man men inte att vara passiv med en kvinna (t.ex. genom att ge oralsex). När lesbisk sexualitet nämns är kvinnornas könsöverskridande beteende mer provocerande än deras sexuella beteende. Kanske vore det alltså mer historiskt korrekt att tala om transfobi än homofobi. Ett annat exempel på detta är att Bibeln förbjuder män och kvinnor att bära det andra könets kläder eller frisyr.

Bibeln är inte sexfientlig

Den traditionella kristna synen, att den enda sexualitet som var acceptabel var den som ledde till fortplantning, var från början inte kristen utan formulerades av den stoiske filosofen Musonius Rufus under första århundradet av vår tideräkning. För stoikerna var sexualitet ett hot mot mannens självkontroll – kvinnor ansågs inte ha någon till att börja med – och måste begränsas så mycket som möjligt. Denna tanke kom dock att bli oerhört inflytelserik och bredde snart ut sig inom både judendom och kristendom. Den kom också att tolkas in i både Gamla och Nya Testamentet, fast den egentligen inte finns uttryckt där. Det är också ur denna tradition som tanken att homosexualitet är mot naturen kommer, en tanke som har blivit mönsterbildande för mycket senare teologi och har gjort att homosexualitet kommit att betraktas som en så oförlätlig synd.

Greker och romare hade alltså inget problem med homosexualitet (annat än som ett tecken på omanlighet), och likadant är det i Bibeln. Förvisso är sex mellan män förbjudet enligt Tredje Mosebok men varken mer eller mindre allvarligt än sex med en menstruerande kvinna. Det är i konfrontationen med den grekiska och romerska kulturen där homoerotik mellan män spelade en viktig social och politisk roll, som den judiska minoritetens sexualsyn kom i konflikt med det omgivande samhället. Detta är förklaringen till de ställen i Paulus brev

som tolkats som fördömanden av homosexualitet (tydligast i Rom 1:26-29). Men homosexualitet är fortfarande inte någon stor fråga för Paulus.

Vikten av kyskhet

Det betyder dock inte att Jesus, Paulus eller de tidiga kristna var några sexliberaler. Inom den tidiga kristna rörelsen liksom inom judendomen var ett av minimikraven för att räknas till den troende gemenskapen att avhålla sig från otukt. Det är dock oklart exakt hur detta ska tolkas, från att bara omfatta incest (som inte bara omfattade biologiska släktingar) och äktenskapsbrott, till att tolkas strängare, som all sexualitet utanför äktenskapet. Sannolikt skulle det dock inbegripa homosexualitet, men det var bara en form bland andra av utom-äktenskapligt sex.

Vad man förespråkade var avhållsamhet. De första århundradena i vår tideräkning var en mycket turbulent period, med krig och pest som vanliga inslag, och många människor drevs till en asketisk och kroppsfientlig livsåskådning. Detta gäller både kristna och hedningar. Celibatet var också ett avståndstagande från plikten att skaffa arvingar, och kunde vara en befrielse för en del kvinnor. Ett exempel finns i berättelsen om Paulus och Thekla, en text som inte kom med i vår bibel, och som skildrar en kvinnlig lärjunge som vägrar att gifta sig. Den dominerande synen bland de äldsta kristna teologerna var en stark misstro till sexualiteten som sådan, och en syn på äktenskapet som en sämre lösning än ett liv i celibat. De som idag skulle kallas asexuella betraktades under antiken som heliga män och kvinnor.

Kristendomen kom alltså att under sina första århundraden präglas av en extrem kroppsfientlighet. Detta kom också i viss mån att prägla judendom och islam. Judendom och islam har dock alltid värderat äktenskapet och skapelsen högt, vilket lett till en mer positiv syn på sex (inom

äktenskapet), medan kristendomen ofta sett all sexualitet som i bästa fall ett nödvändigt ont. Det var när kristendomen blivit statsreligion (på 300-talet) som dessa idéer kom att omsättas i praktik genom att dödsstraff för homosexualitet (mellan män) infördes, något som sedermera kommit att kosta åtskilliga män och kvinnor livet, inte minst i mötet med andra kulturer.

Graden av förföljelse har varierat genom århundradena. Under medeltiden brändes sodomiter på bål, liksom kättare och häxor. Renässansens polis jagade sodomiter i Florens och Venedig och i 1700-talets England drevs kampanjer mot homosexuella. Även i vår tid åker kristna missionärer till Uganda och andra ställen och predikar hat med katastrofalt resultat. Hatet mot hbt-personer är dock både inom dagens kristendom, judendom och islam egentligen en produkt av kolonialismen, och av en tradition som vill slå vakt om manskroppens renhet och mannens överlägsenhet över kvinnan.

Niklas är präst och idéhistoriker. Han är en av initiativtagarna till queermässan i Stockholm och driver sajten queerteologi.se.

Litteraturtips:

Abandoned to lust: sexual slander and ancient Christianity. Jennifer Wright Knust, 2006.

Bibeltolkningens bakgator: synen på judar, slavar och homosexuella i historia och nutid. Jesper Svartvik, 2006.

Plato or Paul?: the origins of Western Homophobia. Theodore Jennings, 2009.

Samtal och reflektion

1. Sex mellan män har ofta betraktats som »den värsta tänkbara synd«, skriver författaren. Vad tror du är anledningen till detta synsätt?
2. Vilken betydelse tror du att synen på könsroller har haft för synen på sex mellan personer av samma kön?
3. Författaren menar att Bibeln och Koranen inte är »särskilt homofoba i sig«. Håller du med?

GUD SKAPADE MÄNNISKAN TILL SIN AVBILD HBT — PERSPEKTIV PÅ BIBLISKA TEXTER

KARIN TILLBERG

»Homosexualitet är en synd, det står så i bibeln«. Den meningen har flera av oss hört många gånger, kanske framför allt ifrån olika kristna grupper, såsom kristna högern i USA. Inom den typen av rörelser proklamerar ofta bibeln som ofelbar, och att varje bokstav ska efterlevas. Dock verkar det som att det inte bara är det egna livet som ska styras efter vad bibeln skriver, utan samma syn verkar legitimeras att döma andra som inte lever enligt bibelns regelverk.

Dessa människors bibelsyn kan vara svår att bemöta, och oavsett om man håller med dem eller inte i deras uppfattning verkar det som om ens egna argument inte bär frukt. Dock kan det vara skönt att veta att det finns en annan syn, ett annat sätt att tolka bibeln och vår samtid. När människor säger »homosexualitet är en synd, det står så i bibeln« anser jag dem ha fel, av flera anledningar, och det ska jag försöka beskriva i den här texten. Jag kommer även att skriva om hur transpersoners identitet ifrågasätts på biblisk grund, och hur man kan förstå de texterna ur ett annat ljus.

Finns homosexualitet i bibeln?

Begreppet homosexualitet är ett modernt ord som först förekom i skrift ca 1870. Att därför säga att det står någonting om homosexualitet i de bibliska texterna är därmed en omöjlighet, eftersom ordet inte existerade vid tiden för de bibliska texternas tillkomst. Vidare går det att hävda att det vi idag kallar för homosexu-

alitet inte endast handlar om sexuell praktik, inte endast handlar om sexuell praktik, det vill säga sexuella handlingar, utan om en identitet. Jämlig sexuell praktik mellan två människor av samma kön omnämns inte i bibeln, varken i nya eller gamla testamentet. Däremot går det att tolka att jämlig kärlek finns mellan människor av samma kön, att identiteten därmed omnämns även om praktiken inte gör det. Dock finns texter, både berättande texter och så kallade lagtexter som omnämner sexuella handlingar mellan personer av samma kön. Men dessa texter handlar oftast om hur sex kan missbrukas, som maktmedel och genom våld.

Ett exempel på det är berättelsen om Sodom och Gomorra, från 1 Moseboks 19:e kapitel. För många är det kanske den berättelsen som är roten till den bibliska synen på homosexualitet. Ordet »sodomi« är sprunget just ur ortsnamnet Sodom, den stad som Gud lät svavel och aska regna över, på grund av dess befolknings »syndiga« leverne. Detta kommer sig främst av vad som föregår själva förstörelsen, som berättar om Lot som gästas av två änglar. Männerna som bor i staden kräver att Lot ska släppa fram de två änglarna, som beskrivs som män, så att de kan ligga med dem. Detta har därför traditionellt tolkats som att Sodoms synd beror på att männen i staden vill ligga med andra män. Senare forskning har dock visat på att detta istället ska tolkas som ett brott mot de starka gästfrihetslagar som finns i gamla testamentet, och att Sodom straffas på grund av det, inte på grund av sexuella handlingar. Det som beskrivs är dessutom sexuellt våld. En nästan identisk berättelse

»Av samma anledning som vi idag inte använder bibelns ord om varför slaveri ska vara tillåtet ska vi heller inte använda bibliska texter för att ursäkta hatbrott och förtryck beroende på sexualitet och kön.«

finns i Domarboken 19, men då med en kvinna istället för två manliga änglar, och även detta straffas, just på grund av att det rör sig om våldtäkt och brott mot gästfrihetslagarna.

»Du får inte ligga med en man som man ligger med en kvinna...«

Utöver denna berättelse är det framför allt det som står i de så kallade Renlighetslagarna i 3 Mosebok som oftast citeras i debatten om homosexualitet och bibeln. I kapitel 18, vers 22 står »du får inte ligga med en man, som man ligger med en kvinna«. Precis innan står det att man inte får ligga med en kvinna som menstruerar, och precis efter står det att man inte får para sig med djur. Alla dessa beskrivs som »vidrigheter« som »orenar landet« och straffet ska vara att personen blir utstött ur gemenskapen.

I kapitel 20, vers 13 står liknande formulering, men med det starkaste straffet; »om en man ligger med en annan man som med en kvinna, har de båda gjort något avskyvärt. De skall straffas med döden, skulden för deras död är deras egen.« Detta står under rubriken otukt, där en av de första verserna lyder »var och en som förbannar sin far och mor skall straffas med döden. Han har ju förbannat sin far och mor, skulden för hans död är hans egen« (3 Mos 20:9).

Enligt författaren till de bibliska källorna är det alltså lika illa, och lika vanhelgande inför Gud att ett barn förbannar sin mor och sin far, som att ligga med någon av samma kön. Straffet ter sig för oss som orimligt, och att barns trots ska straffas med döden är något som i vår kultur är helt främmande. Varför skulle då det ena budet eller lagen vara orimligt att följa eftersom tiderna har utvecklats, men inte det andra budet? Varför ska jag lyssna på den bokstavstrognen som inte tycker att barn ska stenas men som däremot tycker att det som står om samkönat umgänge ska gälla? Tiderna förändras, och mycket av det som har med vår kultur och vårt samhälle att göra förändras. Samtidigt är det viktigt att po-

ängtera att detta är ett straff som aldrig utmäts i bibeln. Ingenstans står det att någon någonsin blir straffad för att ha haft samkönat sex.

Att förkasta »män som ligger med män« förekommer även två gånger hos Paulus, i Första Korinthierbrevet (1 Kor 6:9) och i Första Timotheosebrevet (1 Tim 1:10) i Nya testamentet. Där talar Paulus om vilka som ska ärva guds rike, och vilka som går emot den »sunda läran«. De grekiska begreppen som används har skiftat betydelse genom tolkningshistorien, vilket har stärkt förståelsen av att det handlar om homosexualitet, och att det i sin tur ska förstås som perverst (detta märks till exempel i den kända engelska bibelöversättningen King James' Bible). Idag menar vissa forskare att dessa begrepp istället ska tolkas utifrån den grekiska översättningen av 3 Mos 18 och 20, där »män som ligger med män« skrivs med samma grekiska ord som hos Paulus. Därför drar de slutsatsen att det hos Paulus handlar om orenhet och vilka som får komma in i templet, och tolkar det på samma sätt som de gammaltestamentliga texterna.

Det är värre att döma andra

Det är också viktigt att veta i vilken kontext de bibliska texterna skrevs. De religioner som vi idag kallar för judendom och kristendom formades i minoritetskulturer där en liten grupp gick emot majoritetssamhället. Både det mesopotamiska, grekiska och det romerska riket hade helt andra seder och bruk än de som beskrivs i bibeln. Att därför döma ut vissa handlingar handlar troligtvis inte om att beskriva vad som är fel i Guds ögon, utan vad som är fel om du vill tillhöra gruppen istället för majoritetssamhället. Att äta mat som enligt bibeln är oren är att göra vad grekerna och romarna gör. Att ha sex med någon av samma kön är att göra vad grekerna och romarna gör. Detta märks tydligt i Paulus brev till just romarna:

»De bytte ut Guds sanning mot lögnen... Kvinnorna bytte ut det naturliga umgänget mot ett onaturligt, likaså övergav männen det naturliga umgänget med

kvinnorna och upptändes av begär till varandra, så att män bedrev otukt med män.« (Rom 1:26-27).

Dock står i verserna under dessa att det som är värre än att leva i »otukt« är att döma andra. »Ändå är det just så de lever, ja än värre, de tycker det är bra när andra gör det. Därför finns det inget försvar för dig som dömer, vem du än är.« (Rom 1:32-2:1).

Dessa religioner, framför allt judendom, betonar »folket«. Att vara jude, att vara en del av »Guds utvalda folk« är något du föds in i. Att därför hänge sig åt sexuella praktiker som inte leder till barnalstrande är att inte föra religionen vidare. Och det har inte med samkönat sex att göra, det har med allt sex att göra. Det tydligaste exemplet är kanske Onan: »var gång han låg med sin brors hustru lät han sin säd spillas på marken för att slippa skaffa barn åt sin bror. Därmed väckte han Herrens misshag och därför dödade Herren honom« (1 Mos 38:9-10). Därför omnämns umgänget med människor av samma kön som »onaturligt«, därför att det inte leder till barn och därmed inte för religionen framåt. Den nytestamentliga forskaren Stephen Moore har liknat det vid att retoriken om det som är »onaturligt« går att jämföra med vår tids retorik om vad som uppfattas som »onormalt«. Det är något vi kallar det vi inte förstår, eller det som går utanför våra egna livsval, och därför vill vi förringa och förtrycka, och i värsta fall hata och förgöra.

Kvinnligt och manligt i bibeln

Framför allt två olika verser i bibeln har använts för att förtrycka transpersoner. Det är dels skapelseberättelsen, som vi finner i 1 Mosebok, om hur Gud skapade människan till sin avbild; »Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och kvinna skapade han dem«. Den andra versen kommer från 5 Mosebok, kapitel 22, vers 5 och är en del av det som kallas lagmaterialet som finns i framför allt 3, 4 och 5 Mosebok. I den versen står »en kvinna får inte bära mansdräkt, och en man får inte ta på sig kvinnokläder, ty Herren, din Gud, avskyr alla

som gör sådant« (5 Mos 22:5).

Som jag har visat ovan är det lätt för de som vill döma andra människor att ta vissa bibelord ur sitt sammanhang och applicera dem på nästan vad som helst. Versen i 5 Mosebok står till exempel i samma kapitel som buden om att inte blanda lin och ull i samma klädesplagg samt att man ska bära mantlar med fyra tofsar i hörnen. Den rabbiniska forskaren Daniel Boyarin förklarar att anledningen till varför dessa bud står tillsammans är för att de alla handlar om »hybrider« och blandningar, precis som att det är fel att blanda lin och ull är det enligt bibeltexten fel att blanda kön, och därmed inte vara det ena eller det andra.

För att förstå var denna typ av bud kommer ifrån måste man se till den kulturella kontext som bibeltexten skrevs i. Precis som jag förklarat ovan handlade det ofta om att särskilja sig från andra kulturer, och både i Assyrien och i Grekland klädde män ut sig till kvinnor vid vissa högtider. Detta är den troliga anledningen till varför det här budet står med överhuvudtaget, eftersom det visar på att det fanns en tradition av att klä sig i ett annat kön, som författaren till bibeltexten sätter sig emot.

Det visar också på en essentialistisk hållning, att det du är född till måste korrespondera med det du visar genom ditt sätt att klä dig. Den essentialistiska hållningen ursäktas med att tolka skapelseberättelsen som att Gud skapade man och kvinna till sin avbild, för att de skulle föröka sig. Om man tittar närmare på de hebreiska orden för man och kvinna i den texten (1 Mos 1:26-28) står dock vad vi hellre skulle översätta med hankön och honkön. Samma hebreiska ord används nämligen i skapelseberättelsen för att beskriva hur Gud skapade olika djur, det är även de ord som används i berättelsen om Noa, och hur han ska samla olika djur av hon-och hankön på arken. Det handlar alltså om fortplantning.

Däremot, i den andra skapelseberättelsen om Adam och Eva, används de hebreiska ord som vi översätter med man och kvinna. I den berättelsen omnämns inte fortplantning, eller att männis-

kan ska föröka sig. Utifrån detta skulle man alltså kunna hävda att han-och honkön behövs för att fortplanta världen, men att vara man eller kvinna handlar inte nödvändigtvis om våra biologiska förutsättningar.

Tolkningar av regler kring kön

Men hur kan det kopplas till versen i 5 Mosebok? Om »man« och »kvinna« inte är något som behöver förklaras ur ett biologiskt perspektiv, utan även kan förstås som något konstruerat, varför är det då fel att klä sig i ett annat kön än sitt biologiska kön? Inom den judiska tanketraditionen har denna text tolkats som att det inte handlar om att ikläda sig ett annat kön för sin egen skull. Istället handlar det om vad som kan hända när du har iklätt dig ett annat kön. Om du gör det för att göra goda gärningar är det inget fel i sig, men om du förklarar dig för att göra onda handlingar, då blir det något »Gud avskyr«. Dessa onda handlingar kan vara att tillhöra en annan religion, och därmed dyrka andra gudar, såsom de assyriska eller grekiska gudarna. Att dyrka andra gudar framställs genomgående i hela gamla testamentet som något avskyvärt, eller som en styggelse. Om du då klär dig på ett sätt som i det judiska samhället ses som grekiskt eller assyriskt har du därmed dyrkat andra gudar. Jag vill också betona att precis som att det är »avskyvärt« att klä sig i ett annat kön för att göra någon illa, lika illa är det att stanna i ett kön du inte mår bra av, för då skadar du dig själv. Det är inte förenligt med varken judendom eller kristendom att inte älska dig själv och vara sann mot dig själv.

Dessvärre finns det inte lika mycket forskning som behandlar hur transperspektivet kan tillämpas på bibliska texter, som forskning om homosexualitet och bibeln, även om det är ett forskningsområde som växer. Anledningen till det kan vara att transrelaterade ämnen inte omnämns eller uppfattas lika tydligt som texter som behandlar samkönat sex. Dock finns det mycket inom den feministiska forskningen som behandlar bibelns syn på kön, och vad »manligt« och »kvinnligt«

är. Det ger oss ytterligare en dimension i förståelsen om varför det var fel att klä sig i ett annat kön, då det kunde innebära att du fick tillträde till andra arenor, till exempel templet. Som kvinna var du inte tillåten att komma in i templet. Det går inte att redogöra för alla texter som diskuterar bibelns syn på män och kvinnor, men det är ändå viktigt att ha i bakhuvudet när man ska förstå texter som den i 5 Mosebok.

Att läsa bibeln idag

Det allra viktigaste att tänka på när man läser bibeln är att det är en bok skriven av människor i en särskild tid och på en särskild plats. Det går inte att använda allt som står i bibeln, och applicera det på vårt samhälle. Av samma anledning som vi idag inte använder bibelns ord om varför slaveri ska vara tillåtet ska vi heller inte använda bibliska texter för att ursäkta hatbrott och förtryck beroende på sexualitet och kön. Och framför allt ska vi komma ihåg att de texter som beskriver kärlek till varandra, omtanke och fred är långt mycket fler än de som godkänner förtryck. Den viktigaste detaljen i skapelseberättelsen är »Gud skapade människan till sin avbild«: oavsett vilka vi är och hur vi identifierar oss är alla skapade till Guds avbild.

Karin doktorerar i gamla testamentets exegetik, har suttit i förbundsstyrelsen för SFQ och är nykläckt präst i Svenska kyrkan.

Samtal och reflektion

1. Författaren hävdar att det är viktigt att tänka på att Bibeln »är en bok skriven av människor i en särskild tid och på en särskild plats«, och att vi inte kan använda allt som står i den i vårt samhälle idag. Ser du några risker med att ta religiösa texter ur sitt sammanhang? Vad kan i så fall göras för att undvika dessa risker?
2. Vad kan det vara som gör att många personer följer bibelord som är negativa mot sex mellan personer av samma kön, när det finns många andra föreskrifter i Bibeln som de inte följer?
3. Skapelseberättelsen i Bibeln har ofta använts för att förtrycka de som bryter mot normer för hur kön uttrycks, skriver författaren. Finns det några tolkningar av skapelseberättelsen som talar för att »kvinna« och »man« inte behöver ha med biologiska förutsättningar och fortplantning att göra?

OLLE

Möjligheten att finna trygghet, gemenskap, kärlek och förlåtelse var avgörande för Olle när han började formulera sig som troende kristen. Han definierar gärna religionen som en plats för social samvaro och tröst.

– Insikten att jag inte är ensam har varit väldigt betydelsefull för mig att hålla mig i. Sen har jag alltid varit fascinerad av predikningar. Jag tycker om att få nya tankar och någon annans smarta tolkning av en märklig bibeltext, det ger mig något.

Det var under konfirmationstiden som tankarna på att gå in i gemenskapen kom. Olle vände sig till prästen när han kom till insikt om att han inte kände sig hemma i rollen som tjej fast han hade en biologisk tjejs kropp. Alla tankar om vad det skulle komma att innebära att ta steget fullt ut och definiera sig som en transsexuell kille krävde att han kunde få tala med någon som var förstående.

– Jag har haft många bra möten med präster. En sa från början när jag berättade om mig själv och

mina tankar »ja, det var det jag trodde«, ungefär. Jag tycker att jag har fått ett väldigt bra mottagande i kyrkan och i ungdomsgruppen genom hela den här tiden. Det har varit väldigt avdramatiserande.

När det finns en plats som känns trygg blir det lättare att hantera omgivningen, säger Olle. Genom samtalen med prästen kunde han så småningom få kraft att också tala med sina föräldrar:

– Jag kom ut för min mamma bara några månader efter att jag insett vem jag är. Hon hade redan börjat inse det själv, sa hon. Hon frågade mig en gång när jag var ledsen om det var för att jag egentligen ville vara kille och jag svarade ja. Vi behövde egentligen inte prata så mycket mer om det men efter ett tag läste vi tillsammans på olika hemsidor om vad det innebär att vara transperson och om hur olika människor lever. Numera har jag bra kontakt med alla närmast omkring mig förutom min biologiska pappa. Han har sagt att han tror det är en tillfällig grej och flera månader efter att jag berättat

använder han fortfarande »hon« när han tilltalar mig och typ signalerar att jag är en idiot när jag försöker rätta honom. Men det är också den enda negativa reaktion jag mött hittills.

Att han är transsexuell har för Olle betytt att han tänkt extra kring betydelsen av Bibeln och att han har gjort kristendomen mer till sin egen eftersom det inte går att köpa allt som står »bara sådär«. Det handlar om att komma fram till rätt tolkningar så att man inte dömer sig själv för hårt, menar han. Olles familj är inte särskilt troende så här har han haft hjälp av andra i sin omgivning.

– Jag tror att jag har varit ganska öppen för olika tolkningar av hur Bibeln ser på människor även innan jag kom fram till att jag är kille. Samtidigt känns det som att jag haft turen att hamna i en så skyddad miljö på något sätt. Andra har det så tufft, det vet jag.

Den kristna gemenskapen och funderingarna på hur Bibeln ser på människor som inte följer de gängse reglerna för hur män eller kvinnor ska bete sig har på senare tid fått stå tillbaka när Olle utforskat en annan, mer queer gemenskap. Många som rör sig i en queer kontext och funderar kring frågor som rör kön och sexualitet är också skeptiska till religion, menar Olle. Då kan det komma att handla om att välja.

– För en tid sedan var jag på ett läger för troende hbt-ungdomar. Det var första gången jag upplevde att queera frågor och religion kunde ha med varandra att göra, det var väldigt givande att prata om religion ur ett hbt-perspektiv. I Göteborg har jag också hört att det finns en hbtq-grupp för unga kristna och jag önskar att det fanns en där jag bor också förstås. Men i övrigt prioriterar jag nog numera mer queera sammanhang eftersom jag känner en särskild samhörighet där just nu. Det ger mig mycket med båda världarna så det får vara okej att det känns lite som att vara engagerad i två olika saker parallellt och som inte har med varandra alls att göra - att gå till kyrkan och att hänga med sina queera vänner. Trots att båda speglar den jag är.

PRONOMEN: han

ÅLDER: 16 år

SYSSELSÄTTNING: Går i ettan på gymnasiet

UPPVÄXT: i mellanstor stad

FAMILJ: mamma + bonuspappa + vuxna bonus-syskon. Biopappa utan kontakt.

KONTEXTUELL ISLAM

MOHAMMAD FAZLHASHEMI

Hur har islams urkunder tolkats under historiens gång? Har tolkningarna varit likartade oavsett tid, rum och uttolkare? Är det troligt att tänka sig att såväl islams källor, d.v.s. Koranen och profetens tradition, som tolkningarna av dem har präglats av historiska omständigheter, sociala strukturer, kulturella referensramar eller ekonomiska förhållanden?

Den muslimske tänkaren Junayd al-Bagdadi (d. 910) slog tidigt fast att islam är som ett klart vatten, fyllt i olika flaskor, som tar färg och form av den flaska det fyller. Trots detta har det funnits delade uppfattningar kring dessa frågor. En del har hävdats att en kontextuell tolkning inte är möjlig. De anser att man skall ägna sig åt texttolkning för att därigenom förstå tanken med eller andemeningen bakom Koranens och profetens budskap. Företrädarna för den teologiska skolan, mutaziliterna, som verkade under det första århundradet efter islams uppkomst, ansåg däremot att Koranen och profetens tradition skulle ses som historiska texter som hade tillkommit under specifika förhållanden.

Mutaziliterna sökte efter en förnuftig ordning bakom de islamiska urkundernas föreskrifter, en ordning som var möjlig att förstå med hjälp av mänskligt förnuft. Det rationella och logiska tänkandet skulle användas som ett viktigt rättesnöre i den teologiska debatten. Med hjälp av det skulle människan kunna skilja mellan gott och ont och sant och falskt. De hämtade stöd för sin uppfattning i Koranens återkommande uppmaningar om att ta

förnuftet till hjälp för att begrunda naturliga fenomen, för att därigenom komma till insikt om Gud.

Rationalistiska tolkningar var kontroversiella och väckte motstånd bland traditionalistiska och ortodoxa tänkare. Muslimska teologer och filosofer som använde förnuftsbaseade argument utsattes för hårda angrepp. Bokstavstroga och ortodoxa tänkare ansåg att man skulle förlita sig på tron och anklagade teologer och filosofer som sökte efter rationella förklaringar för kättare.

Nygamal diskussion

En liknande diskussion pågår bland dagens muslimska tänkare. Ett exempel är den egyptiske tänkaren Nasr Hamid Abu Zeid (1943-2010), som understryker Koranens historiska karaktär och hävdar att dess bestämmelser är präglade av historiska, sociala, kulturella, ekonomiska och andra strukturella förhållanden. Ett annat exempel är den iranske rättslärde Seyyed Mohammad Ali Ayazi (f. 1954), som understryker att Koranen inte uppstod i något vakuum, utan präglades av de samtida kulturella sociala och vetenskapliga föreställningarna. Som exempel nämner han Koranens språkbruk när det gäller skildringen av förhållandena i paradiset. Förekomsten av föreställningar om paradiset som en plats där det finns rinnande bäckar och grönska så långt ögat når är en direkt anspelning på de

»Den muslimske tänkaren Junayd al-Bagdadi (d.910) slog tidigt fast att islam är som ett klart vatten, fyllt i olika flaskor, som tar färg och form av den flaska det fyller.«

idealbilder som fanns på den arabiska halvön under denna period. Ayazi skriver att även Koranens bild av världssalltet ligger mycket nära Ptolemaios världssystem och dennes föreställningar om de sju himlarna.

Ännu en muslimsk tänkare som följer denna idétradition är den marockanske filosofen Muhammed Abed al-Jabri (1936 - 2010). Han tar islams bestämmelser om kvinnans arvsrätt som ett sådant exempel. al-Jabri anser att dessa bestämmelser utformades som en rationell anpassning efter det arabiska stamsamhällets strukturer där den gemensamma egendomen baserades på jord och betesmark. Döttrarnas arvsrätt kunde bli en källa till splittring och konflikt mellan stammarna. Om en flicka giftes bort till en annan stam och sedan fick arva, innebar detta att denna del av förmögenheten fördes bort från hennes stam till hennes makes. För att undvika konflikter kom islam med en kompromisslösning som innebar att döttrarnas rätt till arv halverades. För att kompensera den halva som döttrarna gick miste om, befriades kvinnorna från försörjningsansvaret i hemmet. Denna plikt ålades istället mannen. Sett ur detta perspektiv är det fullt möjligt att reformera arvsreglerna idag och anpassa dem efter dagens samhällsförhållanden.

Genusordning

Den marockanska sociologiprofessorn Fatima Mernissi (f. 1940) anser att kvinnornas mindre arvsrätt i islam beror på att de varit utestängda från makten på grund av den patriarkala strukturen. I kvinnornas frånvaro har männen missbrukat sina möjligheter för att skapa regler som ger dem fördelar på kvinnornas bekostnad. Hon talar om en genusordning och ser ojämlikheten mellan könen som upprinnelsen i att männen utnyttjat sitt övertag och skapat regler och institutioner varigenom ojämlikheten upprätthållits under islams historia.

Utmärkande för Mernissi är att hon sätter den re-

ligiösa lagen i ett historiskt sammanhang. Hon lyfter fram de historiska omständigheter under vilka traditionen utformats. De religiösa lagarna framstår i mångt och mycket som konventioner som präglats av samtida förhållanden.

I samma anda diskuterar islamologiprofessorn Amina Wadud (f. 1952), som har myntat begreppet Genusjihad. Begreppet jihad används inte i betydelsen könskrig utan avser reformeringen och nytolkningen av islams urkunder som ska ske i ljuset av ny kunskap och ett feministiskt perspektiv. Hon anser att patriarkala värderingar genomsyrar alla islams urkunder och att det krävs en kritisk nytolkning av dessa. Mot denna bakgrund beskriver hon sitt arbete som att hon bedriver genusjihad, alltså en »helig« ansträngning som riktar sig mot patriarkatet.

Arbetet med att sätta den religiösa traditionen i ett historiskt sammanhang har väckt frågan om det i praktiken skulle innebära slutet för eviga normer och värden i islam. De muslimska nytänkarna avvisar denna farhåga och hävdar bestämt att det är möjligt att skapa utrymme för sådana normer. Det kräver dock en omprövning i tänkesättet eller som de själva uttrycker det: en ny »tankestil«. Ett illustrativt exempel är de normer och värderingar som berör rättvisa och rättskänsla i islam. I Koranen framhålls rättvisa, rättskänsla, opartiskhet och rättrådighet som mycket högtstående principer. Dessa principer är tidlösa, det som förändras är definitionen av dem. Under den förmoderna eran utgick tillämpningen av rättvisa från den tidens förutsättningar. Det var exempelvis brukligt då att knyta civila rättigheter till religiös tillhörighet eller till människors egenskaper. Idag däremot definieras rättvisa så att alla människor har samma rättigheter, just därför att de är människor. Idag utgör demokrati och respekten för mänskliga fri- och rättigheter och övernationella konventioner måttstocken för rättvisa. Många av de föreställningar som förknippas med rättvisa idag var helt »otänkta« under den förmoderna eran, skriver den iranske rättslärde Mohammad Mojtahed Shabestari (f.

1936), men det hindrar inte muslimer idag att ta till sig dessa nya definitioner av rättvisa och införa demokrati i muslimska länder.

Rättvisa och människans värdighet

Ett annat exempel inom detta område är Koranens föreställningar kring begreppet, kirama, människans värdighet. Mojtahed Shabestari anser att man inte ska begränsa en nytolkning av begreppet kirama till dess motsvarighet under den förmoderna eran. Han talar i stället om tolkning ur ett ändamålsenligt perspektiv. Det betyder att undersöka begreppets betydelse ur samtidens perspektiv och referensramar. Genom en nytolkning av begreppet kirama, människans värdighet, ur detta perspektiv skulle man kunna komma fram till att den enskilda individen ska bli respekterad för den hon är. Det är också enbart genom denna tolkningsmodell som man kan förverkliga Koranens eget budskap om att det inte ska råda något tvång i tron. Religionsfrihet blir då en mänsklig rättighet som innebär att människan har rätt att välja sin trosriktning, liksom att avstå från tro eller till och med att byta religion. Det råder en strikt skillnad mellan trosföreställningar, som rör människans inre liv, och civila rättigheter, som rör människans yttre liv. Den enskildes tro eller avsaknad av tro får inte ligga till grund för vilka medborgerliga rättigheter en människa har.

De muslimska nytänkarnas arbetssätt med att sätta den religiösa traditionen i ett historiskt sammanhang innebär en avmystifiering av det religiösa tänkandet. Den går ut på att granska den religiösa traditionen och källorna ur ett historiskt-kritiskt perspektiv. Det kommer att leda till att tvätta bort den heliga stämpeln från rättstolkningen. Den religiösa kunskapen ses som en mänsklig kunskap på samma sätt som övriga mänskliga kunskaper.

Rättstolkningen får en mänsklig karaktär som består av två faser; i den första fasen genererar de rättslärda generella uppfattningar genom att dra

slutsatser ur korantexten eller profetens uttalanden och handlingar. I den andra fasen tillämpas de generella uppfattningarna på specifika förhållanden och problem som tillkommit i rättspraxisen. I båda faserna handlar det om en sorts tankeverksamhet som bedrivs av de rättslärda. Dessa involveras i slutledningar och resonemang som inte kan frikopplas från den verklighet som försiggår runt omkring dem i vardagens praktik. De sharia-lagar som beskrivs som Guds lagar och därmed eviga och oföränderliga har i själva verket konstruerats av rättslärda som i sin tur utgått från högst obeständiga mänskliga förkunskaper och referensramar.

De muslimska nytänkarnas kontextuella och historisk-kritiska tolkningstradition är en nygamal metod som knyter an till den mutazilitiska tolkningstraditionen som erkänner den rationella och vetenskapliga tolkningstraditionen. De ser detta som ett sätt att skapa harmoni mellan tolkningen av religionen och den moderna idétraditionen men också ett sätt att slå vakt om den religiösa idétraditionens legitimitet och gångbarhet i modernitetens och post-modernitetens era.

Mohammed är professor i idéhistoria vid Umeå universitet och har forskat bland annat om islamisk/muslimsk idéhistoria samt av bilden av Europa/väst och modernitet och konstruktionen av bilden av väst bland muslimska tänkare.

Litteraturtips:

Vems islam. De kontrastrika muslimerna. Mohammad Fazl-hashemi, 2008,

The Veil and the Male Elite: a Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam. Fatima Mernissi, 1991.

Muslimsk feminism: några exempel. Jonas Svensson, 1996.

Inside the Gender Jihad – Women's Reform in Islam. Amina Wadud, 2006.

ANJA

Tonåriga Anja hade burit sitt armband med texten *What would Jesus do?* ett tag i skolan innan någon frågade vad det egentligen betydde. Hon hade varit rädd för frågan och visste att hon skulle komma att stämplas som »tönt«. Samtidigt var det viktigt att komma ut och stå för vem hon var, säger hon. Men det fanns ett betydligt svårare kliv kvar att ta.

– Min familj har alltid varit aktivt kristna, missionsförbundare som jobbat både för Svenska kyrkan och Pingströrelsen som missionärer under min uppväxt. Religionen utgjorde en naturlig del av vardagen, och är en stor del av den jag är idag. Kyrkan har gett mig möjligheter som att växa upp i ett annat land och resa runt som volontär, till exempel. Men sedan jag förstod att jag var homosexuell har kyrkan också inneburit en brottningsmatch kring att vara en del av gemenskapen. Idag vet i princip alla i min umgängeskrets. Men svårast har det varit att vara öppen inför människor inom den kyrkliga gruppen, lite har jag kanske fått välja mina vänner där.

– Det här är en fråga som splittrar kyrkan, man vet ännu inte hur man ska hantera frågan. Människans sexuella sida har liksom alltid varit förbjuden på något sätt. Det är också en fråga som är enkel att ta avstånd från. När det finns så många andra »synder« att tampas med, som avundsjuka och högmod, är det skönt att kunna säga att »jag är i alla fall inte homosexuell!«

I den krets av framförallt unga inom pingströrelsen och missionsförbundet där hon känt sig hemma under uppväxten upplevde hon ett avståndstagande från homosexualitet och att det var omöjligt att föra saken på tal. En flyktväg var fotbollen, hennes andra stora intresse i livet, med en värld där hennes läggning inte var något problem. Under några år spelade hon på elitnivå, något som innebar mindre kontakt med kyrkomiljön och att känna sig påträngd av frågor om sitt eget liv. Men de egna grubblerierna kring vad som är ett moraliskt riktigt sätt att leva fortsatte att växa. Anja tillbringade ett

år som volontär i ett Centralafrikanskt land för kyrkan, ett land där homosexualitet är otänkbart. Hon fördjupade sitt sökande i andlig litteratur och sökte svaren på frågor i Bibeln, men återvände hem ännu mer förvirrad.

– Jag kände att jag inte kunde vara kristen på ett ärligt sätt. Jag visste att det inte fanns något alternativ, eller alternativet har aldrig varit att leva med en man för min del. Däremot funderade jag under en period på om avhållsamhet kunde vara ett alternativ.

– Jag vill att Bibeln ska ha en tyngd i mitt liv eftersom jag tror på Gud och jag vill inte bara ta till mig de delar som passar mig. Jag inser att det är människors tolkningar av Guds ord som står skrivna där; jag kan känna »vad är det för en idiot som skrivit det här«, när jag läser vissa delar. Som när Paulus säger att »kvinnan ska tåla i församlingen« till exempel, det är ju inget man tar på allvar idag. Men jag kan ändå inte låta bli att grubbla kring att det står skrivet att homosexualitet är synd. Samtidigt kan jag inte med mitt förnuft förstå varför det skulle vara en synd att jag och min flickvän älskar varandra. Men det är ett faktum att större delen av den kristna befolkningen ser på det så.

Att förskjutas av sin familj i den här situationen är något Anja inte kan föreställa sig.

– Jag har vridit och vänt på de här argumenten utifrån Bibelns texter men jag har aldrig någonsin behövt tvivla på min familjs stöd. Ändå väntade jag länge med att berätta för dem. Jag berättade först för min syrra, som inte tyckte det var något konstigt alls. En dag frågade min mamma: »Är det killar eller tjejer du vill va ihop med nu då?«, och jag svarade »det är tjejer«. Hon reagerade precis som jag trodde: »Du vet väl att det inte spelar någon roll, tvärtom, jag är ännu mer stolt över dig!« På det sättet har det varit en räkmacka för min del.

– Min mamma har sagt till mig apropå mina grubblerier: »Du förminskar ju Gud när du målar in honom i en liten box.« Min flickvän, som också är kristen, tycker att jag ska sluta fundera så mycket. Hon har en självklar relation till Gud och är trygg i

att det inte är något fel med hennes sätt att leva. Om jag hade varit heterosexuell hade jag helt säkert känt likadant, att det var okej att vara homosexuell på samma sätt som att människor skiljer sig och gifter om sig till exempel.

Erfarenheter i det egna kyrkliga engagemanget har också väckt hennes övertygelse om vikten av en mer öppen dialog, och av att få kyrkan att förhålla sig till samhällets krav på ickediskriminerande behandling.

– I kyrkan framstår så mycket som svart och vitt. För många är det något som är väldigt skönt och enkelt: »Så här är det, så här står det och inget mer med det«. Men så kommer livet emellan och man tvingas ompröva saker, så att fler får plats. Jag är ju inte klar med de här frågorna på långa vägar, men jag inser att det finns ett enormt behov att prata om dem inom kyrkan och att jag har en viktig uppgift här. Jag tror att man måste göra frågan personlig. Det är i det faktiska mötet som det blir mer komplicerat och då räcker det inte att luta sig mot fasta principer. Det är den här typen av erfarenheter som gör att man växer.

PRONOMEN: hon

ÅLDER: 26 år

SYSSLSÄTTNING: jobbar inom vården och pluggar

UPPVÄXT: i storstad och som missionärsbarn i ett afrikanskt land

FAMILJ: flickvän, mamma, pappa, tre syskon

VAD OCH VAR STÅR DET I DE RELIGIÖSA URKUNDERNA?

Tanach/Gamla Testamentet

	EN TYP AV TOLKNING	EN ANNAN TYP AV TOLKNING
1 Mos 19:1-11 – om de två manliga änglarna som bor hos Lot, och de manliga rövarna som kräver att »få ligga med dem«.	Att änglarna och rövarna är män och skulle ha samkönat sex, och Sodoms invånare straffas p.g.a. att de har samkönat sex.	Att det inte handlar om sex alls. Istället poängteras vikten av att vara gästvänlig mot främlingar t.ex. änglarna, något som övriga invånare bryter mot, t.ex. rövarna.
3 Mos 18:22 – »Du får inte ligga med en man som man ligger med en kvinna; det är något avskyvärt.«	Att homosexualitet är fel.	Att samkönat sex leder till rituell orenhet, vilket leder till att man inte kan gå in i templet eller att det handlar om tempelprostitution och därmed syftar till dyrkandet av andra gudar.
3 Mos 20:13 – »Om en man ligger med en annan man som med en kvinna, har de båda gjort något avskyvärt. De skall straffas med döden, skulden för deras död är deras egen«	Att homosexualitet är fel och ska straffas med döden.	Att texten rör rituell orenhet eller tempelprostitution och att dödsstraff omnämns för att betona allvaret i brottet, snarare än att fungera som straffsats.
5 Mos 22:5 – »En kvinna får inte bära mansdräkt, och en man får inte ta på sig kvinnokläder, ty Herren, din Gud, avskyr alla som gör sådant.«	Att det är fel att vara transperson.	Att du inte ska framställa dig som något du inte ser ut att vara eller att det är ett bruk från en annan kultur. Dyrkande av andra gudar.
5 Mos 23:1 – »Ingen som har fått testiklarna krossade eller lemman avskuren får upptas i Herrens församling.«	Menar att det är fel att vara transperson.	Tolkas som att det handlar om rituell orenhet, genom oförmåga att föröka sig.

Jes 56:4-5 – »Ty så säger Herren: Snöpta som iakttar mina sabba-ter, som gärna gör min vilja och håller fast vid mitt förbund, de skall i mitt hus, ... ett äreminne som är bättre än söner och döttrar. Ett evigt, oförgängligt namn skall jag ge dem.«

Hela Ruts bok – Berättelsen om Rut och Noomi.

1 Sam 18-20 – Berättelsen om David och Jonathan.

Att det handlar om de som genom tvång blivit »snöpt« och inte att det handlar om de som gjort det självmant.

Att det inte handlar om hbtq-frågor.

Att det inte handlar om hbtq-frågor.

Att det handlar om att gudsriket är öppet för alla som tror, oavsett vem du är.

Att texten kan handla om kärlek mellan två kvinnor, men inte sexuell praktik.

Att texten kan handla både om kärlek likväl som sexuell praktik mellan två män.

Nya Testamentet

Matt 19:12 – »Det finns sådana som är utan kön från födseln och sådana som av människor har berövats sitt kön och sådana som själva har gjort sig könlösa för himmelrikets skull. Den som kan må tillägna sig detta.«

Apg 8:26-40 – Om den etiopiske eunucken som kommer till tro och blir en av de främsta missionärerna.

Rom 1:26-27: Därför utlämnade Gud dem åt förnedrande lidelser. Kvinnorna bytte ut det naturliga umgänget mot ett onaturligt, likaså övergav männen det naturliga umgänget med kvinnorna och upptändes av begär till varandra, så att män bedrev otukt med män. Därmed drog de själva på sig det rätta straffet för sin villfarelse.

EN TYP AV TOLKNING

Att detta handlar om dem som genom tvång är »utan kön«, och inte har sex.

Att det inte handlar om hbtq-frågor.

Att det är fel med homosexualitet, och att det ska straffa sig.

EN ANNAN TYP AV TOLKNING

Att transpersoner får plats i tolkningshistorien, och kan sägas upphöjas av Jesus, fritt från dömande.

Att transpersoner får plats i tolkningshistorien och på så sätt blir inräknade bland huvudkaraktärerna i urkyrkan.

Att det handlar om orenhet, och inte »synd«, samt att det handlar om att fördöma »att gå emot sin natur«, och göra det som känns fel för en.

1 Kor 6:9-10 – »Låt inte bedra er. Inga otuktiga eller avgudadyrkare eller horkarlar eller män som ligger med andra män, inga som är tjuvaktiga eller själviska, inga drinkare, ovetliga och utsugare – ingen sådan får arva Guds rike.»
och

1 Tim 1:10 – »För otuktiga och män som ligger med män, för människorövare, lögnare och menedare och allt annat som strider mot den sunda läran.«

Matt 8:5-13 – Berättelsen om centurionen och hans tjänare.

Att homosexuella inte får komma in i himlen.

Att det inte handlar om hbtq-frågor.

Att det rör orenhet och missriktad sexualitet, som kan skada andra. Begreppen är svårtydda på grekiska, och betydelsen för vissa begrepp har skiftat genom historien. Dock används samma ord som i den grekiska översättningen av Gamla testamentet, 3 Mos (se ovan). Alltså kan det vara så att Paulus vänder sig till en läsekrets där orenhet är viktigt i det religiösa livet.

Att det grekiska ordet för tjänare istället ska förstås som yngre manlig älskare.

Koranen

EN TYP AV TOLKNING

7:80-84; 11:77-83; 21:74; 22:43; 26:164-75; 27:56-59; 29:27-33
Berättelsen om Lot och hans folk. Den ständiga utgångspunkten för både dåtida och nutida diskussioner om samkönat sex.

4:15 Om någon av era kvinnor begår en grovt oanständig handling
fortsättning nästa sida

Berättelsen är tydlig och oomtvistlig i sitt fördömande av homosexualitet.

Sura 4:15 visar att sexuella handlingar kvinnor emellan är en synd.
fortsättning nästa sida

EN ANNAN TYP AV TOLKNING

Berättelsen handlar inte i egentlig mening om homosexualitet eller homosexuella personer utan om vissa förkastliga handlingar, såsom att använda sex som ett vapen och manlig sexualitet driven av aggressioner. Denna tolkning bygger på vad man ser som en distinktion i Koranen mellan vissa samkönade sexuella handlingar och möjligheten till himmelsk acceptans av andra former av samkönade förhållanden.

Alt. 1 Surorna handlar inte om sexuella förbindelser överhuvudtaget utan
fortsättning nästa sida

ling, tillkalla då fyra bland dem av er som har bevittnat handlingen, och om de vittnar [att de har sett den], stäng då in henne i hennes hem till dess döden befriar henne eller Gud visar henne en väg.
4:16 Om två begått en sådan handling, straffa dem båda. Men lämna dem i fred, om de ångrar sin handling och bättrar sig. Gud tar i Sin barmhärtighet emot den ångerfulles ånger.

25:38 Och [minns] stammarna Aad och Thamud och folket i Ar-Rass och många släkten däremellan.

50:12 Före dem [som nu förnekar uppståndelsen] förnekades den av Noas folk och folket i Ar-Rass och [stammarna] Thamud.

24:60 Och kvinnor, vars månadsblödningar upphört och som inte längre hoppas på giftermål, gör ingenting klandervärdt om de lättar något på sin klädsel, utan att låta de kvinnliga behagen framträda. Men det bästa är att undvika detta. Gud hör allt, vet allt.

24:31 Och säg till de troende kvinnorna att de bör sänka blicken och lägga band på sin sinnlighet och inte visa mera av sina behag än vad som (anständigtvis) kan
fortsättning nästa sida

Sura 4:16 läses som att den gäller (också) män genom att använda maskulinum och plural (som kan innefatta både kvinnor och män inom arabiskan). Av denna anledning sluter en del sig till att sura 4:15 handlar om endast kvinnor medan sura 4:16 antingen handlar om endast män eller ett par av motsatt kön, vilket också skulle vara grammatiskt möjligt.

Vissa shiitiska tänkare har hävdad att folket från Rass, ett preislamskt semitiskt folkslag ska ha utplånats på grund av utbredd lesbianism.

De kvinnor denna sura talar om är ålderstigna.

Med de som nämns som »de som inte längre känner begär efter kvinnor« menas gamla eller impotenta män.

om någon annan typ av amoraliska handlingar, exempelvis avgudadyrkan eller finansiell ohederlighet.

Alt. 2 Verserna talar om zina (otilllåtet sex mellan man och kvinna).

Alt. 3 Sura 4:16 är den enda passagen i Koranen som visar en juridisk position i relation till homosexuella handlingar mellan män inom troskollektivet (umma). Här har man påtalat mildheten i straffet, i jämförelse med exempelvis de 100 piskrapp som föreskrivs zina, och tolkar detta som att profeten Muhammed sett på denna synd med filosofisk, alltså moralisk, likgiltighet.

Det finns ingen grund i Koranen för att folket från Rass skulle ha utplånats på grund av lesbianism.

Progressiva muslimer inkluderar också lesbiska och kvinnor i celibat.

Med de som nämns som »de som inte längre känner begär efter kvinnor« menas homosexuella män eller eunucker, män i celibat, impotenta eller män som är så
fortsättning nästa sida

vara synligt; låt dem därför fästa slöjan så att den täcker barmen. Och de skall inte låta sina behag skymta inför andra än sin make, sin fader, sin svärfader, sina söner, sin makes söner, sina bröder, sina brorssöner, sina systersöner, närstående kvinnor, dem som de rättmätigt besitter och sådana manliga tjänare, som inte längre känner begär efter kvinnor, eller barn som ännu inte har begrepp om kvinnlig nakenhet. Och låt dem inte gå med svajande gång för att dra uppmärksamheten till sina dolda behag. Troende! Vänd er till Gud i ånger [över era fel och synder]; kanske skall det gå er väl i händer!

42:49 Gud äger herraväldet över himlarna och jorden. Han skapar vad Han vill och Han skänker åt den Han vill döttrar och åt den Han vill söner; 42:50 eller skänker både söner och döttrar åt den Han vill och gör den Han vill ofruktsam. Han vet allt och är mäktig allt.

Exempel: 35:13 Han låter natten glida in i dagen och Han låter dagen glida in i natten. Han har underordnat solen och månen under [Sina lagar]: var och en löper sitt [kretslopp] till en fastställd tidpunkt. Detta är Gud, er Herre! Makten och herraväldet är Hans, och de som ni dyrkar vid sidan av Honom har ingen makt ens över dadelkärnans fina skal!

Verserna handlar inte om personer med transidentitet eller homosexuella.

Att skapelsen är pågående och att alla skapade ting har en början och ett slut.

ålderstigna att de saknar sexlust. Att homosexuella då nämns utan fördömande ordalag menar man tyder på att de erkänns för sina unika egenskaper som särskiljer dem från andra män.

I suran finns hänvisningar till personer med otydligt genus samt till homosexuella som inte har sex i reproduktivt syfte.

Koranens språk speglar och bekräftar transidentiteter genom att beskriva ögonblick som inte låter sig kategoriseras i ett antingen eller.

Sunnatradition – berättelser kring profeten Muhammeds liv

EN TYP AV TOLKNING

Feminina män och maskulina kvinnor fördöms. Haditherna tolkas som ett fördömande också av homosexualitet genom att man likställer transidentitet/beteende med homosexuell identitet/beteende.

Homosexuella handlingar är en synd och de som utövar dem kommer till helvetet.

EN ANNAN TYP AV TOLKNING

Profeten Muhammed bannlyste en mukhannath inte på grund av dennes genusuttryck utan av andra anledningar. Transidentitet/beteende bör ses separat från homosexuell identitet/beteende.

Ett sätt att bemöta homo- och transfoba hadither är att granska deras trovärdighet. T.ex. om isnad, traderingskedjan d.v.s. namnen på de personer som fört historien vidare, är pålitlig. I relation till denna hadith pekar man både på att flera lärde har kategoriserat den som falsk och att hadithens traderingskedja är svag.

Det finns ett flertal hadither (berättelser kring vad Muhammed sagt eller gjort) som beskriver hur profeten Muhammed handskades med individer som var mukhannath- en feminin man som uppfostrats som och anatomiskt ser ut som en man men som i vuxen ålder klär sig och agerar utifrån en kvinnlig social roll. Exempel: Al-Bukhari, Sahih, vol. 3, s. 1212-1213 – Kitab al-Libas, bok 77, kap. 61-62. Muslim, Sahih, vol. 2, s.946-Kitab al-Salam, bok 40, kap. 13, 5820. Återfinns också i Ibn Hanbal, Musnad.

Al-Jawziyya, Rawdat al-Muhibbin, s.400. Den oftast citerade hadithen i diskussioner kring homosexualitet. »When the male mounts another male the angels are alarmed and raise a cry to the lord. The wrath of the mighty One comes down upon those [men], the curse covers over them, and the tempters surround them. The earth asks its Lord for permission to swallow them up and the divine throne grows heavy upon those who bear it up, while the angels declare God's greatness and hellfire rears up high.« (Kugle, s.85).

Litteraturtips och referenser:

Torah queries: weekly commentaries on the Hebrew Bible. Gregg Drinkwater, Joshua Lesser, David Shneer & Judith Plaskow (red) 2009.
What the Bible really says about homosexuality. Daniel A. Helminiak 1994.
The queer Bible commentary. Deryn Guest (red) 2006.
Queer theology: rethinking the western body. Gerard Loughlin (red) 2007.
Sexual Ethics & Islam: Feminist Reflections on Qur'an, Hadith and Jurisprudence. Kecia Ali, 2006.
Progressive Muslims: On Justice, Gender, and Pluralism. Omid Safi (red), 2003.
Homosexuality in Islam: Critical Reflection with Gay, Lesbian, and Transgender Muslims. Scott Kugle, 2010.
Islamic Homosexualities: Culture, History, and Literature. Stephen Murray & Will Roscoe, 1997.

CECILIA

– En vanlig kyrklig profetia är att det kommer gå utför i världen. Ett av tecknen är att homosexuella får rättigheter vilket gör att fler kommer att »leva ut sin homosexualitet«. Det innebär att Gud snart måste komma åter för att straffa världen.

Även om Cecilia vet att profetian om guds straff speglar en gudsskräck som känns förlegad har den spelat en stor roll i hennes och många andra människors liv, menar hon. Det är inte bara hbt-världen som väcker idéer om bestraffning utan också det faktum att människor väljer att leva sina liv på andra sätt än i tvåsamma relationer och att kärnfamiljen i sig inte längre är den enda kända utgångspunkten.

Cecilia är uppväxt inom pingströrelsen och fri-baptistsamfundet som idag inte längre finns kvar i Sverige. Alla i hennes familj var medlemmar i olika evangeliska kyrkor under uppväxten och samlas än idag inom frikyrkan.

– Det var någonstans i 17-årsåldern som jag insåg

att jag var flata. Det ledde till en kris inom mig eftersom jag var väldigt religiös och jag blev rätt så deppig. Min brors flickvän såg att jag var nere och frågade om jag var gravid, den andra väldigt »allvarliga situation« man absolut inte vill hamna i som ung och ogift. »Jag vill inte prata om det«, sa jag. Till slut frågade hon rakt ut »Du kanske är homosexuell, är du kär i en tjej?« Jag vågade svara »ja«. Efter det blev det lättare och jag började berätta för mina vänner också utanför den kristna världen där det var betydligt lättare att vara den jag var.

Cecilia valde att lämna kyrkan en tid men kom tillbaka igen. Det här var under en tid då partnerskapslagen började diskuteras på allvar i Sverige, en lag som skulle ge samkönade par så gott som samma rättigheter som olikkönade. I församlingen talades det inte om frågan eftersom ämnet var tabu men man bad böner för att inte lagen skulle röstas igenom och bli verklighet. Men hennes brors flickvän ansåg att lagen var en viktig rättighetsfråga

för alla och tyckte att Cecilia borde vara öppen med hur hon kände. Stödet gav henne mod som kom att bli avgörande för fortsättningen.

– När jag var runt 20 deltog jag i en mindre bönegrupp i ett pingstsammanhang tillsammans med sex killar i samma ålder. Det rådde en tryckt stämning i gruppen, alla hade sina problem som rörde sexualiteten och alla hade behov av att prata fast man inte kunde säga något explicit. Man får inte ha sex före äktenskapet, inte onanera och så vidare. Till slut kände jag att jag bara måste berätta om mitt liv så en morgon öppnade jag mig och berättade att jag identifierar mig som flata och att det var viktigt att de fick veta det. »Jag förstår att ni har problem på olika sätt med det här, men så här är det för mig«. Det fick en sådan effekt! Alla killar bara störtgrät. Jag minns det ändå på något sätt med ett leende, för även om de kanske grät för att jag var homosexuell och inte visste hur de skulle hantera det, fanns också en lättnad för att ämnet sexualitet över huvudet taget berördes.

Cecilia ser idag tillbaka på händelsen som del av en berättelse som till slut blev för övermäktig att bära på ensam.

– Jag började med att gå över till Svenska kyrkan för att försöka hitta ett sammanhang eftersom det är lite mer lättsamt där. Jag trivdes rätt bra men har svårt för hierarkier som inte riktigt finns på samma sätt inom frikyrkan där man har mer av direktdemokratiska processer typ »nu ska vi måla om tapeten« och alla deltar när vi röstar. I Svenska kyrkan sker allt på olika nivåer,

jag har svårt för det och det högkyrkliga med präst och sånt. Tillslut lämnade jag också Svenska kyrkan eller jag har nog snarare glidit ur.

Först efter det här har ett lugn infunnit sig där hon på riktigt kunnat göra upp med strafftänkande och domedagstankar. Samtidigt har en tydligare kritik växt fram inom henne om vad religionen kan stå för och ibland användas till att legitimera hierarkier och makt:

– Jag hade en lång period med mardrömmar och

såg lejon som slet mig i stycken och bomber som flög in genom rutan. Någonstans fanns i bakhuvudet att Gud skulle straffa mig men till slut släppte det. Men min syn på kristendomen och bibeln som byggda på en patriarkal grund har förstärkts. För att kunna upprätthålla ett patriarkat så tillämpar man en religion, det är tydligt framförallt om man tittar på gamla testamentet.

– När Jesus talar om gamla testamentet så säger han »jag har inte kommit för att upphäva utan för att uppfylla«. Det kan man ju tolka på olika sätt, men det är ju inte som att han underkänner allt hemskt och orättvist. Jag hade velat ha en Jesus som gick in och sa »Det här är katastrof, nu ska vi ha feminism«. Han gjorde viktiga saker men jag vill ha en mycket mer radikal ideologi. Det finns radikala saker med kristendomen men inte tillräckligt, det handlar den största delen av min konflikt med religionen om.

PRONOMEN: hon

ÅLDER: 28 år

SYSSELSÄTTNING: Elevassistent

UPPVÄXT: utanför en storstad

FAMILJ: bröder, pappa och (styv)mamma.

Träffar vissa syskon mer, föräldrar ganska sällan.

ARABISKT INITIATIV

Arabiskt Initiativ är en förening av och för hbtq-personer med arabisk och muslimsk bakgrund. Föreningen utgör ett forum för att kunna diskutera normer som diskriminerar samt ifrågasätta dem, men är också en viktig social mötesplats för personer som av olika anledningar inte känner sig hemma i andra hbt-sammanhang.

– Det finns normer i svenska sammanhang som, utan att vara främlingsfientliga eller ha viljan att vara diskriminerande eller rasistiska, men av olika anledningar exkluderar, säger Ali Al-Basri förtroendevald och talesperson i föreningen.

Inom Arabiskt initiativ behöver man inte »komma ut«. För en del är sexualiteten en viktig del av identiteten medan några bara ser det som en läggning och andra ser sex med personer av samma kön som en handling.

– Alla strävar inte efter att komma ut och vi måste förhålla oss till att människor är olika. Man kan behöva stöd och träffa andra oavsett hur man ser på sin sexualitet, menar Ali.

Arabiskt initiativ är en religiöst obunden förening men religion och islam är viktiga frågor som diskuteras. Medlemmarna har olika erfarenheter och syn på islam, en del tar avstånd medan andra är troende.

– Det finns ett behov av att få diskutera islam och de erfarenheter folk har från muslimska sammanhang. Många har negativa erfarenheter av islam

skulle jag säga. Det beror på att de tolkningar som hörs och syns mest är negativa till homosexualitet. Därför är föreningen viktig, det ger möjlighet att diskutera det här frågorna utifrån de upplevelser man har. Det behövs verkligen ett forum för att diskutera islam mer ingående ur ett queer perspektiv, avslutar Ali.

ATT GÖRA FAMILJ

KRISTINA ENGWALL

Vad är en »riktig« familj? Vem bestämmer vad som är en familj? Begreppet familj är ett laddat ord och det finns många föreställningar om hur en familj bör se ut och fungera. Ibland tycks föreställningarna om hur en familj bör vara överskugga hur det faktiskt är och har varit. Tolkningarna av vad en familj ska vara är aldrig givna – familj är något vi gör, inte bara något som är.

Antaganden om hur familjer ska se ut förändras över tid. Ingen talar idag om »ofullständiga familjer« som man kunde göra på 1950-talet om ensamstående mödrar med barn eller om »oäkta barn« som barn med ogifta föräldrar kallades. Men olika sätt att göra familj väcker starka känslor. Det syns inte minst i riksdagsdebatten där just frågor om familj orsakat sprickor både mellan partier och inom partier. Men diskussionerna går höga också i vardagssammanhang. Upprördheten och engagemanget påminner om att vi har att göra med mycket seglivade strukturer som tar lång tid att förändra.

Familjen enligt lagstiftningen

Ett sätt att slå fast vad en familj är, kan vara att granska lagstiftningen. Flera lagar slår fast rättigheter och skyldigheter för vissa familjekonstellationer. Lagar kan t.ex. hjälpa till att fastställa vissa familjeformer; sambolagstiftningen gjorde t.ex. att de heterosexuella som levde tillsammans fick ett liknande skydd som gifta haft sedan lång tid tillbaka och

partnerskapslagen år 1995 legitimerade samboende av samma kön.

Tystnaden om vissa familjeformer i juridiska sammanhang medför att några familjer inte syns officiellt, vilket också kan medföra att de går miste om vissa rättigheter. Genom att nämna vissa familjer men vara tyst om andra bidrar lagstiftningen till att fastställa vad som ska räknas som en »riktig« familj. Ett aktuellt exempel är att fram tills nyligen så var transsexuella som ville ha könskorrigering vård tvungna att vara ogifta.

Myndigheter kan också genom sin handläggning och sina beslut påverka begreppet familj. Beslut om att omhänderta barn och flytta dem från en familj till en annan påverkar exempelvis familjebegreppet. Likaså kan myndighetsbeslut om bidrag och samhällsstöd göra skillnad mellan olika slags familjer. Barn till ogifta föräldrar saknade länge samma juridiska stöd som barn med gifta föräldrar. Det dröjde till 1970 innan barn vars föräldrar inte var gifta fick ärva sin pappa.

Religion har också haft stor betydelse för vilka familjeformer som accepterats. Under slutet av 1800-talet fanns fortfarande »blygsel över havande tillstånd utom äktenskap« med som en förmodad orsak till självmord i statistiken vilket vittnar om kyrkans dominerande roll. Men religion kan spela en avgörande roll än idag. För vissa kan valet att leva i en särskild familjeform innebära att de tvingas bryta med sin ursprungsfamilj. Religiösa normer om familjebildning kan stå i direkt motsats till lagstiftningen, vilket kan göra det ännu svårare att göra val.

Vad som anses vara en riktig familj bestäms både av lagstiftning och av myndigheter, men också – naturligtvis – av hur människor själva ordnar sina liv. Människor har ju valt att leva sina liv tillsammans med andra oavsett om lagen ser detta som en familj eller det finns samhällelig acceptans. Såväl olikkönade som samkönade par, eller par där den ena eller båda lever i ett annat köns roll, har levt och bott tillsammans långt innan samlevnadsformen reglerades av sambolagstiftning.

Fler familjeformer

1900-talet har präglats av både tradition och förändring i fråga om familj. Många av de familjeformer som funnits tidigare lever kvar, men synen på familjen förändras. Vi ser en ökad acceptans för singlar, för regnbågsfamiljer (samkönade föräldrar med barn) och för samboende utan äktenskap för att ge några exempel. De här familjeformerna har ju funnits förut också. Skillnaden är att familjeformer som avviker från den traditionella kärnfamiljen har blivit mer synliga och ibland också formellt accepterade.

Förändringar syns exempelvis när det gäller ensamstående föräldrar. Ordet ensamstående förälder associeras ofta till en ogift mor och ofta med ganska dystra förhållanden, åtminstone i ett äldre sammanhang. Men ensamförälder inkluderar också andra grupper såsom änkor, änklingar, fränskilda och sådana som ensamma adopterar.

Villkoren för ensamstående föräldrar har påverkats av såväl kön som civilstånd; om man var kvinna eller man, gift eller ogift. Det finns många exempel från det tidiga 1900-talet från barnavårdsnämnder och fattigvårdsmyndigheter som visar att änklingar inte ansågs kapabla att ta hand om barn, särskilt inte flickor. Ogifta mödrar beskrevs också i mer negativa termer än de som var gifta. De hade också svårare att få hjälp än änkor. För många ensamstående mödrar blev det svårt att kombinera yrkesarbete med den

dagliga tillsynen av barn. Det visar sig inte minst då man studerar orsakerna till att barn placerades på barnhem. Enligt en stor statlig utredning om orsakerna till att barn var på barnhem, var ännu kring 1940 moderns arbete den vanligaste intagningsorsaken bland barn till ogifta mödrar.

Idag är ensamstående förälder ofta ett socialt accepterat föräldraskap – också för män. En tydlig markering gavs år 1974 då det blev möjligt att dela föräldraförsäkringen mellan mamma och pappa. Tidigare var denna försäkring helt knuten till modern.

Men det finns också familjeformer som har blivit ovanligare, eller som i princip har försvunnit, i Sverige under 1900-talet. Det är alla de barn som tidigare växte upp på institution såsom barn med funktionsnedsättningar och andra barn som av olika skäl inte kunde bo med sina föräldrar.

Medicinsk och teknisk utveckling bidrar också till att nya familjeformer möjliggörs. Spermadonationer gör att ensamstående kvinnor och lesbiska par kan välja att bli mödrar utan en social relation till barnets pappa. Surrogatmödraskap innebär nya vägar till biologiskt föräldraskap. Samtidigt innebär de nya reproduktiva möjligheterna att frågor om föräldraskap, juridik och etik blir än mer komplicerade och komplexa. Frågor om vem som är förälder aktualiseras också. Hur ska det biologiska föräldraskapet ställas i relation till det sociala föräldraskapet och vilken roll tilldelas den kvinna som föder andras barn? I lagstiftningen har den biologiska relationen mellan barn och familj varit styrande, samtidigt som vi lever i ett samhälle med plastpappor, bonusbarn och extramammor som bygger på sociala relationer.

Familj utan barn

Barn anses ofta spela en viktig roll för familjebildning. En vanlig uppfattning är att en »riktig« familj blir till genom att man får barn. Att två vuxna lever tillsammans räcker liksom inte till. Barnen gör fa-

miljen, både när det gäller ensamstående föräldrar med barn, olikkönade och samkönade par.

Men det finns också de som väljer att inte skaffa barn. Barnfria kvinnor och män har uppmärksammats i media de senaste åren. Denna familjeform är såklart inte ny, men möjligheterna att förbli barnfri är större i ett samhälle med tillgång till bra preventivmedel och fri abort och där förutsättningar ges för att bestämma över sin egen kropp.

Är det då lättare eller svårare att vara barnfri idag jämfört med tidigare? Ett argument för att det skulle vara lättare att vara barnfri idag är en större acceptans för fler slags familjeformer. Ett annat att vi talar om möjligheter att välja livsstil. Det som talar för att det är svårare att vara barnfri idag är att de allra flesta faktiskt får barn – föräldraskap är normen. Att allt fler ofrivilligt barnlösa kan få medicinsk hjälp kan också bidra till att pressen och förväntningarna ökar på att alla »bör« ha barn.

I queera sammanhang behöver inte heller de biologiska relationerna vara i centrum. Vissa personer som av olika skäl inte har så goda kontakter med sin ursprungsfamilj kan referera till nära vänner istället som familj. Här består familjen av självvalda relationer som man kanske firar jul eller gör andra saker som traditionellt förknippas med ursprungsfamilj. I religiösa sammanhang kan församlingssammanhang vara substitut eller komplement till ursprungsfamiljen. Ett sådant exempel är klosterlivet. För vissa spelar ursprungsfamiljen en liten roll i livet medan de nya självvalda relationerna har större betydelse.

Idag tycks alltså två synsätt leva sida vid sida: å ena sidan betonas den biologiska relationen mellan barn och förälder mycket starkt, kanske för att vi lever i en tid av många separationer och uppbrott. Å andra sidan ingår allt fler i stjärnfamiljskonstellationer där familjebegreppet utvidgas och omfattar de människor man vill omge sig med. En stjärnfamilj kan inbegripa såväl personer till vilka man har biologiska band som självvalda relationer där antalet vuxna eller barn inte begränsas.

Att göra familj

Under årtionden har man flaggat för kärnfamiljens död. Visserligen har antalet separationer liksom samboendet utan äktenskap ökat, men samtidigt tycks många sträva efter att bilda en traditionell kärnfamilj. Parallellt med den utvecklingen blir andra familjeformer allt mer synliga vilket kan bidra till ökad acceptans, men också ny lagstiftning.

Familj är något vi gör, inte något som bara är. Och när vi gör familj, så får det konsekvenser för hela vårt samhälle. Vi påverkas och influeras som individer av föreställningar om vad som anses vara rätt och riktigt om familjer. Normer och föreställningar avspeglas i våra sätt att göra familj. Men vi är också själva med och konstruerar och skapar nya synsätt på familjeformer – vi gör familj.

Kristina är historiker, forskar om frivillig barnlöshet på Institutet för framtidsstudier. Har tidigare forskat om genus och funktionshinder i ett historiskt perspektiv.

Litteraturtips:

Det politiska föräldraskapet – från 1900-tal till 2000-tal. Helena Bergman, Maria Eriksson & Roger Klinth (red.), 2011.

Uppväxt, familjeformer och barns bästa. Om familjeliv som offentlig angelägenhet och vardaglig praktik. Ingrid Söderlind (red.), 2002.

Samtal och reflektion

1. Författaren menar att det finns många definitioner av vad som är en familj – en familj kan till exempel bestå av vänner, av personer som lever tillsammans liksom av barn med en eller flera föräldrar. Vad är en familj för dig?
2. Ser familjer ut på olika sätt i din omgivning? Bemöts de olika familjerna i så fall på liknande sätt, eller finns det någon familjekonstellation som anses vara mer »rätt« eller önskvärd än andra?
3. Hur uppfattar du synen på familj i religiösa skrifter och i olika trossammanhang? Stämmer detta synsätt överens med ditt eget? Finns det olika religiösa tolkningar av vad som är en familj?

Många vuxna som vill ha barn varken kan eller vill blanda ägg och spermie genom att ha sex.

Kanske är det två tjejer som är kära i varandra. Då kan de be en killkompis om spermier. Kanske vill han också ha barn och bli en pappa eller så vill han bara ge dem spermier och inte alls vara pappa. Det är olika.

Kvinnorna som vill bli mammor kan också be sjukhuset om spermier. Dit går män och lämnar spermier så att de som inte har kan få.

På sjukhuset hjälper en barnmorska till att spruta in spermier i den kvinna som ska bära barnet i magen. Det kallas för att inseminera.

Det är inte bara tjejer som är kära i varandra som inseminerar, det kan också vara en tjej och en kille där killen inte har spermier.

Eller en tjej som vill ha barn på egen hand, utan någon pappa eller annan mamma.

En familj kan se ut hur som helst. Man behöver inte vara släkt för att vara en "riktig familj".

Det finns inga regler om hur en familj ska vara eller hur den har kommit till. Och föräldrar kan vara på olika sätt. Ibland är föräldrarna kära i varandra, ibland är de kompisar, ibland kände de varandra nästan inte alls innan bebisen började växa i magen.

Ibland är det en mamma eller pappa som är ensam, ibland är det en mamma och en pappa, ibland två mammor, ibland två pappor, ibland är det flera mammor och pappor. Ibland bor alla ens föräldrar tillsammans, ibland inte.

Och kanske finns det vänner, mormödrar, morfäder, farfäder, farmödrar, kusiner, morbröder, mosttrar, fastrar, farbröder och grannar som blir en del av bebisens familj. För att inte tala om alla syskon man kan ha!

Utdrag ur *Familjeboken*

Text E. Summanen
Bild C. Kåberg
Vombat Förlag 2008

ANDREAS

Andreas hade gått tre av de fem åren på prästutbildningen på den kristna, konfessionella högskolan när han kände att han inte orkade mer. Skälet till hans studieuppehåll var konflikter med några andra elever på skolan.

– På en konfessionell högskola ifrågasätter man inte den kristna normen som på andra universitet där ifrågasättanden och analyser och belysning av olika traditioner ingår. Det innebär också att man inte blir ifrågasatt eftersom alla tror ungefär samma sak. Allt funkade bra fram tills jag märkte hur svårt det var att bryta normen om att inte vara heterosexuell. Homosexualitet ansågs som en synd som inte hör hemma i den kristna kontexten och var man inte gift så skulle man helst bo tillsammans med sin partner, det var tydliga regler. Jag tycker att man måste få ha sin åsikt men man får inte förlora respekten för eller diskriminera sina medmänniskor.

Andreas som själv var mitt i en process av att berätta för andra att han är bög reagerade starkt på andras negativa åsikter om honom, allt krockade. Han var chockad över att så många unga människor hade så starka åsikter om honom och andra homosexuella.

– Det var tydligt att många av studenterna tidigare haft en väldigt sluten tillvaro där de inte stött på något som gått emot deras egna traditioner. Elever ifrågasatte öppet hur jag kunde leva i synd och anse att det är okej att vara homosexuell när det är belagt med dödsstraff i Bibeln. Andreas sökte och fick stöd av studierektorn men som också blev det enda stödet i lärarkåren.

– Mitt ifrågasättande av mitt utbildningsval handlade inte om att jag förlorat min tro, utan om att jag tappade tilltron till andra människor. Att kristna människor kunde visa så mycket hat – samma människor som kunde stå vid ett dop eller en begravning och prata om nåd och kärlek

kunde uppenbarligen visa helt andra sidor. Jag kunde inte stå för mitt yrkesval om människor ska behöva uppleva att kyrkan är så här.

Trots tvekan valde han ändå att stanna inom kyrkan och började arbeta som pedagog för bland annat kyrkans ungdomsverksamhet. Det var ett viktigt steg som gjorde att han kunde hitta tillbaka till yrket igen.

– Jag har varit väldigt öppen från början med vem jag är, annars hade jag inte kunnat arbeta på det sätt jag vill. När jag jobbar med ungdomar arbetar jag utifrån mig själv och när jag bemöttes på ett helt annat sätt här växte känslan av att det är ett viktigt arbete att utföra. I en församling i Stockholm hade vi en Bryt-workshop till exempel där vi pratade hbt-frågor och det föll sig helt naturligt att diskutera frågor kring sexualitet och könsidentitet. Ingen ifrågasatte frågorna alls.

– Sen jag började här har två transpersoner och en öppet bisexuell börjat i våra ungdomsgrupper. Under det första mötet med den bisexuella tjejen visade det sig att hon var väldigt arg och ifrågasatte varför kyrkan var så emot hbt-personer. Jag kunde då tala utifrån mina erfarenheter om arbetet inom kyrkan för att göra alla välkomna. Det är viktigt att få veta på vilket sätt hon känt sig trampad på och varför det blev så, det är viktigt att tillåta ungdomar att få vara arga. Det tog ganska lång tid innan hon fick förtroende för mig, men jag tror att hennes bild av kyrkan har kommit att förändras.

Idag är Andreas på väg tillbaka för att avsluta sina studier. Han känner sig starkare och mer redo att hantera omgivningens reaktioner, men det har varit en lång process att nå fram dit.

– Under lång tid fick jag sådan ångest bara av tanken på att vara på skolan, så jag fick pröva mig fram innan jag tog beslutet, följa med en kompis dit och äta lunch bara, till exempel. Det är inte samma elever som går på skolan idag som då, det har kommit människor med en mer liberal tolkning av den kristna traditionen och som vågar ta

mer plats på skolan. Idag verkar man också våga reagera när människor blir utsatta och diskriminerade på skolan.

PRONOMEN: Han

ÅLDER: 30 år

SYSSELSÄTTNING: Vikarierar som församlingspedagog, pluggar till präst i Svenska kyrkan

UPPVÄXT: I storstad, adopterad från Sri Lanka, kom till Sverige som 6-åring.

FAMILJ: Uppväxt med mamma och två äldre syskon.

ALEN DELIC

KARIN OLSSON

Troende muslim och homosexuell – går det?

Enligt Alen Delic, imam från Malmö, är svaret nej. Men alla imamer tolkar inte Koranen på samma sätt.

Tre trappor upp i den före detta fabrikslokal som nu blivit Föreningarnas hus i Malmö har Bosniakiska muslimska föreningen inrett bönerum och kontor. Där jobbar 25-åriga imamen Alen Delic. Som ledare för en av Malmös största muslimska församlingar tar han sig gärna tid att samtala med icke-muslimer – för att motverka fördomar och öka förståelsen för islam. Men hbt-frågor har han inte reflekterat särskilt mycket över tidigare.

– Har du någonsin träffat en homosexuell muslim? Jag har aldrig mött någon, säger han.

Homosexualitet är förbjudet enligt Koranen. På den punkten är Alen Delic orubblig. Han hänvisar till städerna Sodom och Gomorra, som Gud ska ha dränkt i eld som straff för invånarnas synder. Bland synderna ingick homosexuella handlingar.

– De fick den värsta bestraffningen av alla syndare i Koranen, säger han.

Att det skulle finnas någon imam som tolkar textpassagerna om Sodom och Gomorra på annat sätt ser Alen Delic som en omöjlighet. Men, de finns.

Ett exempel är Mushin Hendricks: en öppet homosexuell imam från Sydafrika som grundat den muslimska hbtq-organisationen The inner circle.

I samband med Europride 2008 besökte han Stockholm och berättade, i en intervju med Svenska

Dagbladet, om sin uppväxt i en ortodox muslimsk familj som bestämt hävdade att homosexuella hamnar i helvetet. Men Mushin Hendricks vägrade acceptera det familjen sa. I stället vände han sig till Koranen för att studera texterna.

– Till min förvåning upptäckte jag att Koranen inte fördömer homosexualitet, inte någonstans! Det är den ortodoxa tolkningen av texterna som är fördömande, till exempel gäller det berättelsen om Sodom och Gomorra. Den handlar snarare om att inte tvinga sig på någon mot dennes vilja, säger han till Svenska Dagbladet.

Men för Alen Delic är Mushin Hendricks tolkning omöjlig – precis som det, enligt honom, är omöjligt att vara både homosexuell och muslim. Då står man utanför islam, och enda sättet att återigen bli ren är att hitta tillbaka till den rätta vägen.

– Djävulen försöker få oss att göra onda saker. Men bara rena människor kommer in i paradiset, säger han.

Vad skulle du säga om någon troende kom till dig för att prata om sin homosexualitet?

– Jag skulle inte börja med att prata om det förbjudna. Men så småningom skulle jag ta upp att alla människor har en fri vilja, och det gäller för mig att titta på om Gud är nöjd med mina handlingar.

Om människan har en fri vilja, betyder det att du

anser att man inte kan födas homosexuell?

– Nej, man föds som ett vitt ark, fri från synder.

Och hur ser du på transsexuella?

– Koranen säger att människan ska vara nöjd med det Gud gett en. Precis som estetiska plastikoperationer är förbjudna är det inte rätt att vara otacksam för det kön Gud gett en.

Men Svenska kyrkan har ju ändrat sin inställning till hbt-personer rätt så drastiskt under de senaste femtio åren – kan något sådant hända i din församling?

– Nej, islam förändrar sig inte, till skillnad från kristendomen här i Sverige. Men alla inom Svenska kyrkan erkänner inte homoäktenskap. Det finns präster som sagt till mig att »hellre muslim än liberal kristen«, säger Alen Delic.

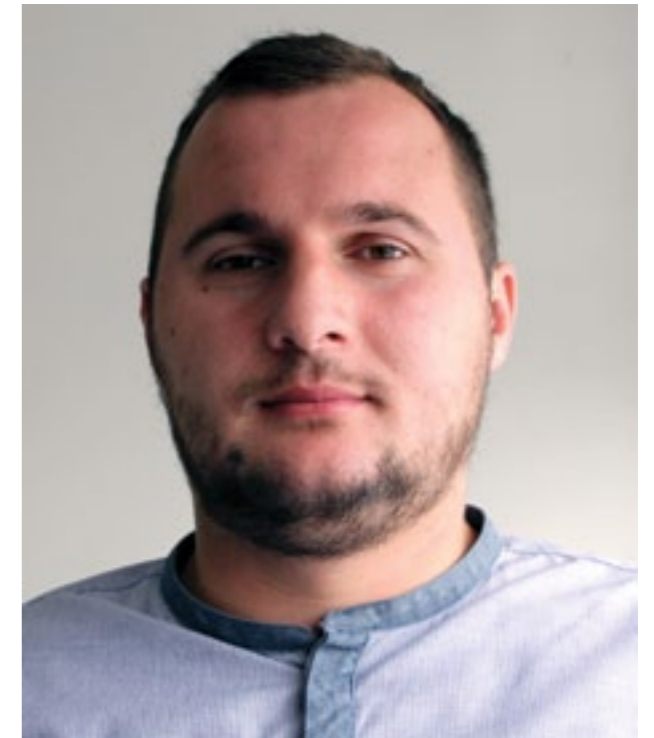
Vad menar de med det?

– Att de står närmre min uppfattning i frågan. Och de vågar öppna sig mer för mig än för sina kristna kollegor.

Åter till Mushin Hendricks, som ser en annan framtid:

– Jag tror att islam är i ett vägsål nu, inte bara när det gäller homosexuella, men även för många andra frågor. Vi lever i en värld som förändras och islam måste anpassa sig till den världen, säger han i en intervju med Dagens Nyheter.

Läs mer: theinnercircle.org.za

»JAG TROR PÅ KÄRLEKEN!«

ERICA LI LUNDQVIST

Icke-heterosexuella har genom historien, i alla hörn av världen, lärt sig att existera i en ofta fientlig heteronormativ kultur. De förhandlar sin existens genom att skapa olika subkulturer. Stigmatiserade och förtryckta försöker de på olika sätt motstå, omtolka och tyda de sociala och religiösa konventioner de finner runt dem. Att vara både muslim och (öppet) homosexuell, är en kombination som på grund av traditionella tolkningar av Koranen och andra religiösa källor kan vara både problematisk och tabu.

I en muslimsk kontext betraktas en normbrytande sexuell läggning ofta som ett medvetet val och något som kan ändras frivilligt och homosexuella handlingar kan uppfattas som farliga för både samhälle och individ då det utgör ett hot mot den traditionella familjestrukturen. Vissa ser därför homosexualitet, inte bara som ett tecken på moraliskt förfall, utan även som en sjukdom eller en biologisk defekt, eftersom den muslimska läran förbjuder allt som motsäger »naturliga« sexuella relationer mellan man och kvinna och sexuella handlingar utanför ramen för äktenskap. Många tror därför att en muslim som agerar på sitt homosexuella begär inte kan betraktas som muslim, eftersom han/hon i praktiken har avvisat islam till förmån för sina sexuella begär.

Personliga strategier

Men under senare tid har en pro-homosexuell position bland muslimer växt fram och sexuella mino-

riteter runt om den muslimska världen har börjat organisera sig med försök att skapa en motbild av islam som homofobiskt. Detta sker bland annat genom omtolkning av de religiösa källorna, där till exempel verserna om Lot, som ofta står till grund för de lagliga och moraliska fördömandena, får en mer homopositiv läsning. Detta görs bland annat genom att påvisa och markera versernas tidsbundenhet och socio-kulturella särart och istället argumentera för en mer nutida och kulturellt relevant tolkning. Även om positiva strategier för en mer homopositiv teologi är möjlig så kräver det avancerad textkritisk kunskap, en uppgift som kanske är mer lämpad för en religiöst lärd än en vanlig praktiserande muslim. Men denna typ av homopositiv läsning kritiserar även trovärdigheten hos de institutionella auktoritära uttolkarna och riktar istället uppmärksamhet till den personliga erfarenheten och tolkningen av religionen.

Jag vänder mig till mig själv. Jag har ingen speciell imam eller moské som jag går till. En av de bästa sakerna med Islam är att vi inte behöver någon mellanhand mellan Gud och människa. Jag har lärt mig min religions grunder genom läroboken (Koranen), som hur man ber och fastar, det räcker!

/29-årig homosexuell man från Beirut

Under mina flera resor till Libanon, där jag för mitt avhandlingsarbete intervjuat flera icke-heterosexu-

»Människor har inte rätt att säga till varandra vad som är rätt och fel.«

ella muslimer, har jag stött på olika strategier som möjliggör en förening mellan religiös tro och en normbrytande sexualitet. Ovanstående citat visar på en mer positiv syn på Gud som möjliggör för ett mer personligt förhållningssätt till religionen. Många lägger tyngdpunkten på kärleksbudskapet med en övertygelse om att kärleken i sig inte är syndig. Konflikten ligger istället mellan känsla och handling.

På frågan om han någon gång uppfattat sin sexualitet som syndig svarar den 29-årige mannen i citatet ovan att han flera gånger har avstått från att ha tillfälliga sexuella relationer. Det är där hans religion stoppar honom. När han är i en relation ser han sig som vilket »straight« par som helst. »Att älska är inte syndigt men att vara promiskuös är Haram, för alla, även straighta«, fortsätter han. »Gud bad oss att ta hand om våra kroppar, de är heliga. Vi tillåts inte ge dem till vem som helst.« Därför väljer han att leva ett monogamt liv och har gradvis distanserat sig från den libanesiska »gay-kommuniteten«. Han tycker inte att hans sätt att leva skiljer sig från normen. »Jag är fortfarande man och muslim, skillnaden är bara att jag älskar andra män istället för kvinnor.«

I ett möte med en ung lesbisk tjej i Beirut berättade hon om sin väg från tvivlare till att acceptera sin sexualitet och till slut komma ut för sina föräldrar, en process som var lång och utmanande. Den unga tjejen, som valt att bära slöja, förklarar att hon för att kunna acceptera sig själv och känna mindre skuld inför Gud såg hyckleri som en större synd än sin sexualitet. Detta innebar för henne att om hon fortsatte att dölja den hon egentligen var och låtsades leva ett annat liv utåt skulle det göra henne till inte bara en hycklare utan också en lögnare. Detta var den avgörande anledningen till att hon bestämde sig för att komma ut för sina föräldrar. Hon, liksom många med henne, ser Gud som den enda auktoriteten som kan döma människor för deras handlingar. Människor har inte rätt att säga till varandra vad som är rätt och fel. Människan skall inte agera som förtryckare.

Många olika »islamer«

Man bör vara uppmärksam när man diskuterar vad Islam säger om det ena och det andra eller vad den muslimska moralen utgör. Det är viktigt att vara medveten om att det finns flera varianter beroende på hur religion uppfattas och utlevs av olika personer. Många av de jag intervjuat ser Islam som mer flexibel än den arabiska kulturen. De menar att det arabiska samhället fortfarande praktiserar normer som inte religionen kräver, att arabiska traditioner är mer strikta än religiösa lagar. Religion är ibland något som hänvisas till en specifik kultur eller tradition medan andra ser det mer som praktiker och ritualer. Vissa använder religion för att hänvisa till lagen, andra till en specifik politiskt ståndpunkt. Man skulle kunna säga att det finns lika många »islamer« som det finns muslimer och det är därför viktigt att understryka vad man menar med Islam i de olika sammanhang man pratar om det och att inte se religion i sig som det enda problemet. Det kan snarare vara makten av dess traditioner som utgör det största hotet.

Ett liv i tysthet

Trots många framsteg, som exemplen ovan visar, är denna typ av progressiv tolkning av islam kontroversiell och för med sig motattacker från religiöst håll. Debatten tystas ofta ner som konsekvens vilket leder till en förenklad bild av frågan och en ökad homofobi grundad på okunnighet. Friktionen mellan religiös identitet och en icke-heterosexuell identitet är därmed avgörande för öppenheten kring sin sexuella läggning och för många är det en kamp om att sammanföra dessa båda identiteter. För de muslimer som väljer att identifiera sig som homosexuella blir strävan att förena sin tro med sin upplevda »avvikande« sexuella läggning genom att använda sin egna personliga tolkning och förståelse av religionen. Men för att kunna göra detta krävs en

mer liberal tolkning av Koranen och om samkönad kärlek och sexualitet skall kunna accepteras fullt ut gäller det att ha ett kritiskt förhållningssätt till de religiösa källorna och inte minst till dess uttolkare.

Detta är något som är av relevans även i Sverige i debatten om homofobi och diskriminering inom svenska religiösa samfund, där argumentationer mot samkönade äktenskap är liknande för såväl de konservativa korantolkarna som för bibeltolkare. Även om Sverige har kommit långt i frågan om sexuella minoriteters rättigheter är det fortfarande få homosexuella muslimer som vågar vara öppna med sin sexualitet i Sverige. Detta kan förstås ses utifrån ett religiöst perspektiv där homosexuella fortfarande ses som sjuka och kriminella, även om lagen säger något annat. Men det är i de flesta länder inte den straffande lagen som är det största problemet utan stigman som är sammankopplad med denna typ av normbrytande sexualitet. Invandrade homosexuella muslimer riskerar därmed att förlora relationer till anhöriga både i Sverige och i hemlandet om de skulle komma ut och då många känner en stark plikt och ansvar gentemot sina familjer väljer de därför oftast ett liv i tysthet.

Erica Li forskar kring homosexualitet och islam. Hon har bott i Libanon under längre perioder där hon intervjuat muslimska hbt-personer om deras vardag och livssituation.

Samtal och reflektion

- 1.»Kärleken i sig är inte syndig« säger en av personerna i texten. Tror du att synen på kärlek inom olika religioner kan bidra till att troende hbt-personer kan utöva sin tro, och ta del av gemenskapen i religiösa sammanhang, utan att bli betraktade som syndare?
- 2.En annan person i texten ser »hyckleri som en större synd än sexualitet«. Många religioner betonar vikten av att vara sann mot sin inre övertygelse. Vilka konsekvenser kan det få att dölja sin tro, sin sexuella läggning eller sin könsidentitet? Vilka kan fördelarna vara med att berätta? Vilka kan fördelarna vara med att inte berätta?
- 3.Tjejen som citeras i texten anser att människor inte ska förtrycka genom att tala om för andra vad som är rätt och fel. Håller du med? Har du förslag på hur vi kan vi berätta om våra värderingar utan att andra känner sig förtryckta?

ERIK

– Där jag kommer ifrån är på ett sätt det här med homosexualitet inte något som är väldigt problematiskt, alla ska tolereras liksom, säger Erik.

Hans pap pa är pastor i en liten landsortsförsamling där hans mamma spelar orgel på gudstjänsterna och leder kören. Erik var också själv aktiv och involverad genom hela uppväxten. Tillhörigheten till missionsförbundet kändes självklar, och när studierna förde honom till Lund sökte han sig därför först till missionskyrkan men valde sedan att engagera sig i Kristna studentrörelsen. Den samhällsdebatt om hbt-frågor som då pågick och hur kyrkan förhöll sig till frågorna påverkade honom starkt under den här tiden.

Även om föräldrarna inte döpte barnen inom den egna kyrkan så var församlinglivet en självklarhet, berättar Erik. Det var inom missionsförbundet han på ett sätt alltid hörde hemma. Försöken att hitta en gemensam hållning och linje när det kommer till samkönad kärlek och sexualitet är något som prä-

lat den religiösa sfären på ett genomgripande sätt de senaste åren, menar han.

– Först var det utställningen Ecce homo, sen var det filmen Fucking Åmål och alla de debatter som följde, sen hade vi en jättestor debatt inom missionsförbundet rörande pastor Ninni Länsberg, som blev uppmärksammas för att hon levde i ett registrerat partnerskap med en annan kvinna. Man skulle hela tiden ha det här »goda samtalet« som de kallade det, vilket visar att man eftersträvar en sorts samhörighet trots skillnader på något vis och på en tradition av att beslut ska vara förankrade hos alla. Men när samtalet om huruvida man kunde ha homo-pastorer slutade med att alla homosexuella ändå avgick insåg jag att »här kan jag ju inte vara med, när andra går ur«.

Egentligen var Eriks problem inte så mycket att han själv kände sig oönskad eller utsatt som bög, säger han. Debatterna ledde snarare fram till insikter om sig själv som han kände sig tvingad att göra

upp med. De normer som verkade utstötande och föreställningar att de som avviker ska nöja sig med att tolereras av normen var något som omfattades i hög grad också av honom själv, menar han.

– Det blev inledningen på en process när jag upptäckte att jag faktiskt hade religiösa issues när det kom till de här frågorna. Jag insåg att min religion eller tro var heterosexistisk, att jag ansåg att heterosexualitet var mer »normalt« och lite bättre, att det heterosexuella förhållandet var den högsta levnadsformen. Min inställning att »det är självklart att det ska vara okej att vara homosexuell« byggde ändå på en hierarkisk indelning där det på något sätt innebar ett visst nederlag, eller nedköp att inte vara hetero. Jag skulle absolut inte ha gjort den värderingen officiellt, men inställningen fanns ändå hos mig. Jag hade tidigare varit väldigt upptagen av intellektualism och dogmatik i teologin, men det kändes inte längre som en lika framkomlig väg. Jag hamnade i en slags kris ett tag, den kändes så erbarmlig hela situationen.

Problemet är inte att kyrkan är homofobisk, menar han, utan den självklara heterosexismen. Han insåg hur hans egen öppenhet med sin läggning kunde bli ett viktigt motstånd.

– Många gånger utgår ju vardagliga samtal från att alla är heterosexuella och det innebär att så länge vi avvikare inte säger någonting så upprätthålls majoritetskulturen av sig själv. Jag hatar verkligen det här öppenhetsparadigmet eller vad man ska kalla det, även om jag absolut också ser det som ett värdefullt politiskt redskap. Men att vara öppen är jobbigt, en massa folk ska plötsligt hålla på och rota i privatlivet och det ska pratas om det i flera veckor framöver och orkar man inte prata så känns det som att man blir en »smygis«.

Det mest personliga exemplet på hur tolerans fungerar syns i hur hans mamma reagerade när han valde att berätta att han var bög. Hon hade aldrig fördömt homosexualitet hos någon människa men det var samtidigt otänkbart när det kom till hennes egen son, säger Erik. De bröt kontakten under en

kortare period.

– Någonstans tycker jag det är sunt att ha vissa uppbrott från föräldrarna. Det är synd om allt bara handlar om att man väntar på att de ska vara så förestående. Det har gett mig mycket att göra upp med ett underordnat förhållande till mina föräldrar. Jag tycker fixeringen vid släktskap är problematisk i sig, man måste inte acceptera varandra och man kan göra egna val. Vi kan inte vänta in alla heterosexistmänniskor och att de ska säga att allt är helt okej, hur mycket är egentligen vunnet med det?

– Jag tycker man ska bevara den fina traditionen i homohistorien att man har familjer på ett annat sätt, att man bryter mot det traditionella släktskapsystemet. Det är lätt att tro att det går att få allting och att det går att ha olika sexuella kategorier jämställda och likvärdiga, men jag tänker att det är ganska mycket önsketänkande. Jag känner mig väldigt kritisk till den här längtan efter att bli accepterade på heterosexuellas villkor. Nej, ta vara på snusk och omoral och normbrott istället som finns i den homosexuella traditionen! Jag har blivit ganska känslig för den här »frikyrkosektmentaliteten« som jag ser på massa olika håll i samhället, inte minst i pridesammanhang. Jag tror att jag som har inblick i båda världarna kan se likheter som ingendera sidan vill kännas vid.

PRONOMEN: han eller den

ÅLDER: 31 år

SYSSELSÄTTNING: Jobbar som personlig assistent och driver ett bokkafé med queerfeministisk inriktning.

UPPVÄXT: I missionsförbundet med pappa som är pastor och mamma som är lärare, i en liten landsortsförsamling med hög medelålder.

FAMILJ: Icke-monogama relationer, vänner och ursprungsfamilj som består av fortfarande gifta föräldrar och två bröder.

ATT FÅ KÄNNA IGEN SIG SJÄLV I BIBELNS BERÄTTELSE

MARIA YTTERBRINK

Ett sätt att läsa bibeln är att försöka känna igen och tolka sitt eget liv genom bibelns berättelser. Vi kan se våra liv som en berättelse som påminner om andra människors livsberättelser i den stora gemensamma berättelsen – Bibeln. Men för alla människor är inte det här lika lätt.

På samma sätt som kvinnor har haft svårt att hitta uppmuntrande texter i bibeln, texter som handlar om kvinnor med handlingskraft och fullt människovärde är det svårt att hitta positiva beskrivningar av samkönade relationer. För att bibelns texter skulle kunna fungera som inspiration för kvinnor var man tvungen att förtydliga dem med information från andra källor än själva bibeltexterna och verkligen lyfta fram de få exempel som fanns. I ännu högre grad behövs det tillvägagångssättet i frågan om samkönad kärlek och en icke-heteronorm identitet. Om vi menar att bibeln har ett budskap till alla människor i alla tider får vi lita på bibeltexternas dynamik och förmåga att vara relevanta i skilda situationer och tillåta den enskilda människans subjektiva upplevelse av att texten har en betydelse för just den individen. Alla människor har rätt att känna igen sig i bibelns berättelser. Du har rätt att se att bibeln handlar om dig och ditt liv.

Bibeltexternas härkomst

Gamla testamentets texter är skrivna i en miljö där det judiska folkets fortlevnad var högst väsentlig.

Barnafödandet var viktigt och man kan i texterna se hur stort problemet var för den som inte var fertil. I ett sådant sammanhang är det omöjligt att tänka sig att samkönade, inte barnalstrande, relationer skulle vara accepterade. Idealet var en stor familj med man och kvinna, som far och mor, en familj med många barn. Det fungerade som ett tecken på att man levde i Guds stora frid och fred.

Nya testamentets texter har nedtecknats i ett sammanhang där den framväxande kristendomen gjorde anspråk på att vara exklusiv. Av den som blev kristen krävdes att man lämnade all annan religiositet. Inget annat var tillåtet. För den som kom från en grekisk-romersk bakgrund innebar det att man måste lämna mycket av sitt gamla sätt att leva och det som kunde förknippas med främmande kulturer och religionsutövningar fördömdes. Eftersom samkönade relationer var accepterade på ett helt annat sätt i den grekisk-romerska världen var det omöjligt att tänka sig att den framväxande kristna gruppen skulle acceptera samkönad kärlek. Det är i det sammanhanget man bör förstå Paulus hållning. Det är därför mycket intressant om man kan ana att evangeliernas Jesus har ett annat förhållningssätt. Precis som hans hållning var annorlunda gentemot kvinnor, barn, fattiga, invandrare, kultiskt orena och sjuka än hans samtids, så är det mycket möjligt att hans attityd och bemötande mot människor som levde i samkönade kärleksförhållanden var annorlunda.

En Gud, både manlig och kvinnlig

»I begynnelsen skapade Gud himmel och jord.« (1 Mos 1:1) Därefter, på sjätte dagen, skapar Gud människan. Människan skapades som Guds avbild, för att vara lika Gud. Hon skapades som man och kvinna. Texten handlar i hög grad om att Gud önskar att människorna ska bli fler och befolka jorden. Men de ord som används i den hebreiska texten kan också helt enkelt betyda manligt och kvinnligt. Under vissa tider har det varit viktigt att lyfta fram att om gudsbilden ska bli komplett måste man kunna tänka att Gud har både traditionellt kvinnliga och traditionellt manliga drag. Man låter t.ex. en text som Jesaja kap 66:13 »Som en mor tröstar sitt barn så ska ni finna tröst«, vara viktig. Men i en »värld« där man varken har behov av att försvara de biologiska könen roller och värden eller sociala roller kan vi tänka annorlunda. Det är en stor befrielse att få forma en gudsbild där manligt och kvinnligt inte är separerat utan förenat – en bild där Gud är queer. Gud är en helhet där båda könen ryms och t.o.m. förenas. Varje människa har behov av att känna att just han/hon är skapad till Guds avbild. Den här tolkningen av texten ger oss hjälp att se samhörigheten med Guds väsen och oss själva, hur vi än definierar oss.

Samkönad kärlek i Bibeln

I de gammaltestamentliga texterna finns det två samkönade relationer som ofta lyfts fram. Det ena är kärleken mellan Jonatan och David i Samuelsböckerna. Den andra är värmen mellan Noomi och Rut i inledningen till Ruts bok. Båda dessa används i kyrkan i t.ex. vigseltal som mönster för innerliga relationer i stort.

JONATAN OCH DAVID

Under de första åren av det judiska folkets tid med kungar som ledare äger den här berättelsen rum.

(1 Sam 13-2 Sam 1). Saul har blivit landets kung men han visar sig vara hetsig och ha ett labilt psyke. David har blivit placerad vid hovet för att bl.a. spela harpa för Saul och på så sätt lindra hans vredesutbrott. I smyg har David smorts till kung för att ersätta Saul. I den här turbulenta situationen finner Jonatan och David varandra. Jonatan och David skulle egentligen vara varandras rivaler då David var konkurrent till Jonatans far, Saul. Men en stark kärlek uppstår mellan dem. Det är inte klart vilken typ av relation de har men det är inte uteslutet att det är en fysisk, sexuell relation. Berättelsen är full av dramatik och Jonatan får en svår ställning mellan David och fadern. Men han visar stort mod och stor omsorg om David.

Saul får vid ett tillfälle ett utbrott som riktas mot Jonatan därför att denne skyddar David. Saul far ut mot Jonatan med orden »Din horunge! Var det inte det jag visste, att du hänger ihop med den där Jishajs son och drar skam över både dig själv och din slinka till mor«. Jonatan och David hittar ett sätt att kommunicera med varandra så att David går säker och när deras lojalitet sätts på prov svär de varandra trohetseder. Orden som finns i bibeltexten skulle mycket väl kunna användas vid en vigsel. »Vad vi har lovat varandra, du och jag, det vakar Herren över för all framtid.« (1 Sam 20:23) Berättelsen är prov på en hemlig och varm relation, som har svårt att bli accepterad. Karaktären hos det starka och innerliga förhållandet kommer fram när Jonatan dör och David säger vid dödsklagan över honom: »Du var mig mycket kär, din kärlek mer för mig än kvinnors.« (2 Sam 1:28)

Trots skillnad i tid och kulturella olikheter är den här berättelsen möjlig att känna igen sig i och bli bekräftad av. Behovet av nära relationer är så allmänmänskligt och förekomsten av samkönade kärleksrelationer uråldriga. Även om Saul i bibeltexten skildras som en människa i stark obalans kan man med all rätt göra jämförelse mellan hans hatfyllda reaktion och dagens hets mot dem som avviker från normen. Jonatan och David lyckades stå emot det

yttre trycket och bevara förhållandet. Berättelsen har förts vidare till oss för att vi ska kunna ta den till oss och se likheter mellan den och våra egna liv.

RUT OCH NOOMI

Rut är en av de kvinnor i bibeln som har fått en egen bok och Ruts bok har verkligen kvinnorna i centrum. Den innehåller en mycket god berättelse med stor dramatik och varm sensualitet.

På grund av svält och missväxt beger sig Noomi och hennes man från Betlehem till Moab. Där finner sönerna var sin moabitisk kvinna som de gifter sig med. När sedan Noomis man och båda sönerna dött beslutar sig Noomi att återvända. Hon ber sina svärdöttrar att stanna kvar i deras hemland. De judiska lagarna påbjöd att män skulle gifta sig med sina döda bröders hustrur för att ge dem ättlingar och bevara deras namn. Noomi tar upp problemet och visar att hon och svärdöttrarnas ålder inte gör det möjligt att hon föder nya makar till dem. De bör i det här samhället där kvinnans status är så beroende av fertiliteten snabbt bli någon annan mans hustru. Den ena svärdottern lyder och stannar kvar men Rut vill inte till något pris lämna sin svärmor. Rut säger till sin svärmor att hon inte vill skiljas från henne. När Noomi gör klart att hon ska återvända till sitt hemland säger Rut: »Dit du går, går också jag, och där du stannar, stannar jag. Ditt folk är mitt folk och din gud är min Gud. Där du dör, vill jag dö, och där vill jag bli begravd ... endast döden skall skilja oss åt.« (Rut 1:16-17) Rut och Noomi följs sedan åt till Betlehem och där får så småningom Rut en make bland männen i slakten. Hon guidas på vägen av Noomi som på olika sätt ger henne råd.

Berättelsen är laddad på olika sätt. Bland annat står det uttryckligen att de kommer till Betlehem just då kornskörden började. Det är i samband med kornskörden med dess symbolik som Rut närmar sig Boas som hon så småningom gifter sig med och föder en son som kommer att bli kung Davids farfar. Men i berättelsens introduktion finns

skildringen av denna nära och innerliga relation mellan två kvinnor som vill dela samma väg i livet. Det är en av få bibeltexter där kvinnor är så tydligt i fokus i berättelsen och där kvinnors känslor och upplevelser beskrivs. De viktigaste orden sägs av en kvinna till en annan kvinna. Det är en text att få bekräftelse från och känna igen sig i trots skillnader i kvinnors situation mellan då och nu.

OFFICEREN OCH TJÄNAREN

I nya testamentet finns en berättelse om hur Jesus botar en officerares tjänare. Matteusevangeliet och i ännu högre grad Lukasevangeliet (Luk 7.1-10) har detaljer som tyder på att författaren och troligen även Jesus i den händelsen som ligger bakom texten, uppfattade relationen mellan officeren och tjänaren som en samkönad kärleksrelation (Johannesevangeliet som troligen skrivits senare har från ett dubbeltydigt ord tagit berättelsen som om det i stället handlar om officerens son, vilket nog inte var fallet i den ursprungliga händelsen).

I den grekisk-romerska kulturen var samkönade förhållanden mellan män mycket vanliga i en militär miljö. Vi har en hel del berättelser om militärens liv, bevarade från antiken som beskriver detta. Det var fullt accepterat och om något såg man på det med en viss humor. Därför är det sannolikt att officeren som »satte stort värde på« sin tjänare hade en sexuell relation med denne. Det är mycket troligt att Lukasevangeliets författare tänker sig förhållandet så. Kanske var tjänaren en krigsslav som officeren räddat från att bli avrättad därför att han förälskat sig i honom. Det finns liknande berättelser bevarade.

Officeren sänder bud och säger att han inte är värd att Jesus kommer hem till honom och han uttrycker en önskan och tro att Jesus kan »bota på distans«. Jesus berömmar officerens tro och lyfter fram honom som ett föredöme framför medlemmarna av det judiska folket. Det finns inget fördömande hos Jesus. I andra sammanhang säger Jesus till dem han möter: »Gå och

synda inte härefter«. Men här finns ingen sådan korrigerande av mannens livsföring. Istället framställs han som en man med stark tro. Han får fortsätta att »sätta stort värde på« sin tjänare.

Hur Jesus handlar har stor betydelse för en kristen bibelsyn och människosyn. Att han möter varje individ med kärlek och respekt blir det viktigaste. Det väger tungt i förhållande till bud från tredje Moseboken som står bland andra som vi aldrig skulle komma på tanken att följa, som t.ex. att inte blanda olika material i våra kläder (3 Mos 19:19). Här handlar det både om hur vi får se på andra och betrakta oss själva. Dessutom, i all vår bibelläsning och bibeltolkning finns kärleksbudet med en betydelse som övergriper allt, som uppmanar oss att älska Gud, våra medmänniskor och oss själva (Matt 22:37-9). Utifrån det får vi, först och främst, förstå bibelns berättelser och våra egna liv.

Maria Ytterbrink är präst i Svenska kyrkan, teol. dr. i Nya Testamentets exegetik och har skrivit avhandling på Lukasevangeliet och antika biografier.

VAD ÄR FAMILJ FÖR DIG OCH HUR SER DIN FAMILJ UT?

Alex Fridunger

Min familj är en brokig skara av personer som hamnat i mitt liv på olika sätt men som har det gemensamt att de på något sätt varit nära knutna till mig och/eller min syster och inkluderats i familjen genom oss och min mamma. Den familjen består av cirka elva personer och vi kallar den »klanen«. Rent juridiskt har jag två föräldrar och ett syskon, men min familj är min syster och min mamma, klanen och mina partners.

Familj för mig har haft olika betydelser genom åren. Som barn så var familj tätt sammankopplat med släktskap, men när jag blev äldre började jag knyta personer till mig på ett sätt så att de blev en del av min vardag och jag tror att det var då som min bild av familj ändrades. Idag skulle jag säga att familj är personer som jag knutit någon slags band till och som jag haft i mitt liv under en längre tid.

Nina Bark

Familj är de personer som bryr sig om, finns till och som på något sätt är en del av ens liv. Att ha en biologisk koppling har ingen betydelse i sig. Det kan vara släktingar som ingår i familjen men behöver inte vara det.

Min närfamilj består av sambo Peter, barn Joel, katten Isis, samt för tillfället en bebis i magen. Jag har en självutnämnd gudmor som jag värdesätter och en av mina kusiner anser jag vara som en moster till Joel.

Rikkert Hasselrot

Min familj är å ena sidan min ursprungsfamilj, oavsett »avstånd« - jag har släktingar som delar förfäder med mig 10-15 generationer bakåt, som jag räknar som lika nära som kusiner. Där är det känslan av att ha delad historia bakåt som ger samhörighet. Å andra sidan är det de riktigt nära vännerna, som jag valt att dela livet med, de är lika mycket syskon som de jag fick från början.

Gunilla Edemo

Familj är människor som jag gjort känslomässiga, praktiska och ekonomiska överenskommelser med om att vi åtar oss ansvar för att våra liv ska fungera tillsammans i både med- och motgångar. Det är människor som jag växer och utvecklas tillsammans med. Min familj består av mina sambos som jag delar kollektiv med, min partner som bor i en annan stad och några nära vänner.

NYRELIGIOSITET

INGA SANNER

Sverige beskrivs ibland som ett av de mest sekulariserade länderna i världen. Flera tecken tyder på det: exempelvis har Svenska kyrkan som institution förlorat mycket av sitt tidigare inflytande och de har ett sjunkande medlemsantal. Även gudstjänstbesökarna blir färre, utom vid vissa högtider som exempelvis advent då man dock kan gissa att det inte bara är det religiösa budskapet som drar människor till kyrkorummet. Att det svenska samhället blir alltmer sekulärt ses av vissa som naturligt, eftersom det är vanligt att hävda att modernisering och sekularisering är något som går hand i hand.

Allt oftare ifrågasätts emellertid bilden av en entydig sekularisering. Är det verkligen så enkelt att kyrkan har spelat ut sin roll och att religiösa föreställningar inte längre betyder något i människors liv? Kan man inte snarare hitta en rad faktorer som pekar i en motsatt riktning? Vi lever ju i ett mångkulturellt samhälle där icke kristna samfund spelar en större roll och där allt fler mötesplatser skapas mellan olika kyrkor och trosriktningar. Det är uppenbart att vissa delar av Svenska kyrkan och även frikyrkorna drar till sig nya medlemmar. Livets ord är bara ett exempel på en väckelserörelse som fått fäste i vårt land. Kyrkan spelar också en viktig roll i samband med kriser av olika slag, såsom vid Estonias förlisning och tsunamikatastrofen i Sydostasien – och på senare tid också för människor som drabbats av ett allt hårdare samhällsklimat med strängare socialförsäkringsregler.

I det offentliga livet kan man se allt fler exempel

på personer som berättar att de har en tro. Här förekommer också livliga diskussioner mellan de religionskritiska Humanisterna å ena sidan och personer som ser religionen som en nödvändig och viktig del av vår kultur. Även i det akademiska livet förs numera livliga diskussioner om religionens roll som kulturellt fenomen. Så även om kyrkan som institution har genomgått stora förändringar står det helt klart att religionen minst av allt är något avklarat kapitel i det svenska samhället – eller i västvärlden i stort.

Om man tycker sig se en renässans för religionen får man konstatera att detta inte innebär någon återgång till traditionellt, svenskkyrkligt kristna tänkesätt. Den etablerade kyrkan uppfattas av många, inte minst av unga människor, som gammaldags och förlegad. Många söker sig i stället andra sätt att ge uttryck för sin religiositet. Ibland talas om nya former av andlighet som förekommer såväl inom som utanför kyrkan.

Nya uttryck för tron

Så hur kan man karakterisera de sätt att tro som många människor i det moderna svenska samhället bekänner sig till? Det är inte helt lätt att ge någon entydig beskrivning – kanske är det lättare att säga vad den inte är för något än vad den är. Det är helt klart inte fråga om en religion i traditionell mening

– den nya religiositeten är inte alltid knuten till någon kyrka eller församling, den har i allmänhet inte någon bestämd ledargestalt, inga särskilda ritualer och vikten av en viss religiös urkund att hänvisa till varierar. I stället är det fråga om trosföreställningar som kommer till uttryck på andra sätt. Det är föreställningar som omfattas av individer och som utgår från ett personligt ställningstagande snarare än att man föds in i färdiga system.

När forskare beskriver den nya religiositeten används ofta ordet privatreligiositet för att framhålla det faktum att det är fråga om föreställningar som är knutna till ett personligt ställningstagande. Att omfatta en viss religiös uppfattning blir ett sätt att uttrycka sin personlighet snarare än att omfatta ett visst teologiskt system.

När det gäller ungas religiositet är det vanligt att se denna som del av en ungdomskultur, där de religiösa idéerna är ett av flera sätt att ge uttryck för och pröva en viss identitet. Ansluter man sig till en viss inriktning kan detta till exempel komma till uttryck genom val av kläder och musik och av en viss livsstil i stort.

Det handlar om att bli någon genom de religiösa föreställningarna och att alltså tilldelas en identitet. Det är dock viktigt att se att privatreligiositeten i de flesta fall också har en kollektiv sida genom att den ofta odlas i sammanslutningar av olika slag – om än mer lösligt förbundna än i en traditionell församling. Internet är ofta en knutpunkt och en viktig källa för unga personer som söker en tro – här kan man googla sig fram till en passande religiös inriktning, och byta till en annan om man inte är nöjd med det första valet.

De nyreligiösa idéerna formuleras inte bara utanför utan även inom ramen för exempelvis Svenska kyrkan. Också här söker man en förnyelse av kristendomen som i vissa fall liknar det som sker utanför kyrkan. Så ordnas exempelvis meditationer och mässor som är influerade av österländskt tänkande och religiösa traditioner som inte tidigare rymts inom kyrkan.

Samhällskritik och självförverkligande

En viktig sida av de nya uttryckssätt av tro, såväl inom som utanför religiösa institutioner, är kritiken mot det etablerade samhället. Här finns ett missnöje med det moderna livet som uppfattas som alltför materialistiskt och behäftat med en blindhet när det gäller tillvarons andliga dimensioner. Gentemot detta menar man att det andliga finns i människorna och i världen i sin helhet. Det är inte ovanligt med föreställningar om att tillvaron är kodad och att man behöver verktyg för att kunna tolka och förstå den andliga verkligheten. Ibland ges visionerna om något annat och fördolt en mörk ton och kommer till uttryck i föreställningar om dunkla och rent av ondskefulla krafter som genomsyrar tillvaron.

I den nya religiositeten förekommer emellertid också mer positiva visioner som utgår från det egna jagets möjligheter till utveckling – en utveckling som kan omfatta såväl kropp som själ. Sedan lång tid tillbaka har den nya religiositeten varit förbunden med populärpsykologiska föreställningar om självförverkligande. Andlighet ges här en närmast terapeutisk funktion genom att formulera anvisningar om hur man kan utveckla sin egen person genom resor inåt i själslivet, exempelvis genom olika former av meditation. Sådana idéer frodas i den så kallade självhjälplitteraturen som är en genre som ligger mellan psykologi och religion och som är uttryck för det som forskare brukar tala om som en psykologisering av religionen.

Nyreligiositetens dubbla ansikte

Även om den nya religiositeten är knuten till visioner om jagets utveckling är det viktigt att se att det här också finns en stark längtan efter att uppgå i ett större sammanhang som förmår bryta det egna jagets isolering. Det är ett sammanhang som kan beskrivas som en andlig gemenskap men som i

allmänhet är tämligen vagt tecknad.

Kanske är den här dubbelheten signifikativ för religionens ställning i det moderna livet? Å ena sidan finns en stark skepsis mot sidor av det religiösa livet som förmodas förkväva individen. Det kommer tydligt till uttryck i den kritik av religiösa sekter som har en så god jordmån i vår tid. Samtidigt, å den andra sidan, finns en tydlig längtan också efter kollektiva former på det religiösa livets område. Det visar sig i alla de nya sammanslutningar som förekommer på internet och i nya typer av religiösa föreningar. Det verkar som om modern religiositet har att balansera mellan dessa två poler; kravet på individuellt självförverkligande också på det religiösa området och behovet av tillhörighet genom en religiös gemenskap.

Det återstår att se hur den nya religiositeten kommer att utvecklas i framtiden. Olika uppfattningar råder om huruvida detta är något som kommer att växa till sig ytterligare och helt ersätta äldre former av religiositet eller om det är något på tillbakagång. Hur det än är med det, står det klart att behovet av religion är fortsatt starkt också i det svenska samhället.

Inga är verksam som idéhistoriker vid Stockholms universitet och har forskat kring alternativa former av religiositet under de senaste århundradena.

Samtal och reflektion

1. »Behovet av religion är fortsatt starkt i det svenska samhället«, skriver författaren. Håller du med?
2. Tror du att det behövs en ny andlighet och nya religiösa sammanhang för att möta människors behov i dagens samhälle – och för att inkludera fler i gemenskapen mellan troende – eller kan traditionella religiösa församlingar möta människors behov tillräckligt väl?

SAMIRA

Även om Samira föddes in i en troende familj fanns en del fördomar att komma över innan hon hittade sin egen mer oförutsägbara ingång i islam. Hon tyckte länge att islam verkade trångsynt och dikterande kring vad var och en måste tycka och tänka. Men när hon väl tagit sig tid för några besök i moskén vid Medborgarplatsen i centrala Stockholm blev hon överraskad över den vänskap och roliga samtal hon fann.

– Det handlade om något mer socialt än utbildning även om jag också lärde känna Koranen. Framförallt träffade jag fler muslimska vänner och det kändes väldigt öppet för ungdomar, inte på ett kontrollerande sätt, utan utifrån olika utgångspunkter och syn på hur saker och ting kan vara.

Tron har fortsatt att utvecklas till något som ger henne viss vägledning men hon vill inte se Koranen som Gud. Kanske följer hon samma spår som sin familj som alltid hållit tron fri från en bestämd riktning eller innehåll. Föräldrarna besöker moskén

någon gång ibland och ser tron som något som ska komma från hjärtat och inte vara kopplat till en församling. Att ha olika åsikter och trosriktningar är en självklarhet för Samiras närmaste omgivning, vilket kan ha medverkat till att hon tidigt kom till insikt om att hon inte kommer att kompromissa med sitt eget sätt att definiera eller uttrycka sin sexualitet, trots föräldrarnas tydliga inställning om att de inte ska behöva förhålla sig till att hon är lesbisk.

– Det var någon gång när jag kom hem efter att ha festat som min lillasyster sa »Du ska veta att om du är flata så är det helt okej för mig och jag tycker att det är jättecoolt«. Det var ett känslösamt ögonblick, jag var 24 och hon 13. Min andra syster sa att det var en fas. Min tredje syster som är trångsynt och traditionell sa bara »fan va äcklig du är« till att börja med. Någon dag senare kunde vi prata om det öppet och då var hon också okej. Mina föräldrar är alltid väldigt trevliga mot mina flickvänner, det är

bara det att vi inte pratar om det.

Det är inte religionen som skapar konflikt mellan familj och livsval, menar Samira. Det handlar om kulturella föreställningar som delas av människor med helt olika trosuppfattningar. Men föräldrarnas konservativa syn på sexualitet kräver viss hänsyn.

– De vet ju, de har det på känn. Jag har tagit hem mina flickvänner och presenterar dem alltid men de vill inte ha just det där snacket med mig. Jag har funderat på att prata med min mamma men jag tänker samtidigt att jag måste respektera hennes vilja. Hos oss är inte sexualitet något som man talar om, oavsett om man är straight eller gay. Det är något man håller för sig själv.

Många andra muslimer hon möter är beredda att ta in mer komplexa frågor och erkänner att livet är komplicerat vilket har hjälpt henne mycket. Det handlar om en öppenhet som hon inte tycker sig möta lika ofta hos icke-muslimer som är födda i Sverige och som inte förhåller sig till någon religion.

– Jag kopplar inte religion till sexualitet och jag ser det inte som ett problem alls att vara religiös och till exempel homosexuell. Men jag tror inte att en svensk person någonsin kommer kunna förstå just den arabiska kulturen och hur människor lever i den. Man tänker ofta att araber är förtryckta och att homosexuella aldrig kommer bli accepterade där men det är ju för att det ser ut på ett helt annat sätt där. Det är många som är öppna inför familjen men inte inför släkten men det behöver inte betyda att de är förtryckta. De behöver inte säga allt för att vara nära. Ibland kan det skapa onödiga konflikter när det kanske kan funka lika bra ändå.

Det finns en sorts frizon i det här, menar Samira, en möjlig kompromiss som kanske kan vara en begränsning ibland men som också gör att hon kan leva sitt liv med sina egna friheter på många andra sätt och med respekt för och från familjen. Hon ligger lågt på släkträffarna för hennes föräldrars skull, i övrigt är det underförstått okej att hon lever sitt liv som hon vill.

– Om jag själv hade brottats med tankar om att

homosexualitet är fel, avvikande eller något som religionen inte tolererar så tror jag att allt hade sett annorlunda ut. Men som jag känner är jag så övertygad om att människors olikheter i sexualitet och livsval är något som religionen tolererar, det är inget problem, det har snarare öppnat mina tankar mer.

– Min bror däremot har en hang up som är mer kopplad till kultur, han är orolig att det ska komma ut till andra i vår släkt och till min pappas arabvänner och att de ska göra narr av oss. Det gör att jag får respektera min pappa och inte skrika ut att jag är gay omkring mina föräldrar.

PRONOMEN: hon

ÅLDER: 27 år

SYSSELSÄTTNING: Studerar till socionom

UPPVÄXT: bor i storstad

FAMILJ: mamma, pappa, 2 bröder, 3 systrar och 2 barn

ATT VARA TROENDE OCH HBT

LINUS HEDLUND

Ingen annan i den familj jag föddes in i och ytterst få av mina vänner anser sig tillhöra någon speciell religion eller tro. Min livsåskådning har jag till största delen fått upptäcka, utforska och utforma på egen hand. Det har inte alltid varit en självklarhet för mig att kalla mig själv för kristen men jag har alltid tyckt om att vistas i kyrkor och liknande sammanhang. Att delta under mässor och gudstjänster skänker mig frid och gör mig lugn och den dagen jag gifter mig vill jag att det ska ske i en kyrka. Att döpa mina framtida barn när de är små är jag å andra sidan lite mer tveksam till eftersom jag vill att de själva ska få bestämma över om de vill bli döpta eller ej, men det är en helt annan historia.

Jag är alltså en kristen och homosexuell transkille. Det har inte alltid varit helt lätt att få människor att förstå att ekvationen att vara både troende och hbt-person på intet vis är omöjlig eller otänkbar att få att gå ihop. Vid det här laget har jag hört ett stort antal märkliga uttalanden såväl från ateistiska hbt-personer som kristna heterosexuella cispersoner, om mig och mina troende hbt-vänner.

Min frizon fann jag i den queerkonfirmationsgrupp som arrangerades i Adolf Fredriks församling i samarbete med RFSL Ungdom Stockholm och Regnbågsmässan och som jag var ledare för. Idén till denna grupp väcktes av Regnbågsmässan under Stockholm Pride och en av prästerna som arbetade i Svenska Kyrkans tält bestämde sig för att haka på.

Grundidén med denna grupp var att erbjuda en så kallad fredad plats där en heterosexuell cisidentitet inte togs för självklar och att påvisa att även hbt-personer

har rätt till en tro. Flertalet av de som deltog berättade att de inte känt sig trygga i de traditionella konfirmationsgrupper de hamnat i först och därför valt att inte fortsätta. Flera hade även fått sin tro ifrågasatt av andra hbt-personer.

Konfirmationsläsningen följde visserligen den traditionella tågordning som krävs för att konfirmationen sedan ska vara giltig men utöver detta utformade vi läsningen tillsammans. Allt utifrån gruppens önskemål och behov. Fokus låg på en levande diskussion och ämnena var många och varierande. Vem är jag? Vem är Gud? Hur kan vi tolka bibelns texter ur ett ickeheteronormativt perspektiv?

Konfirmationsläsningen avslutades med en konfirmationsmessa i slutet av maj 2010. I utvärderingen nämnde flertalet av deltagarna att de genom queerkonfirmationen äntligen fått tillgång till ett sammanhang där de fått tillåtelse att vara både hbt och troende utan att behöva försvara varken det ena eller andra. Sådana frizoner behövs och borde finnas överallt. Ingen människa i hela världen borde tvingas till att försvara sin identitet, sin sexualitet eller sin trosuppfattning. Det borde inte ens behövas queerkonfirmationer eller regnbågsmässor även om jag vet att vi i dagsläget inte på långa vägar är framme vid det målet. Jag påstår på intet vis att det är en enkel uppgift men det behövs en gemensam kraftansträngning från samtliga håll för att öppna upp så att ingen människa ska behöva välja mellan att utöva sin religion eller engagera sig politiskt för hbt-personers rättigheter.

UT I DET ÖPPNA

LUKAS ROMSON

I många religioner är det centralt att sträva efter att leva sant och ärligt. Som troende vill man därför stå upp för sin tro. Samtidigt är tron ofta central i en troende människas identitet. Den upplevs som såpass viktig att många människor även i länder utan religionsfrihet väljer att ändå öppet visa sin trostillhörighet, även när de riskerar förföljelse, tortyr och dödsdomar. Friheten att få bekänna sig till en tro och visa detta öppet är en alltså en mycket viktig del av demokratin och viktigt för att troende ska känna sig sedda och respekterade.

Att vara äkta

På liknande sätt vittnar många hbt-personer jag mött om hur viktigt det är för dem att få vara sig själva, att få vara sanna både inför sig själva och inför omvärlden. För de allra flesta hbt-personer är detta inte självklart accepterat av deras omgivning. Därför börjar processen för många av oss inom oss själv, med att acceptera sig själv som den man är, trots de värderingar man ser omkring sig och kanske själv burit med sig. Det kan ta tid och det är, som alla stora livsfrågor som går på djupet i ens identitet, ofta både svårt och omvälvande. Kanske kan man jämföra med den inre process det innebär att konvertera från en religion till en annan, i ett samhälle där den religion man konverterar till ses som onormal och förkastlig.

Hur den första inre dialogen för en hbt-person ser

ut är individuellt, alla människor är unika. Där en har en långsam ökenvandring framåt har en annan en häftig inre strid mellan de nya känslorna och de gamla värderingarna som leder till självhat och skuld och skam. Samtidigt kan nästa person ha en mer okomplicerad process, insikten slår rot och man accepterar sig själv och funderar redan på nästa steg. Det begrepp som används om både denna inre och senare den yttre processen, att komma ut, är en metafor som anspelar på att komma ut ur garderoben, den plats där hbt-personer bildligt sett ofta göms undan. Men den fungerar även i religiösa sammanhang, att komma ut i det fria, öppna upp sig själv inför gud och bli synligare för andra människor.

Tron som stöd i komma-ut-processen

I min egen komma-ut-berättelse ligger erfarenheten av att alltid kunna vända mig till Gud. Jag upplevde mig som så annorlunda, så avvikande och monstros, att jag föreställde mig att det inte fanns någon annan människa som kunde ge mig några svar på de frågor jag ställde under min inre kamp. Men Gud fanns. Och genom dagliga samtal växte insikten fram att Han skulle fortsätta finnas där, även om jag erkände för mig själv vem jag var och accepterade att jag förmodligen behövde korrigera min kropp för att bättre likna den man jag var på insidan. Istället för den kvinna jag var på utsidan och dittills hade levt som. Jag vill inte föreställa mig

en sådan inre process utan en känsla av en gudsnärvaro, det måste bli oerhört ensamt.

Men om man känner att man kanske kommer förlora sin trosgemenskap om man berättar, att man inte kommer bli accepterad som sig själv, då blir gudsnärvaron förmodligen så mycket svårare att känna. Samtidigt är det nog just då en hbt-person skulle ha mest hjälp av sin tro, när mycket annat känns tungt och mörkt. Därför är det så viktigt att ett samfund signalerar, och visar i praktiken, att hbt-personer är lika mycket värda och lika älskade och välkomna. Så inte människor tappar bort sin gudsrelation i sin komma-ut-process och far illa av att känna sig oälskade i en situation när de som bäst behöver sina trosfränders stöd och kärlek.

Att ta steget att berätta

Jag har träffat många hbt-personer som berättat hur nervösa de varit inför att komma ut, och om hur tungt det var till och med om bara någon enstaka bekant reagerade negativt. Och jag känner igen den berättelsen från mig själv. Varje enskild negativ kommentar kan kännas som om samhällets hela avståndstagande från hbt-personer också nämns. Det blir lätt en inre snabbreparering av majoritetens berättelse om heterosexuella som de normala och homosexuella som onormala. Eller som för min del, berättelsen om transpersoner som avvikande och konstiga och alla andra som riktiga män och kvinnor. Som om jag inte ens kunde antas existera, att min identitet bara var ett fantasifoster, något jag fått för mig.

Det kan också vara tungt att komma ut som troende, speciellt i ett sammanhang där normen är sekulär. Sannolikt har de allra flesta troende i Sverige någon gång mötts av oförståelse för sina religiösa sedvänjor och erfarenheten av att få sin tro förlöjligad med påståenden om att man tror på sagor är förmodligen mycket vanlig. Kanske är det inte så konstigt att inte alla berättar på jobbet att de är

aktiva i ett samfund, trots att vi har religionsfrihet i Sverige. Det finns ett ganska vanligt uttryck som visar hur normen i Sverige är att religionen bör vara en privatsak, inget som överhuvudtaget bör synas utanför hemmets eller den religiösa byggnadens väggar. »Tror, det gör man i kyrkan!«. Som om tro är något man kan, och bör, lägga av sig som ett klädesplagg. I den tanken finns ingen förståelse för vad tro innebär för den som är troende, ingen respekt för att religionen, som den organiserade delen av en människas tro, är en viktig del av en människas identitet.

En liknande tanke anas ibland bakom uppmaningarna till hbt-personer, inte minst homosexuella, att inte visa sin identitet offentligt. Vem man blir förälskad i är enligt vissa privat och får inte visas för andra. Åtminstone inte om den man älskar och åtrår har samma kön som en själv. Det här gör att homo- och bisexuella kan känna att det är jobbigt att komma ut i många religiösa sammanhang. Det är jobbigt att ta steget att berätta, när man tror sig veta att en del i ens samfund kommer uppfatta det som något »sexuellt« och »perverst« när man håller sin älskade i handen, eller utväxlar en kram eller en kyss efter en gudstjänst.

Utvecklas som människa

Också för transpersoner finns rädslan där, rädslan att bli betraktad som freak, som galning som inbillat sig något eller som bara vill provocera. Oavsett vilken omgivning man kommer ut i är kunskapen om transpersoner så låg att risken alltid finns att man blir kraftigt ifrågasatt. Inför den risken, risken att få den insikt man kanske själv nyligen erövat och fått kämpa hårt för att hantera för egen del så allvarligt ifrågasatt, är det inte konstigt att transpersoner tvekar inför att berätta om sig själva för andra.

Samtidigt tror jag det är viktigt att komma ut som hbt-person, både inför sig själv och inför andra,

»I min egen komma-ut-berättelse ligger erfarenheten av att alltid kunna vända mig till Gud.«

»Samtidigt tror jag det är viktigt att komma ut som hbt-person, både inför sig själv och inför andra, för att kunna utvecklas som människa.«

för att kunna utvecklas som människa. Det blir annars lätt som med andra livslögner, att man skäms även om man inte hade för avsikt att göra det. En person som ständigt döljer sin körsång med andra bögar, döljer könet på sin partner eller döljer att man en gång vuxit upp som sina föräldrars dotter och inte deras son, han upplevs nog också lätt som lite väl tyst och tråkig. Kanske döljer man mer än nödvändigt, av rädsla för att avslöja det där som känns så viktigt att inte avslöja. Så gör man sig ännu mer anonym och utslätad, och ses då till slut som avvikande enbart av den orsaken.

Hbt-personer som kommer ut berättar ofta om lättnaden i att slippa dölja något, om energin som nu kan läggas på att istället bara leva och vara sig själv. Det är en erfarenhet jag själv delar. Jag upplevde också att jag blev tydligare i andras ögon. Att vara öppen med att man är hbt-person innebär att vara sig själv, i alla delar av livet. Samtidigt betyder det inte att man alltid är öppen i alla sammanhang. Precis som många oftast väljer att inte berätta om sin tro i sammanhang där det inte känns relevant gör många öppna hbt-personer likadant. Inte för att dölja något utan för att sådant som familj, bakgrund eller fritidssysselsättningar helt enkelt inte kommit på tal.

Respekt för tro och identitet

Det är lätt att tänka att hbt-personer kommer ut en gång för alla, under en kort period av livet och att det sen är avklarat. Men så är det inte. Att komma ut är en livslång process, eftersom heteronormen säger att alla personer är heterosexuella och har det kön de ser ut att ha. I varje nytt möte tvingas hbt-personer ta ställning till vad de bör berätta om sig själva och sin identitet, sin familj, sin körsång, sina transvestitträffar eller sin bakgrund i en annan kropp. Men om de man möter tar ansvar för att visa att det inte alls är självklart att alla är heterosexuella

och inte är transpersoner, då minskar stressen kring dessa ständiga komma-ut-situationer, och hbt-personer känner sig mer välkomna redan från början.

Både som kristen och varm anhängare av demokrati tycker jag det är självklart att visa respekt för en annan människas livsåskådning. Att inte ta något för givet om någons tro och respektera åsikter och sedvänjor så länge det inte inkräktar på ens egen tro är grunden i ett samhälle med religionsfrihet. Jag önskar fler troende kunde känna likadant vad gäller respekten för människors identitet som hbt-personer. För om vi klarar av att se till den inre människan, att se till en medmänniskas själ istället för till det yttre, könet på den man älskar eller den egna kroppen eller kläderna, då bygger vi en bättre trosgemenskap. Då bygger vi en gemenskap där ingen behöver tveka inför att komma ut och vara sig själv, att vara unik.

Lukas är jämlikhetskonsult.

Han är också kristen och homosexuell man med transsexuell bakgrund

Samtal och reflektion

1. Varför kan det vara svårt att själv acceptera sin könsidentitet, eller sin sexuella läggning, om den bryter mot normen i samhället?
2. Kan det vara lika svårt att acceptera sin nyfunna tro i sammanhang där de flesta inte är troende?
3. Tron har varit ett stort stöd för författaren i processen att komma ut som man. På vilket sätt tror du att en religiös tro kan ge stöd i att hantera normer som rör kön och sexualitet?
4. Tror du att erfarenheter av att vara homosexuell, bisexuell eller transperson kan vara en tillgång för någon som är troende, eller ge stöd i tron? På vilket sätt?

HANDLEDNING – STUDIECIRKEL

Materialet är utvecklat för att kunna användas i många olika sammanhang. Du kan använda det för egen läsning eller som ett rent metodmaterial där du plockar vissa övningar eller texter. Materialet går också utmärkt att använda som grund för en studiecirkel.

Förberedelse

Materialet har en normkritisk ingång. Det innebär att fokusera på normen snarare än på avvikare från normen. Istället för att låta en grupp till exempel uttala sig om huruvida hbt-personers rättigheter är berättigade eller inte, »ska homosexuella få adoptera?«, så bör fokus hamna på normen och dess privilegier, »vad har heterosexuella för fördelar i samhället?«.

Det är också viktigt att skapa ett respektfullt samtalsklimat. Inom projektet har vi till exempel låtit det faktum att det finns troende hbt-personer sätta stopp för ifrågasättandet för om det går att vara troende och hbt.

Till sist, grupper består av en samling individer. Det är lätt att generalisera kring exempelvis muslimer, kristna eller hbt-personer. Kom ihåg att enstaka personer inte kan göras till representant för en hel grupp och inte heller ställas till svars för gruppens handlingar.

Studiecirkeln är upplagd på sex träffar, varje träff

bör beräknas till två timmar. Till varje träff finns förslag på tema, texter, frågor och övningar. Låt diskussionerna ta tid och välj bland texterna om ni känner att förslaget tar för lång tid. Det går bra att lägga till andra övningar om ni har egna att välja från. Kontakta gärna Sensus studieförbund på din ort för att genomföra cirkeln i samarbete med dem. Som cirkelledare kan du få tillgång till fortbildning och andra bra erbjudanden.

Till sist, gör materialet till ert. Utforma träffen som det passar gruppen. Lycka till!

Träffarnas utformning

TRÄFF 1 - NORMEN SKAPAR AVVIKAREN
Hur går det att bli medveten om vilka normer som råder i en grupp och vad händer dem som bryter mot dessa?

Läs texterna »Du är inte ensam« och »Normkritisk pedagogik«. Efteråt kan ni diskutera frågorna i slutet av »Du är inte ensam«. Läs gärna något av de personliga porträtten.

Prata om förväntningar inför studiecirkeln och skapa ett samtalskontrakt – kom överens om hur ni vill förhålla er till varandra och ämnet så att alla känner sig trygga.

TRÄFF 2 - TROENDE HBT-PERSON?

Ibland ses det som oförenligt att vara troende och hbt-person. Några upplever att deras hbt-identitet inte får plats i ett religiöst sammanhang och andra tycker det är svårt att vara öppen med sin tro i ett hbt-sammanhang. Hur kommer detta sig? Hur kan identiteterna bli lättare att förena?

Läs texterna »Religion + Queer = Sant« och »Jag tror på kärleken«. Läs gärna någon av artiklarna om David Lazar, Eva Brunne och Alen Delic. Diskutera frågorna i slutet av »Jag tror på kärleken«.

Övning: Fördelskompassen.

TRÄFF 3 – HON, HEN, HAN

Juridiskt finns det två kön, man och kvinna, samhället och normen utgår oftast från detta. Men hur ser det ut i verkligheten, är människan skapad till två kön? Eller är skapelsen större än så?

Läs texterna »Religioner och könsnormer«, »Vad är trans« och »Gud skapade människan till sin avbild«. Här passar också personporträttet av Adam in. Diskutera frågorna i slutet på »Religioner och könsnormer« samt »Gud skapade människan till sin avbild«.

Övning: En bit fram.

TRÄFF 4 – SEXUALITET

Sex – med vem? Synen på sex och sexualitet har förändrats de senaste åren men är på många sätt styrda av normer. Vad finns det för sätt att se på sex?

Läs texterna »Med en man skall du inte ligga«, »Sex, samhälle och livet« och »Homofobins historia«. Även här passar artikeln om David Lazar in. Diskutera frågorna i slutet på »Sex, samhälle och livet« och »Homofobins historia«.

Övning: Toleransövningen.

TRÄFF 5 – ATT HÖRA TILL

Vad är familj? Vilka ingår i denna och vilken funktion fyller den. Kan familjen inbegripa församlingen, vänner och kan man ha fyra vårdnadshavare? Vilka olika typer av familjer finns i de heliga texterna?

Läs texterna »Att göra familj«, »Att få känna igen sig själv i bibelns berättelser« och utdraget ur »familjeboken«. Här passar personporträttet av Alex bra in. Diskutera frågorna i slutet på »Att göra familj«.

Övning: Varsågod välj.

TRÄFF 6 – ATT TRO

Sverige ses ofta som sekulariserat land där tron ses som suspekt och inte är dominerande, är detta en sanning? Finns det likheter mellan att vara troende och hbt-person i dagens Sverige?

Läs texterna »Nyreligiositet« och »Ut i det öppna«. Läs också Linus Hedlunds text »Att vara troende och hbt«.

Övning: »Forumspel« passar bra här. Om ni vill gå vidare är »Och nu då?« en övning för fortsatt arbete.

FÖRDELSKOMPASSEN

Syfte

Syftet med denna övning är att deltagarna ska få möjlighet att reflektera över de privilegier som ges den som inte bryter emot normen och det förväntade. Övningen medvetandegör normer kring frågor som rör tro och hbt samt lyfter upp dem för att fundera på varför de ofta kan ses som självklara. Att synliggöra normer handlar om att se det vi ofta annars tar för självklart. Normer levandegörs bland annat i det som vi inte lägger märke till då det inte sticker ut eller blir kommenterat. Genom denna övning får deltagarna visa hur de värderar dessa normer och aktivt ta ställning till frågor som de kanske annars inte hade mött.

Material – innan du börjar

Till övningen behöver du som ledare ha läst igenom frågorna och själv reflekterat över dem. Fundera över hur de kommer att fungera i din grupp. Fundera också över ifall det finns ord som du tror att du behöver förklara för dina deltagare. Vissa ord har vi sammanställt i en ordlista som du hittar via innehållsförteckningen.

Tänk på

När en grupp genomför en värderingsövning är det viktigt för dig som ledare att skapa en trygg miljö. Detta

gör du genom att förklara att situationen är här och nu, att de är fria att ändra sin åsikt och att de inte kommer behöva stå till svars för hur de rör sig i rummet idag vid något annat tillfälle. Det är samtidigt viktigt att deltagarna i övningen inte talar nedsättande om andra personer eller grupper. Som ledare har du därför ett stort ansvar att gå in och bryta om du upplever att diskussioner inte sker med respekt. Poängtera för deltagarna att samtalen ska ske på ett respektfullt sätt och diskutera igenom vad det innebär för gruppen. På det viset har ni satt upp regler för varandra gemensamt. Var samtidigt medveten om att syftet med övningen är att få reflektera över det självklara, så var inte rädd för att göra det.

Övningen

Fördelskompassen är en fyra-hörnsövning. Ställ frågan och låt deltagarna välja mellan fyra alternativ som motsvaras av fyra hörn i ett rum. De väljer alternativ genom att ställa sig där de vill. Ett av hörnen utgör alltid ett öppet alternativ.

Vilken är den största fördelen du får i ett religiöst sammanhang om du är heterosexuell?*

- Du behöver inte vara orolig för hur andra ska reagera när du tar med en partner till församlingen.
- Din kärlek och sexualitet lyfts fram i berättelser och tolkningar.
- Du slipper »komma ut« med din sexuella läggning.
- Öppet hörn, eget förslag.

Vilken är den största fördelen du får i ett religiöst sammanhang, om du är cisperson?*

- Du kan lättare välja könsuppdelade rum och sammanhang.
- Du slipper förklara vilket pronomen du använder.
- Du slipper känna konflikt mellan religiösa normer och hur du uttrycker din könsidentitet.
- Öppet hörn, eget förslag.

Vilken är den största fördelen du får om du lever som sekulärt kristen i det svenska samhället?

- Du behöver inte ta semester för att fira dina högtider.
- Du kan äta mat ute utan större krångel.
- Du behöver inte förklara din kultur eller religion.
- Öppet hörn, eget förslag.

Vilken är den största fördelen med att vara icke-troende i ett hbtq-sammanhang?

- Du slipper komma ut med din tro.
- Din tro ses inte som ett hot mot gruppen.
- Skämt och fördomar om religion träffar inte i hjärtat.
- Öppet hörn, eget förslag.

SJÄLVREFLEKTIONSÖVNING

Dessa frågor är skrivna i syftet att deltagaren ska få reflektera över sitt eget agerande i relation till andra och till normer. Efter att först ha tagit ställning till fördelar som finns när en tillhör normen så är det också viktigt att få fundera över hur vi bemöter nya erfarenheter. Förslagsvis kan denna avslutande del av övningen ske endast i smågrupper genom en runda. Ni kan även ta tillvara tillfället att öppna upp en diskussion om vem som inte är på plats samt om och hur ni vill nå dem i er verksamhet.

När jag kommer i kontakt med något avvikande så ...

- ... tänker jag att andra ska anpassa sig och inte jag.
- ... kan jag råka uttrycka mig nedlåtande om sådant jag inte förstår.
- ... låter jag ibland enstaka personer bli representant för en hel grupp.
- ... eget förslag.

När jag är i ett nytt sammanhang ...

- ... så tyr jag mig till personer som jag tror är lika mig.
- ... tar jag för givet vilket kön personerna runt om kring mig identifierar sig med.
- ... är jag rädd för vissa frågor om mig själv.
- ... eget förslag.

I nya sammanhang så blir jag glad om ...

- ... jag slipper vara i centrum.
- ... om någon börjar prata med mig.
- ... om det finns ett tydligt upplagt program för vår aktivitet.
- ... eget förslag.

Jag skulle kunna bli bättre på att ...

- ... fråga personer förutsättningslöst om partner/tro.
- ... inte köna personer med pronomen innan jag känner till deras preferenser.
- ... inte se en person som representant för en större grupp.
- ... eget förslag

* kan bytas mot »i din organisation/grupp«

EN BIT FRAM

Syfte

Denna övning syftar till att synliggöra hur normer i samhället kan ge olika grupper fördelar respektive nackdelar. Deltagarna får uppleva hur normbrytande på ett liknande sätt påverkar både hbt-personer och troende i deras livssituation.

Övningen synliggör hur lätt vi, med väldigt begränsad information, kan bygga upp en tydlig bild av en annan människa samt hur detta kan leda till fördomar och stereotypisering.

Material – innan du börjar

- Rollkortet som kommer på nästa uppslag
- Golvyta: det är bra om ni har tillgång till ett större rum eller en korridor. Övningen går bra att göra även utan en större golvyta men då behöver ni markera »kliven framåt« på ett annat sätt, t.ex genom att fylla i rutor på ett papper. Då blir övningen istället en form av bingo.

Tänk på

Om rollkortet inte räcker till alla deltagarna så går det bra att kopiera upp flera set så att några deltagare får samma. Det kan till och med vara en pedagogisk poäng att efteråt kunna diskutera hur de personer som fick likadana kort byggde upp sina karaktärer. Om det är fler rollkort än deltagare kan

det vara bra om du som ledare väljer vilka rollkort som ska vara med så att det blir en jämn fördelning mellan olika identiteter.

Läs igenom rollkortet, påståendena och discussionsfrågorna innan du gör övningen för att se om det finns ord som du tror att du innan eller under övningen behöver förklara. Sådana ord skulle kunna vara »grupp« och »könsidentitet« och »norm«. Det kan även vara bra att prata om paraplybegreppet »transperson« och de identiteter som gömmer sig därbakom. Till din hjälp har du ordlistan som du hittar i innehållsförteckningen samt texterna »Normkritisk pedagogik« och »Vad är trans?«.

Övningen

Dela ut rollkortet till deltagarna efter att du har berättat att de ska läsa kortet tyst och utan att avslöja för någon annan vad som står. Tala om för deltagarna att du kommer att läsa upp ett antal frågor för att hjälpa dem att komma in i rollen. Frågorna är endast till för att de ska bygga upp en karaktär. Det kan vara bra att berätta för deltagarna att de inte kommer att »spela teater« utan att de bara ska använda karaktären i tanken.

Be deltagarna fundera över följande frågor:

- Hur var din barndom?
- Hur bodde du under din uppväxt?
- Har du varit kär?

- Hur var det senaste gången du blev kär?
- Var bor du idag?
- Vad gör du på dagarna?
- Var umgås du med dina vänner?
- Vart går du när du behöver tänka till?
- Vad gör du på eftermiddagen och på kvällen?
- Finns gud? Och i så fall hur är din gud?
- Vad gör dig glad?
- Vad gör dig rädd?
- Vad drömmer du om?

Be därefter deltagarna att ställa sig på rad längs rummets ena vägg och läs sedan upp påståendena som hör till övningen. Om deltagarna tycker att påståendet passar in på den karaktär som de byggt upp så ska de ta ett steg framåt. Visa gärna för deltagarna hur långt steg de ska ta.

När du har läst upp alla påståendena så ber du deltagarna att se sig om i rummet. Var hamnade de i förhållande till varandra? Be sedan deltagarna att åter sätta sig i en halvcirkel. Dela in deltagarna i par och ge dem några minuter att prata med grannen om vad som stod på rollkortet samt hur de byggde upp sin karaktär. Uppmuntra dem även till att reflektera över varför de tror att de hamnade långt fram eller långt bak. När de är klara kan du fråga om någon grupp vill dela med sig av vad de pratade om.

FRÅGOR ATT DISKUTERA I HELGRUPP:

- Var det lätt eller svårt att bygga upp en karaktär? Vad berodde det på?
- Hur kändes det att ta ett steg framåt – hur kändes det att stå kvar?
- Fanns det påståenden där både de som var troende och hbt valde att stå kvar?

På rollkortet finns bara en liten del av varje persons identitet med. Trots att det inte framgår av kortet tar vi ofta förgivet vilket kön personen har, vad den har för sexuell läggning samt om den är troende eller inte. På samma sätt får vi ofta en tydlig bild av vad personen

har för hudfärg eller funktionsförmåga. Detta visar hur normer i samhället påverkar vad vi tror om andra människor och hur det bidrar till att skapa fördomar.

- Vilken könsidentitet hade din karaktär? Framgick det av rollkortet?
- Vilken sexuell läggning hade din karaktär? Varför tänkte du det?
- Var din karaktär troende? Varför, varför inte?

Vid vissa påståenden kan deltagarens val att ta ett steg fram eller inte påverkas av hur de tolkar sammanhanget. Detta gäller t.ex. påståendet »Jag behöver sällan försvara mitt val av kläder eller symboler«. I vilka sammanhang är det som valet av klädsel eller symboler behöver försvaras? Är det hemma, på jobbet/skolan eller i organisationen en är engagerad i? Behovet av att inte behöva förklara sig eller ifrågasättas kan i sin tur göra att personer söker sig till särskilda sammanhang.

Hur gjorde du med påståendet »Jag behöver sällan försvara mitt val av kläder eller symboler«? Tror du att det är olika i olika sammanhang? Tror du att det kan göra att personer söker sig till vissa sammanhang och väljer bort andra?

PÅSTÅENDEN:

- I tidningar och i media finns det många bilder av personer som liknar mig.
- Jag känner mig trygg när jag går själv hem från min samlingslokal på kvällen.
- Ingen har frågat mig om jag är kille eller tjej.
- Jag behöver sällan försvara mitt val av kläder eller symboler.
- Jag ser positivt på framtiden.
- Det är lätt för mig att hålla min partner i handen på stan.
- Jag får sällan eller aldrig höra andra tala nedsättande om mina relationer.
- Om någon såg mig i riksdagen skulle den lätt kunna tro att jag är en riksdagsledamot.

- Jag tvekar sällan inför att bära symboler som representerar den jag är eller den grupp jag tillhör.
- Under lektionerna (eller på personalmötena – om jag jobbar) slipper jag negativa åsikter och kommentarer om den grupp jag tillhör.
- Folk kastar sällan eller aldrig skeptiska blickar åt mitt håll när jag går på stan.
- Jag behöver inte vara ett »levande uppslagsverk« och förklara min eller andras läggning och könsidentitet.
- Jag behöver inte vara ett »levande uppslagsverk« och förklara min tro för andra.
- Det har aldrig hänt att en full person på bussen pratar högt om mig inför de andra passagerarna.
- När jag träffar en ny person och berättar vem jag är, är jag sällan orolig för att den ska döma mig och tycka att jag är konstig.
- Min sexualitet ses som något eftersträvansvärt.
- Samhället underlättar för mig att skaffa barn.
- I skolan har undervisningen speglat mig och hur jag vill leva mitt liv.
- Jag känner att människor tar mina åsikter på allvar.
- Jag har möjlighet att leva i den familjestruktur jag vill utan att bli ifrågasatt.
- Jag upplever att jag vill leva det liv som förväntas av mig.
- Jag behöver inte ta semester för att fira mina högtider.

Rollkort

KOPIERA OCH KLIPP UT!

Du arbetar som imam i en större svensk stad (en imam är en ledare i en muslimsk församling).

Du har tre barn, bär sjal och bor i villa i en förort.

Du är en man som arbetar som kyrkomusiker.

Du är en 20-årig kille som ofta bär kjol.

Du är en homosexuell man som är gift med en präst.

Du är en bisexuell tjej som ofta bär t-shirts med religiösa budskap.

Du är en troende muslim som nyligen har kommit ut som homosexuell.

Du bor tillsammans med fru och barn och ansvarar för söndagsskolan i din församling.

Du är 17 år och dina föräldrar gillar inte ditt val av partner.

Du föddes med en killkropp och uppfostrades som pojke. När du fyllde 30 var du klar med din köns-korrigerings och du fick ett pass där det står att du är kvinna.

Du är jude och läser statsvetenskap i en mindre universitetsstad.

Du är en bisexuell kille som är ihop med en tjej.

Du är 16 år och du vill varken definiera dig som tjej eller kille.

Du är en 17-årig tjej som har flyttat från din familj för att gå på tennisgymnasium.

Du är en heterosexuell man som jobbar i baren på en gayklubb.

Du är en 70-årig bisexuell kvinna som är ordförande i din församlings kyrkoråd (ett kyrkoråd är ett högt beslutade organ med förtroendevalda).

Du är en 17-årig kvinna som har en dotter på ett år.

Du är en 25-årig kille som bor i studentkorridor och läser till ekonom.

Du är en medelålders man som ibland har smink och bär kvinnokläder.

Du är en 17-årig kille som har ADHD och går första året på fordonsprogrammet.

Du har nyligen flyttat till Sverige från Israel för att du har fått jobb på ett större teknikföretag.

TOLERANSÖVNINGEN

Syfte

Övningens syfte är att problematisera begreppet »tolerans« och diskutera vad det innebär. Den synliggör vilka grupper som har privilegiet och makten att tolerera andra.

Tänk på

Tolerans betraktas ofta som något fint och det är möjligt att det finns personer i gruppen som arbetat mycket med värderingsövningar som går ut på att öka toleransen mot vissa grupper. Det är viktigt att inte skuldbelägga deltagare. Tolerans är bättre än intolerans, vilket kan lyftas upp i den sista diskussionsfrågan.

Toleransövningen kan väcka mycket känslor, så det är viktigt att ni har tid att diskutera upplevelsen efteråt. Det är också viktigt att du är lyhörd som ledare och att du vaksam så att deltagarna inte kommenterar olämpliga saker hos varandra. Om gruppen känns otrygg så går det bra att ta bort det sista steget.

Övningen

Börja med att berätta att övningen syftar till att problematisera begreppet tolerans. Förklara att tolerans ofta ses som något fint och eftersträvansvärt men att begreppet bär på en inneboende makthierarki. Det är vissa grupper som i vissa sammanhang har makten att tolerera andra. För att belysa detta ska deltagarna nu göra en övning. Övningen sker i tre steg som du som ledare kommer att förklara ett i taget. Mellan stegen, och efter övningen, kommer deltagarna att få möjlighet att diskutera kring begreppet tolerans.

STEG ETT:

Deltagarna ska gå runt i rummet och varje gång de möter en annan person så ska de kommentera något hos den de möter. De ska kommentera något som i vårt samhälle anses värdeneutralt. Det ska vara något som deltagare vet att den hen möter inte kommer att ta illa upp av. T.ex. kan de säga »Jag ser att du har en tröja« eller »Jag ser att du har en halsduk«. De ska alltså inte säga »fin« tröja eller »cool halsduk«. Det kan också vara bra att inte påpeka saker som har med kroppen

att göra, t.ex. hårfärg, glasögon eller hudfärg. När de har påpekat något hos varandra går de vidare utan att kommentera påpekandet.

Frågor att diskutera:

- Var det något hos dig som ofta blev kommenterat? Hur kände du kring det?

STEG TVÅ:

Deltagarna ska fortfarande gå runt i rummet och påpeka något som anses värdeneutralt men den här gången ska den som kommenterar lägga till »jag tolererar det« och den som tar emot kommentaren ska säga »tack«. Det kan alltså låta såhär:

Person ett: »Jag ser att du har strumpor, jag tolererar det«

Person två: »tack«.

Frågor att diskutera:

- Hur kändes det att tolerera respektive att bli tolererad?
- Vilka grupper är det som vanligtvis blir tolererade i samhället? Vilka är det som tolererar?
- Hur kändes det att säga tack?

STEG TRE:

Nu ska två deltagare gå ihop och tillsammans tolerera något hos en tredje som ska säga tack. Om gruppen känns trygg kan deltagarna få bli lite friare i hur de uttrycker sig. Det kan t.ex. se ut så här:

Person ett: Jasså, du har mössa på dig.

Person två: Ja, det är ju lite ovanligt, men jag känner faktiskt en kompis som också har mössa och han är schysst.

Person ett: Ja, jag tycker att man ska tolerera folk med mössa.

Person tre: Tack

När person tre har sagt tack så går deltagarna vidare och bildar nya konstellationer.

Frågor att diskutera:

- Vad innebär tolerans?
- Var det någon skillnad när det var två personer som tolererade?
- Vad finns det för fördelar respektive nackdelar med tolerans?

VARSÅGOD VÄLJ

Syfte

Syftet med denna övning är att medvetandegöra värderingar och få igång ett samtal kring tro och hbt.

Material – Innan du börjar

Till övningen behöver du som ledare ha läst igenom påståendena och själv reflekterat över dem. Fundera över hur de kommer att fungera i din grupp. Fundera också över ifall det finns ord som du tror att du behöver förklara för dina deltagare. Vissa ord har vi sammanställt i en ordlista som du hittar via innehållsförteckningen.

Ni kommer att behöva ett långt rum, gärna en korridor. Det kan även vara bra att märka upp var mitten är samt var skalan börjar och slutar. Vill du så kan du lägga ut lappar med siffror från ett till sex. I skalövningen är det bra om deltagarna hindras från att ställa sig precis i mitten.

Tänk på

När en grupp genomför en värderingsövning är det viktigt för dig som ledare att skapa en trygg miljö. Detta gör du genom att förklara att situationen är här och nu, att de är fria att ändra sin åsikt och att

de inte kommer behöva stå till svars för hur de rör sig i rummet idag vid något annat tillfälle. Det är samtidigt viktigt att deltagarna i övningen inte talar nedsättande om andra personer eller grupper. Som ledare har du därför ett stort ansvar att gå in och bryta om du upplever att diskussioner inte sker med respekt. Poängtera för deltagarna att samtalet ska ske på ett respektfullt sätt och diskutera igenom vad det innebär för gruppen. På det viset har ni satt upp gemensamma regler för varandra.

Övningen

Läs upp påståendena för gruppen och instruera dem att ställa sig på linjen utifrån i vilken grad de håller med. Du kan använda alla eller välja ut några stycken som en kortare komma-igång-övning. Ställningstagandet kan vara spontant och det bör finnas möjlighet att ändra sig. Några av deltagarna kan få utveckla sitt ställningstagande om det finns tid.

SKALA 1-6

HÅLLER MED/HÅLLER INTE MED

- Jag är glad idag.
- Jag tycker om att laga mat i grupp.
- Jag vet vad hbt står för.
- En persons religiösa övertygelse är en viktig del av identiteten.
- Jag tror att alla kan känna sig välkomna i vår grupp.

- Jag tycker att det finns tydliga gränser i det här rummet för vad som är okej att prata om.
- En persons könsidentitet är en viktig del av hela identiteten.
- Jag är inte rädd när jag går hem själv om kvällarna.
- Jag har kunskap om trans.
- Jag tycker att Sverige är ett religiöst land.
- En persons sexuella läggning är en viktig del av identiteten.
- Jag tror att mitt engagemang kan förändra världen.
- Jag ser ingen motsättning i att vara både troende och hbt-person.
- Jag är rädd att trampa folk på tårna när jag är nyfiken.
- I Sverige är det fritt att tro hur en vill.

SYMBOLER MITT I VARDAGEN

Syfte

Övningen syftar till att öka deltagarnas medvetenhet om de symboler som omger dem. De får reflektera över hur de själva använder symboler för att öka tillhörighet med vissa grupper och särskilja sig från andra. Att reflektera över detta synliggör hur de hanterar normen, både då de reproducerar den och då de förändrar den.

Material – »Verkligheten«

Deltagarna behöver ett område att undersöka. Området kan vara allt från församlingssalen, torget, idrottshallen eller dagstidningar. Var tydlig med vilka avgränsningar ni har i fråga om området och tiden. Eventuellt kan gruppen få undersöka egna kläder och symboler. Då är det viktigt att personer själva får välja vilka föremål som gruppen talar om. En diskussion om egna kläder görs förslagsvis i mindre grupper.

Deltagarna behöver papper, penna och eventuellt en mobiltelefon med kamera för att dokumentera sina fynd.

Ni behöver även en whiteboard eller en dator med projektor för att kunna redovisa alla era fynd för hela gruppen.

Tänk på

Som i mycket arbete kring normer så är det viktigt för deltagaren att reflektera över sin egen roll. Vi lever med massor av normer, en del är inte så bra medan andra är det. Det viktiga i denna övning är inte att förkasta normer utan se vilka jag som deltagare vill bidra till och vilka jag vill förändra. Detta blir tydligt genom att symbolerna belyses och tolkas gemensamt. Vi kan då se hur samma symbol ibland kan uppfattas olika och gruppen kan gemensamt belysa och diskutera de olika tolkningarna.

Övningen

Övningen är tänkt för en grupp på minst sex personer. Under den första delen genomförs den med fördel i mindre grupper om minst två personer.

Om du är i ett religiöst rum kan du börja med att fråga hur gruppen ser att de är i en muslimsk/judisk/kristen miljö. Lyft upp något exempel: kanske en ikonbild eller en halvmåne.

Om du som ledare för övningen sedan känner dig bekväm med det – fråga gruppen om de kan komma på någonting du bär på din kropp som gör att de antar att du är kvinna eller man.

Efter att ni bekantat er med tanken på att det

finns vissa symboler som ni tolkar när ni ser dem är det dags att börja leta efter fler. Ge gruppen i uppgift att leta särskilt efter symboler som de tolkar har koppling till:

- Tro och religion
- Sexuell läggning
- Kön och könsuttryck

Bestäm en tid för gruppen att återsamlas och skicka därefter ut deltagarna att undersöka det område som du har givit dem.

När gruppen återsamlas ber du deltagarna, att grupp för grupp, redovisa hur många symboler de hittat från varje kategori.

Diskutera därefter följande frågor samtidigt som grupperna redovisar sina fynd:

- Vad symboliserar fynden?
- Var hittade ni dem?
- Varför tror ni att de fanns just där?

Genom att lyfta upp symbolernas sammanhang får deltagarna chansen att se hur de används. Diskutera med gruppen vilka normer och strukturer som de kan se att symbolerna skapar. Fråga gärna gruppen hur de tror att symbolerna påverkar deras eget agerande.

I slutet av övningen kan ni fundera över vilka av dessa ordningar eller normer som ni tillsammans vill vara med och skapa och vilka ni skulle vilja förändra.

FORUMSPEL

Syfte

Syftet med övningen är att få uppleva en situation som kan inträffa i verkligheten. Deltagarna får möjlighet att testa olika strategier att förändra situationen för att undvika diskriminering.

Material

Du behöver en yta där forumspelet kan spelas upp. Om du har några egna extra ledare kan de eventuellt hjälpa den oförberedda publiken med utvecklingen av berättelsen när ni går igenom scenariot för andra gången.

Tänk på

Tänk på att ha en bra balans mellan det humoristiska och det allvarliga.

Övningen

Dela in deltagarna i smågrupper med tre till fem personer i varje grupp. Grupperna ska spela upp var sin scen och gestalta en situation där någon blir utsatt för diskriminering. I varje grupp ska finnas:

- En person som diskriminerar eller utsätter
- En vara diskriminerad eller utsatt
- Resterande är passiva medhjälpare eller åskådare. Scenen får gärna vara kopplad till gruppens verk-

samhet och därmed lättare att relatera till – OBS, det får dock inte anspelas på en eventuellt existerande konflikt.

Ge grupperna en kvart för att förbereda en scen där någon typ av diskriminering utspelas. Scenen bör inte vara för lång samt ha ett tydligt slut.

Grupperna spelar upp sina scener för varandra. Först spelas scenen upp som den är förberedd. Därefter spelas scenen upp en andra gång. Uppgiften för de som tittar på är att högt säga »stopp« och byta ut i första hand någon av de passiva skådespelarna eller i andra hand den som blir utsatt, för att visa på strategier att förändra situationen.

Efter ni avslutat scenarierna kan ni diskutera ifall gruppen känner igen sig i det som beskrivits. Kan de komma på egna exempel där de velat rätta till verkligheten? Vad har i så fall hindrat dem från att göra det?

Behövs det inspiration till scenerna är här några ingångar:

- Att en ledare/kollega utgår ifrån att alla är heterosexuella.
- Att bärandet av slöja ses som förtryck.
- Att en persons önskemål att bli benämnd som hen ignoreras.
- Att det är omöjligt att vara både troende och hbtq-person.
- Att det anses för privat att prata om sin tro eller sin samkönade partner.

OCH NU DÅ?

Syfte

Syftet med övningen är att tillsammans skapa en handlingsplan och riktlinjer för ett mer tillgängligt och inkluderande perspektiv i verksamheten. Genom att arbeta tillsammans säkerställer gruppen att de har en gemensam önskan om mål och tydliga metoder för det gemensamma arbetet.

Material – Innan du börjar

Tid: detta är en övning som kan uppfattas som tidskrävande. Kanske framförallt då det är viktigt att det är ett gemensamt arbete där resultatet är beroende av att alla bidrar.

Rum: tänkt på att vara i ett rum där ni enkelt kan gå från storgrupp till liten grupp och tillbaka igen.

Dokumentera helheten: det är viktigt att ni kan ta tillvara på det gruppen producerar. Använd gärna whiteboard, blädderblock eller dator. Det är dock viktigt att alla kan ta del av det som skrivs upp, såväl på plats som efteråt.

Du behöver dessutom se till att deltagarna kan dokumentera sina smågruppsdiskussioner så att de senare kan presentera dem i den större gruppen.

Tänk på

Som ledare för en ny grupp där det finns flera arbetsdokument kan det vara bra för dig att kika igenom dessa. Bilda dig en uppfattning om vilken typ av ledning som gruppen är van vid i sitt vardagliga arbete, t.ex.: likabehandlingsplaner eller andra policydokument. Detta kan vara extra viktigt när du till exempel möter ett arbetslag. Tänk på att först koppla samman övningar ifrån de övriga delarna av materialet. Detta är en övning som sker i slutet av en utbildning men manar till att blicka framåt.

Om du använder övningen i ett sammanhang som du är van vid och där du känner gruppen är det lika viktigt att du kopplar samman övningen med tidigare övningar. Våga vara öppen och lyssna på vilka behov gruppen ser för verksamheten.

Övningen

INLEDNING

Dra en sammanfattning för deltagarna av vad ni har gjort tidigare. Berätta något från vad du har sett och hört i gruppen som deltagarna känner igen. Använd inte de mest laddade exemplen men visa tydligt vilken/vilka problematiker de själva har lyft upp. På det viset kopplar du ett grepp om hela dagen och poängterar vikten av vad de har lärt sig.

SAMTALA I MINDRE GRUPPER

Låt deltagarna samtala i mindre grupper. Skriv upp frågor att diskutera stort så att alla ser. Eventuellt kan varje grupp få en eller två frågor som de ska fokusera extra på.

- Vilka personer får inte plats i vår verksamhet?
- Är trosuppfattning, sexuell läggning eller könsidentitet relevant i följande exempel:

Vem ...

... kan delta i våra aktiviteter?

... har lätt att få/får oftare/ansvar?

... får höras mest?

... får uppdrag/förtroendeuppdrag i vår organisation?

Vad ...

... tar vi för givet om personerna i verksamheten?

... vad är det okej att skämta om?

... vad skapar tillhörighet hos oss?

... vad sticker ut hos oss?

... vad kommunicerar vi utåt?

Hur ...

... kommunicerar vi inom gruppen?

... utformar vi våra samlingslokaler?

... bemöter vi varandra?

... sköter vi vår kommunikation utåt?

... kan vi förbättra detta?

... gör vi miljön mer tillgänglig?

LISTA I STORGRUPP

Berätta att du vill höra exempel på hur gruppen kan öka inkluderingen och tillgängligheten på verksamheten. Lista dessa så att gruppen kan se tydligt och diskutera kring de olika påståendena. Använd det som diskuterats i smågrupperna och vänd det (när det behövs) till konkret handling för förbättring.

Frågor att ta med sig till storgruppen behöver också vara:

- Vem utses som ansvarig för att åtgärderna genomförs? Vilka delar bör gruppen dela upp och vilka är viktiga att de gör gemensamt? Hur följer

gruppen upp arbetet som görs?

- Vilka resurser behöver gruppen för att genomföra förändringarna?
- Var behöver förändringarna förankras för att gruppen ska nå sina mål?
- När ska arbetet sätta igång? Och när bör de konkreta förändringarna vara genomförda?

KORTVERSION

Problemformulering - låt deltagarna kort samtala i mindre grupper kring frågan:

- Vilka personer får inte plats i vår verksamhet?

Lösningförslag - formulera sedan förslag utifrån följande tidsmål:

- Vad kan deltagarna börja göra redan imorgon?
- Vad kan göras tills nästa vecka?
- Vad vore möjligt att göra inom ett år?

gud är större

ETT MATERIAL OM TRO, HBT OCH SÅNT

Gud är större är framtaget inom ramen för projektet Religion hjärta hbt. Det är ett material som vill ställa nya frågor och inspirera till svar kring religion och hbt. Materialet riktar sig till ungdomar och vuxna, ledare och kollegor, medlemmar och besökare i verksamheter där unga möts. Det kan läsas för att ta del av andras erfarenheter, arbetas med i en studiecirkel eller ligga till grund för förändringsarbete i arbetslaget.

Syftet med materialet är att skapa tryggare miljöer för troende hbt-personer och ge möjlighet för personer att vara öppna med hela sin identitet. Alltid.

religion
hbt

